

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Elena Šterpin

**Pametne sankcije kot alternativa splošnim ekonomskim sankcijam v
okviru Varnostnega sveta Združenih narodov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Elena Šterpin

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

**Pametne sankcije kot alternativa splošnim ekonomskim sankcijam v
okviru Varnostnega sveta Združenih narodov**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Bojku Bučarju za konstruktivne pripombe in nasvete ter veliko mero potrpežljivosti.

Hvala družini in prijateljem, ki so mi stali ob strani in me spodbujali.

Največja zahvala pa gre mojemu Roku, ki me je ves čas podpiral, mi pomagal z nasveti in konstruktivno kritiko ter me usmerjal, ko se je zdelo, da ni poti naprej.

Elena

Pametne sankcije kot alternativa splošnim ekonomskim sankcijam v okviru Varnostnega sveta Združenih narodov

Diplomsko delo primerja splošne ekonomske sankcije s t. i. pametnimi sankcijami, in sicer v okviru Varnostnega sveta Združenih narodov (VS ZN). V njem sem ugotavljala, ali uporaba pametnih sankcij VS ZN pogosteje privede do (želene) spremembe obnašanja subjektov, ki kršijo mednarodne norme, kot uporaba splošnih ekonomskih sankcij, saj pametne sankcije ciljajo oz. prizadenejo neposredno tiste, ki so odgovorni za kršitve. Po opravljeni analizi enajstih izbranih sankcijskih režimov se je izkazalo, da so pri doseganju ciljev politično učinkovitejše splošne ekonomske sankcije. Hkrati pa se je pokazalo, da imajo tovrstne sankcije izjemno uničujoče posledice za civilno prebivalstvo sankcionirane države, medtem ko pametne sankcije take škode običajno ne povzročijo. Pametne sankcije lahko torej gotovo razumemo kot 'pametne' v smislu zmanjševanja negativnih učinkov na nedolžne in ranljive skupine civilnega prebivalstva, ne pa nujno tudi v smislu politične učinkovitosti. V svetu vse večje medsebojne odvisnosti se zdi, da bodo sankcije še naprej pogost instrument zunanje politike držav in organizacij, tudi Varnostnega sveta Združenih narodov. Ker pa so predmet vse pogostejših kritik, je reforma tega instrumenta nujna. Prav zato se v zadnjih letih vse bolj uveljavlja dvotirni pristop: sankcije VS ZN naj zmanjšajo neželene negativne posledice na civilno prebivalstvo in hkrati postanejo politično učinkovitejše.

Ključne besede: splošne ekonomske sankcije, pametne sankcije, Varnostni svet Združenih narodov, politična učinkovitost sankcij, humanitarne posledice sankcij.

Smart sanctions as an alternative to comprehensive economic sanctions in the framework of the United Nations Security Council

The thesis compares comprehensive economic sanctions and smart sanctions in the framework of the United Nations Security Council (UN SC). I have tried to show whether smart sanctions more often succeed in obtaining the (desired) change in the behaviour of the subjects, which violate international norms, than comprehensive economic sanctions, since smart sanctions are designed to target and harm directly those actors responsible for the violations. The analysis of eleven sanction regimes has shown that comprehensive economic sanctions are more effective in obtaining political goals. At the same time they have extremely disastrous consequences on the civilian population in the targeted state, while smart sanctions usually do not bring such negative consequences. Thus, smart sanctions can be understood as 'smart' in terms of reducing negative impacts on innocent and vulnerable civilians, but not necessarily in terms of political effectiveness. It seems that in a world of increasing interconnectedness sanctions will remain important foreign-policy tools of states and international organisations, including the UN SC. However, due to numerous critiques, the reform of this instrument is essential. That is why, in recent years a two-fold approach to UN SC sanctions has gained in importance: sanctions must reduce unintended negative consequences on civilian populations and at the same time become politically more effective.

Key terms: comprehensive economic sanctions, smart sanctions, United Nations Security Council, political effectiveness of sanctions, humanitarian consequences of sanctions.

KAZALO

KAZALO	5
SEZNAM KRATIC	7
SEZNAM SHEM IN TABEL	9
1 UVOD	10
2 MEDNARODNE SANKCIJE	16
2.1 KRATKA ZGODOVINA SANKCIJ	16
2.1.1 Trendi v uvajanju sankcij od ustanovitve ZN do danes	18
2.2 TEORETSKI POGLEDI NA MEDNARODNE SANKCIJE	19
2.2.1 Uporaba ekonomske moči v politične namene	21
2.2.2 Mednarodne sankcije in človekove pravice	22
2.3 KRITIČNI POGLEDI NA SANKCIJE	23
2.4 MOTIVI ZA UVEDBO SANKCIJ	26
2.5 NORMATIVNI OKVIR SANKCIJ VS ZN	29
2.6 TIPOLOGIJA SANKCIJ	32
3 PAMETNE SANKCIJE	35
3.1 DEFINICIJA PAMETNIH SANKCIJ	35
3.2 TIPOLOGIJA PAMETNIH SANKCIJ IN NJIHOVO STRATEŠKO NAČRTOVANJE	37
3.3 KAKO DO ŠE BOLJ USMERJENIH PAMETNIH SANKCIJ?	39
3.3.1 Interlakenski proces	39
3.3.2 Bonnsko-berlinski proces	39
3.3.3 Stockholmski proces	40
3.4 PAMETNE SANKCIJE IN TERORIZEM	41
4 ANALIZA PRIMEROV SPLOŠNIH IN PAMETNIH SANKCIJ V PRAKSI VS ZN	42
4.1 ANALIZA PRIMEROV SPLOŠNIH EKONOMSKIH SANKCIJ	47
4.1.1 JUŽNA RODEZIJA	47
4.1.1.1 Ocena vpliva sankcij	49

4.1.2 IRAK	51
4.1.2.1 Ocena vpliva sankcij	55
4.1.3 ZVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (1991-1996)	60
4.1.3.1 Ocena vpliva sankcij	62
4.1.4 HAITI	67
4.1.4.1 Ocena vpliva sankcij	68
4.2 ANALIZA PRIMEROV PAMETNIH SANKCIJ	70
4.2.1 JUŽNOAFRIŠKA REPUBLIKA	71
4.2.1.1 Ocena vpliva sankcij	73
4.2.2 SOMALIJA	75
4.2.2.1 Ocena vpliva sankcij	78
4.2.3 LIBIJA	79
4.2.3.1 Ocena vpliva sankcij	82
4.2.4 ANGOLA	84
4.2.4.1 Ocena vpliva sankcij	88
4.2.5 SUDAN	91
4.2.5.1 Ocena vpliva sankcij	93
4.2.6 ZVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (1998-2001)	95
4.2.6.1 Ocena vpliva sankcij	97
4.2.7 ETIOPIJA IN ERITREJA	98
4.2.7.1 Ocena vpliva sankcij	99
5 PRIMERJAVA UČINKOV(ITOSTI) SPLOŠNIH IN PAMETNIH SANKCIJ	102
5.1 OMEJITVE PRI RAZVRŠČANJU IN PRIMERJAVI UČINKOVITOSTI SANKCIJSKIH REŽIMOV	102
5.2 PRIMERJAVA PROUČEVANIH SANKCIJSKIH REŽIMOV	104
6 SKLEP	111
7 LITERATURA	114

SEZNAM KRATIC

AMISOM (*African Union Mission in Somalia*) – Misija Afriške unije v Somaliji

AU – Afriška unija

BiH – Bosna in Hercegovina

DN – Društvo narodov

ES – Evropska skupnost

EU – Evropska unija

FNLA (*Frente Nacional de Libertação de Angola*) – Nacionalna fronta za osvoboditev Angole

GS ZN – Generalna skupščina Združenih narodov

IAEA (*International Atomic Energy Agency*) – Mednarodna agencija za jedrsko energijo

JAR – Južnoafriška republika

JLA – Jugoslovanska ljudska armada

KVSE – Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

MONUA (*Mission d'Observation des Nations Unies à l'Angola*) – Opazovalna misija Združenih narodov v Angoli

MPLA (*Movimento Popular de Libertação de Angola*) – Ljudsko gibanje za osvoboditev Angole

NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) – Organizacija severnoatlantske pogodbe

OAS (*Organization of American States*) – Organizacija ameriških držav

OAU (*Organization of African Unity*) – Organizacija afriške enotnosti

OVK – Osvobodilna vojska Kosova

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

SWAPO (*South-West Africa People's Organization*) – Ljudska organizacija jugozahodne Afrike

SZ – Sovjetska zveza

UL ZN – Ustanovna listina Združenih narodov

UNAVEM (*United Nations Angola Verification Mission*) – Misija Združenih narodov za verifikacijo v Angoli

UNICEF (*United Nations Children's Fund*) – Sklad Združenih narodov za otroke

UNITA (*União Nacional para a Independência Total de Angola*) – Nacionalna unija za popolno neodvisnost Angole

UNITAF (*Unified Task Force*) – Združene vojaške sile

UNMEE (*United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea*) – Misija Združenih narodov v Etiopiji in Eritreji

UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) – Začasna upravna misija Združenih narodov na Kosovu

UNMOVIC (*United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*) – Komisija Združenih narodov za nadzor, pregledovanje in inšpekcije

UNOSOM (*United Nations Operation in Somalia*) – Operacija Združenih narodov v Somaliji

UNPROFOR (*United Nations Protection Force*) – Sile Združenih narodov za zaščito

UNSCOM (*United Nations Special Commission*) – Posebna komisija Združenih narodov

VB – Velika Britanija

VS ZN – Varnostni svet Združenih narodov

ZEU – Zahodnoevropska unija

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

ZRJ – Zvezna republika Jugoslavija

SEZNAM SHEM IN TABEL

Tabela 4.1: Sankcije Varnostnega sveta Združenih narodov 1946-2007	43
Tabela 4.2: Razdelitev primerov glede na vrsto sankcij	46
Tabela 5.1: Ocena politične učinkovitosti proučevanih sankcijskih režimov	104
Tabela 5.2: Ocena humanitarnih učinkov proučevanih sankcijskih režimov	107
Shema 5.1: Naivna teorija sankcij	109

1 UVOD

Pogostejša uporaba sankcij Varnostnega sveta Združenih narodov (VS ZN) po koncu hladne vojne nakazuje, da je VS ZN postal bolj odziven na globalne varnostne izzive. Hkrati pa se zdi, da je uporaba sankcij (pre)pogosto le nadomestek za odločnejše ukrepanje v primeru hudih kršitev mednarodnih norm. Sankcije kot prisilni ukrepi, ki jih lahko VS ZN v skladu z 41. členom VII. poglavja Ustanovne listine Združenih narodov (UL ZN) naloži državam članicam, so vsekakor pomembno orodje, ki ga ima VS ZN na razpolago v prizadevanjih za ohranitev mednarodnega miru in varnosti brez uporabe oborožene sile. Vendar se zastavlja vprašanje, ali je to orodje (sankcije), kakršno koli pač je, tudi ustrezen odgovor na probleme sodobnih, še vedno z nasiljem in kršitvami človekovih pravic zaznamovanih mednarodnih odnosov, in kakšna je cena, ki jo mora v primeru sankcij »plačati« civilno prebivalstvo? V zadnjih letih se namreč pojavlja vse več kritik na račun negativnih učinkov ekonomskih sankcij na ranljive skupine civilnega prebivalstva pa tudi na račun stranskih učinkov sankcij na tretje države.¹ Potreba po izboljšanju instrumenta sankcij je torej postala očitna.

Ker sankcije po večini prizadenejo predvsem nedolžno civilno prebivalstvo, je v mednarodni skupnosti v zadnjih letih zaživela ideja, da je treba sankcije uporabljati bolj specifično in usmerjeno, na podlagi ocene vsake posamezne situacije in upoštevaje posebne značilnosti ciljne države oziroma drugega subjekta, ki je cilj sankcij. Kot odgovor na te zahteve in zgoraj omenjene kritike se je pojavil koncept t. i. *pametnih sankcij*. Te so usmerjene na voditelje držav, politične elite in nedržavne akterje, ki so neposredno odgovorni za kršenje mednarodnih norm. Take sankcije naj bi zmanjšale neželene negativne posledice splošnih sankcijskih režimov na civilno prebivalstvo in tretje države. Pametne sankcije torej vsebujejo močan potencial in lahko – seveda če je prisotna odločna politična volja držav članic Združenih narodov (ZN) – pomembno prispevajo k prizadevanjem organizacije za uresničitev njenih ciljev.

---

¹ Najbolj očitni primer negativnih učinkov sankcij na nedolžno civilno prebivalstvo je primer sankcij v Iraku v 90. letih 20. stoletja, ki ga nekateri označujejo za »... najbolj drakonski sankcijski režim v zgodovini ZN ....« (Simons 1999, 171). Po podatkih iraškega Ministrstva za zdravje naj bi tako od leta 1990 do 1995 zaradi posledic sankcij umrlo več kot 500.000 otrok (Simons 1999, 175).

Dejstvo je, da sodobna mednarodna skupnost namenja vse večjo pozornost spoštovanju človekovih pravic. Zato med drugim postaja vedno bolj občutljiva na dve stvari: prvič, na *vzrok* za uvedbo sankcij (torej na kršenje mednarodnih norm, človekovih pravic), in drugič, na *posledice* izvajanja sankcij za prebivalstvo (v mnogih primerih prav tako teptanje človekovih pravic). Poleg tega so v mednarodni skupnosti vse glasnejše tudi zahteve po kakovostni spremembi obstoječih sankcij v smeri njihove večje učinkovitosti. Če želi torej VS ohraniti legitimnost in vodilno vlogo pri uvajanju sankcij v primerih ogrožanja ali kršitev mednarodnega miru in varnosti, morajo njegove članice čim prej najti skupen jezik glede reforme sankcijske politike.

Iz omenjenih problemov izhaja **cilj** tega diplomskega dela, tj. *ugotoviti, ali gre VS ZN z vse pogostejšim usmerjanjem v pametne, selektivne sankcije v pravo smer, če želi zmanjšati uničujoče posledice sankcij za nedolžno civilno prebivalstvo, hkrati pa doseči cilj, tj. spremembo obnašanja sankcioniranega subjekta.*

Na podlagi cilja sem si zastavila **hipotezo** diplomskega dela, in sicer, da *uporaba pametnih sankcij v okviru VS ZN pogosteje privede do (želene) spremembe obnašanja subjektov, ki kršijo mednarodne norme, kot uporaba splošnih (vseobsegajočih) ekonomskih sankcij, saj pametne sankcije ciljajo in prizadenejo neposredno tiste, ki so odgovorni za kršitve.*²

Metodološki okvir temelji na analizi dosedanjih izkušenj ZN z uporabo pametnih oz. usmerjenih sankcij. Pri tem sem se omejila zgolj na tiste primere, kjer se je izvajanje sankcij v celoti ali v večji meri končalo. Takih primerov je sedem, in sicer Južna Afrika, Somalija, Libija, Angola, Sudan, Zvezna republika Jugoslavija (ZRJ) (od leta 1998-2001), Etiopija in Eritreja (državi sta obravnavani kot en primer). V številnih drugih državah izvajanje sankcij namreč še poteka, zato teh primerov nisem vključila v svoje diplomsko delo, saj učinka restriktivnih ukrepov v teh primerih ne bi mogla ustrezno proučiti. Poleg tega je bila selekcija potrebna tudi zaradi prevelikega števila primerov – obravnava vseh bi bila namreč zaradi prostorskih omejitev diplomskega dela skorajda nemogoča. Analizirala sem tudi

---

² V diplomskem delu želeno spremembo definiram oz. razumem kot cilj, zapisan v resoluciji VS ZN, ki uvaja sankcije.

primere vseobsegajočih sankcij, pri čemer sem v analizo vključila vse štiri dosedanje primere vseobsegajočih sankcij, kar jih je bilo v praksi VS ZN, saj jih ni veliko in so se vsi že končali. To so primeri sankcij v Južni Rodeziji, Iraku, ZRJ (od 1991 do 1996) in Haitiju.

Vsakega od skupno enajstih primerov sankcij sem najprej analizirala s pomočjo resolucij VS ZN. Z njimi sem ugotavljala, kako in zakaj je do uvedbe sankcij prišlo, kako so se te stopnjevale in bile na koncu tudi odpravljene. S pomočjo drugih primarnih in sekundarnih virov ter podatkov o gospodarskih, socialnih in drugih razmerah v državi sem nato za vsak primer posebej skušala oceniti učinke ter posledice sankcij za proučevano državo. Skušala sem zbrati čim več relevantnih podatkov, na podlagi katerih sem nato vsako državo klasificirala v eno od treh skupin, in sicer v skupino *politično neučinkovitih sankcij*, skupino *sankcij z delno oz. omejeno politično učinkovitostjo* in skupino *politično učinkovitih sankcij*. Po analizi posamičnih primerov splošnih in pametnih sankcij sem njihove učinke primerjala med seboj, da bi ugotovila, kateri od tipov sankcij v večji meri privede do zelenih sprememb obnašanja subjekta, ki je cilj sankcij, ali celo do spremembe režima v neki državi.

Diplomsko delo je **sestavljeno iz šestih vsebinskih sklopov**. *Prvo poglavje* oziroma uvod opredeljuje problem, relevantnost in namen naloge, metodološko-hipotetični okvir, domet in omejitve raziskovanja ter pojasnjuje strukturo diplomskega dela. V *drugem poglavju* sledi zgodovinski oris sankcij na podlagi zgodovinsko-razvojne in opisne metode, nato pa s pomočjo analize in interpretacije primarnih ter sekundarnih virov k mednarodnim sankcijam pristopim teoretično, definiram ključne pojme ter koncept sankcij obravnavam tudi skozi oči kritikov. Predstavim tudi motive za uvedbo sankcij in njihovo tipologijo ter na koncept sankcij pogledam skozi prizmo rabe ekonomske moči v politične namene. Na kratko orišem tudi povezavo sankcij s konceptom človekovih pravic, saj trendi razvoja sankcij stremijo prav k večji zaščiti človekovih pravic civilnega prebivalstva. *Poglavje* zaključuje normativni oris sankcij, ki temelji na analizi primarnega vira, in sicer UL ZN. Sledi *tretje poglavje*, v katerem na podlagi analize sekundarnih virov opredelim koncept pametnih sankcij, njihovo tipologijo in način načrtovanja. Omenim tudi pobude v okviru akademsko-strokovnih krogov, ki se ukvarjajo z izboljšanjem pametnih sankcij in se dotaknem tudi potenciala, ki ga imajo pametne sankcije v povezavi z aktualnim vprašanjem boja proti terorizmu. V

četrtem poglavju na podlagi študije primerov, analize primarnih in sekundarnih virov ter zgodovinsko-razvojne metode analiziram uporabo vseobsegajočih sankcij v praksi ZN. Nato s pomočjo enakih metod analiziram izkušnje ZN z uporabo pametnih oz. usmerjenih sankcij. Cilj tega poglavja je ugotoviti, ali je uporaba sankcij privedla do želene spremembe ravnanja subjekta, ki krši mednarodne norme, torej ali je bila politično učinkovita. *Peto poglavje* je namenjeno primerjavi učinkov vseobsegajočih oz. splošnih ekonomskih sankcijskih režimov in pametnih sankcijskih režimov, s čimer naj bi ugotovila, kateri tip sankcij pogosteje privede do želene spremembe obnašanja sankcioniranega subjekta. V tem poglavju preverim tudi, kateri tip sankcij pogosteje privede do negativnih gospodarskih, socialnih in humanitarnih posledic za civilno prebivalstvo. V zadnjem delu poglavja se kritično opredelim do vprašanja politične učinkovitosti sankcij na račun trpljenja nedolžnega civilnega prebivalstva. Sledi še *šesto sklepno poglavje*, katerega glavni namen je ovrednotiti hipotezo in povzeti glavne ugotovitve analize. To poglavje pa nakazuje tudi predloge za nadaljnje raziskovanje ter opozarja na neraziskane dejavnike, ki bi še lahko vplivali na moje ugotovitve.

Raziskovalna tema je **relevantna** predvsem v okviru razprave o prihodnosti VS ZN kot primarne entitete, odgovorne za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. VS ZN namreč sankcije razume kot pomembno alternativo uporabi sile z namenom ohranjanja miru in varnosti. Na vse ostrejšše kritike svoje sankcijske politike se mora torej ustrezno odzvati in to politiko izboljšati. Kako pa je s potrebo po reformah mednarodnih sankcij povezana Slovenija in zakaj je razprava o tem relevantna tudi zanjo? V vse bolj globaliziranem svetu je tudi Slovenija močno vpeta v mednarodne odnose in kljub temu, da spada v kategorijo t. i. malih držav, lahko predstavlja pomembnega akterja v mednarodni skupnosti. Slednje je predvsem posledica članstva v številnih mednarodnih organizacijah in drugih institucijah, kot so ZN, Evropska unija (EU), Nato (*North Atlantic Treaty Organization* – Organizacija severnoatlantske pogodbe), OVSE (Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi) idr. Slovenija je nekaterim od teh institucij tudi predsedovala (npr. VS ZN avgusta 1998 in novembra 1999, OVSE v letu 2005 in EU v prvi polovici leta 2008). Nenazadnje Slovenija sodeluje tudi v mednarodnih mirovniških misijah po svetu, za katere prispeva relativno veliko število vojakov. Zato je in mora biti tudi za Slovenijo pomembno vprašanje, kako preprečiti

oborožene konflikte po svetu in kršitve mednarodnih norm nasploh. Ker so sankcije pomembno orodje VS ZN, je ta instrument potrebno reformirati in prilagoditi novim izzivom ter spremenjenim razmeram v mednarodni skupnosti.

Naj omenim še vsaj dve dodatni **dodani vrednosti** tega diplomskega dela. V njem so predstavljeni razvoj sankcij kot inštrumenta zunanje politike in alternative uporabi sile (od unilateralnih do multilateralnih, od DN do ZN, od splošnih do pametnih, usmerjenih, selektivnih) ter inovacije v sankcijski politiki ZN v zadnjih letih. Poleg tega diplomsko delo ponuja še pregled vseh končanih sankcijskih režimov VS ZN in vseh pripadajočih sankcijskih resolucij.

Diplomsko delo pa ima seveda tudi precej **omejitev**. Prvič, v večini proučevanih primerov je namreč *izjemno težko ugotoviti dejansko vzročno-posledično zvezo*, ki je odgovorna za spremembo obnašanja sankcioniranega subjekta (so do spremembe privedle prav sankcije ali je morda vzrok kaj drugega oz. gre pri tem za kombinacijo različnih dejavnikov?).³ Drugič, pomanjkljivost je tudi v *samem izboru primerov proučevanja*. Zakaj sem se omejila le na enajst sankcijskih primerov, sem podrobneje razložila v opisu metodologije. Gre predvsem za omejitev zaradi relevantnosti (če se sankcije še izvajajo, njihovih posledic in učinkov ne morem ustrezno proučiti), hkrati pa tudi za tehnično omejitev (obseg diplomskega dela ne dopušča prevelikega števila primerov). Tretjič, omejitev predstavlja tudi dejstvo, da sem v diplomskem delu *obravnavala le sankcije, sprejete v okviru VS ZN*, in ne na primer tistih, ki jih je samostojno proti neki državi sprejela kaka druga država ali skupina držav, ki prav gotovo vplivajo na sankcionirano državo. Ugotavljati vpliv ostalih sankcij namreč ni namen te naloge. Četrto, nisem se spuščala niti v *etičnost uvedbe sankcij* in se spraševala o tem, ali gre za moralno sporno orodje mednarodne skupnosti, saj to ni cilj te naloge. Petič, dodatna pomanjkljivost naloge je povezana s »klasičnimi« *omejitvami uporabljenih raziskovalnih metod*. Analiza primarnih virov, ki jo v nalogi pogosto uporabljam (zlasti resolucije VS ZN), namreč do neke mere dovoljuje piscu naloge lasten pogled oz. interpretacijo, saj lahko ta izpostavi le dejstva, ki se mu zdijo pomembna, nekatera druga pa zanemari. Analiza

---

³ Menim, da je zaradi namena naloge tovrstna tveganja potrebno 'vzeti v zakup' in ugotovitvam kljub omejitvam priznati določeno vrednost. Te namreč osvetljujejo prednosti in slabosti sankcijske politike VS ZN ter nakazujejo, v katero smer se ta politika razvija.

sekundarnih virov tudi ni imuna pred tovrstno pomanjkljivostjo, poleg tega pa vsebuje predvsem interpretacijo avtorja (pisca sekundarnega vira). Problem opisne metode pa se skriva že v njenem imenu: ostaja le na opisni ravni in sama po sebi ne vodi do analize. Analiza izbranih primerov temelji predvsem na naštetih metodah kvalitativne narave, kar pa je predvsem posledica prostorske omejenosti naloge in pogoste nedostopnosti podatkov, ki bi bili bolj kvantitativne narave.

2 MEDNARODNE SANKCIJE

2.1 KRATKA ZGODOVINA SANKCIJ

Zgodovina sankcij, katerih namen je večinoma spremeniti delovanje vladajočih struktur v določeni državi in jih danes poznamo predvsem v okviru VS ZN, je starejša od sodobne mednarodne skupnosti. Uporaba sankcij prav tako ni le plod razvoja mednarodne skupnosti v 20. stoletju, kot je morda zaradi ustanovitve Društva narodov (DN) in nato ZN na prvi pogled videti. Prvi zapisi o uporabi sankcij namreč segajo že v obdobje antične Grčije (Baldwin 1985, 150).⁴

V Evropi, ki je do 20. stoletja veljala za središče mednarodne skupnosti, je zaslediti več poskusov urejanja odnosov med državami. Kot prelomnice v okviru urejanja meddržavnih odnosov lahko štejemo Westfalski sporazum leta 1648, dunajski kongres leta 1815 in haaški konferenci leta 1899 ter 1907. Glavni namen sodelovanja držav je bil zagotoviti mednarodni mir in varnost; načini, kako to doseči, so bili različni. Če so diplomatske rešitve v primerih poskusa mirnega reševanja sporov propadle ali bile izčrpane, sta vodenje vojne in uporaba sile ostali edini sredstvi za izvajanje politike, sankcije kot sredstvo za doseg zunanje-političnih ciljev pa se niso pomembneje uveljavile (*ibid.*).

Z nastankom DN po prvi svetovni vojni so mednarodne sankcije (vsaj v teoriji) pridobile na pomenu. Pred tem je bila uvedba sankcij večinoma le naznanilo za vojno ali spremljevalka vojaške akcije. Šele z DN je v ospredje prišla zamisel o sankcijah kot samostojnem inštrumentu in alternativni uporabi vojaške sile. Ta mednarodna organizacija, ki naj bi uresničila kolektivno varnost v univerzalnem in institucionalnem okviru (Benko 1997, 187), sicer vojne kot sredstva zunanje politike ni prepovedala, temveč zgolj omejila. Sistem omejevanja pravice do vojne (*jus ad bellum*) je v ustanovnem dokumentu organizacije – Paktu Društva narodov – povezan z obveznimi predhodnimi postopki za mirno reševanje

---

⁴ Kot je razvidno iz zgodovinskih dokumentov, so Atene leta 432 p.n.š. uvedle sankcije proti Megari, ki je veljala za zaveznico Šparte. Sankcije so vsebovale prepoved uporabe pristanišč in dostopa na trge v območju pod atensko nadvlado. Po nekaterih navedbah (Baldwin 1985, 150) naj bi sprejetje sankcij, njihovo brezkompromisno izvajanje in nepripravljenost Aten, da jih prekličejo, celo povzročilo izbruh peloponeških vojn.

sporov, zagotovitvijo ozemeljske celovitosti in politične nedotakljivosti članic DN. V povezavi z morebitnimi kršitvami miru pa Pakt DN v 16. členu določa sankcije zoper države oz. kršitelje določil Pakta. Predvideni sta bili dve kategoriji sankcij, in sicer avtomatske, istočasne in celovite ali fakultativne (Benko 1997, 189).

V okviru 16. člena Pakta DN sta glede restriktivnih ukrepov najpomembnejša 1. in 3. odstavek. Prvi določa, da če se država v nasprotju z določili DN odloči za vojno, se to »... *ipso facto* šteje kot napad na vse članice Društva, ki se zavežejo k prekinitvi vseh trgovskih ali finančnih odnosov z državo kršiteljico, k prepovedi vseh odnosov svojih državljanov z državljani države kršiteljice in k prepovedi vseh finančnih, trgovskih ali zasebnih komunikacij z državljani države kršiteljice s strani državljanov vseh drugih držav, tako članic kot nečlanic Društva« (Pakt Društva narodov, 1919). Tretji odstavek pa pravi, da se »... članice Društva strinjajo, da bodo vzajemno podpirale druga drugo pri finančnih in ekonomskih ukrepih, sprejetih v skladu s tem členom, da bi tako minimizirale izgubo in neprijetnosti, izhajajoče iz zgoraj omenjenih ukrepov ...« (*ibid.*).

Pakt pa ni vseboval nikakršnih mehanizmov za uresničevanje jamstev oz. presojanje, ali neka država krši določila dokumenta. Prav tako ni vseboval nikakršnega določila, ki bi govorilo o tem, kateri organ DN je pristojen za to, da presoja o obveznostih, ki naj bi jih sprejele države (Benko 1997, 190). Razlagalne resolucije členov Pakta DN, ki jih je Skupščina DN sprejela leta 1921, so ukinile prisilne in avtomatične prvine 16. člena in spremenile formalne obveznosti držav članic v gola priporočila. Svet DN je tako deloval le kot koordinacijski organ, ki je lahko priporočal, kakšni naj bodo ukrepi proti državi kršiteljici, ni pa imel pravice ukazovati članicam proti njihovi volji (Morgenthau 1995, 410). Prav ti elementi ohlapnosti, dvoumnosti in protislovja ter nekateri drugi dejavniki (omejeno in spreminjajoče se članstvo v DN, konfliktni interesi članic itd.) so onemogočili, da bi sankcije postale ustrezen inštrument za odvrčanje od vojne (Simons 1999, 51), in v končni fazi privedli tudi do propada DN.

Društvo je prisilne ukrepe v primerih mednarodnih kriz sprejemalo zelo oklevajoče in nerado, če pa jih že je, je njihovo izvajanje potekalo brez prave predanosti ali je bilo kmalu

opuščeno. DN se je tako v primeru številnih kriz izkazalo za zelo nemočno in neučinkovito.⁵ Posledica decentraliziranega sankcijskega sistema v okviru DN je bila, da so sankcije po 16. členu uvedli le enkrat – leta 1935 po italijanskem napadu na Etiopijo (takrat Abesinijo). Sankcije so bile neučinkovite, Italija pa je Etiopijo celo okupirala. Kljub neučinkovitosti sankcijskega sistema v okviru DN in nezaupanja držav v uspešnost sankcij je ta inštrument z ustanovitvijo ZN po drugi svetovni vojni še dodatno pridobil na teži in bil strukturno vključen v samo UL ZN (*ibid.*).

Od konca druge svetovne vojne se sankcije bodisi v okviru VS ZN bodisi kot ukrepi ene države oz. skupine držav uporabljajo kot orodje za zagotovitev nacionalne varnosti (npr. da bi prisilili neko državo v umik njenih oboroženih sil z določenega območja, preprečili okupacijo določenega ozemlja, oslabili gospodarsko moč neke države in posledično omejili njene zmogljivosti za vojaško akcijo itd.), destabilizacijo 'neubogljivih' vlad držav, zaščito človekovih pravic, zajezitev širjenja jedrskega orožja, boj proti terorizmu itd. (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 7).

2.1.1 Trendi v uvajanju sankcij od ustanovitve ZN do danes

Trdimo lahko, da so sankcije z ustanovitvijo ZN pridobile na teži, saj jih ustanovni dokument predvideva kot enega od inštrumentov, s katerim lahko organizacija odgovori na kršitve načel UL ZN. Cortright in Lopez (1995, 5) ocenjujeta, da je namen sankcij resno in učinkovito odgovoriti na agresijo in druge kršitve UL ZN, hkrati pa naj bi te predstavljale tako alternativo kolektivni uporabi sile, ki je bistveno močnejša kot zgolj diplomatski protest.

VS ZN je v obdobju od ustanovitve svetovne organizacije leta 1945 do konca hladne vojne leta 1990 sprejel in izvajal sankcije le v dveh primerih – proti Južni Rodeziji leta 1966 in Južni Afriki leta 1977. Ideološka in politična nasprotja v obdobju hladne vojne namreč članicam VS ZN (predvsem stalnim, ki imajo možnost veta) niso omogočala

---

⁵ Med temi krizami so bile poleg italijanske agresije nad Abesinijo leta 1935 najodmevnejše še japonska agresija na Mandžurijo leta 1931, remilitarizacija Porenja leta 1936, španska državljanska vojna istega leta, nemška aneksija Avstrije leta 1938 itd.

neobremenjenega delovanja v smeri zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti. Po koncu hladne vojne pa se je politični zemljevid sveta, zlasti Evrope, temeljito spremenil. Mednarodno sodelovanje in stabilnost sta postala pomembnejša od sovraštev iz časa hladne vojne, poleg oboroževanja in poudarjanja pomena nacionalne varnosti so se v ospredje prebile kategorije, kot na primer človekove pravice, demokracija, svobodne in poštene volitve itd. Število resolucij VS ZN je strmo naraslo: od skupno 647 resolucij, ki jih je svet sprejel v prvih 45 letih obstoja, jih je bilo kar 620 sprejetih v 90. letih 20. stoletja (Cortright in Lopez 2000, 1). Vse to kaže, da je mednarodna skupnost postala bolj dojemljiva za različne konfliktno situacije po svetu, kar se je odrazilo tudi v večji pripravljenosti VS ZN za uporabo inštrumentov, ki jih predvideva VII. poglavje UL ZN.⁶

Konec hladne vojne predstavlja pomembno prelomnico tudi za sankcije v okviru VS ZN. Kot sem že omenila, je VS ZN v prvih 45 letih svojega obstoja sankcije naložil le v dveh primerih, po koncu hladne vojne pa je sledila »poplava« sankcij. Prav zato so nekateri politični analitiki (Cortright in Lopez 2000) 90. leta 20. stoletja poimenovali kar 'desetletje sankcij' (*sanctions decade*). VS ZN je namreč od leta 1990 do 2007 uvedel še 19 sankcijskih režimov, in sicer proti Iraku, ZRJ (prvič – zaradi Bosne in Hercegovine), Somaliji, Libiji, Liberiji, Haitiju, Angoli (uporniški skupini UNITA), Sudanu, Sierr Leone, ZRJ (drugič – zaradi Kosova), Afganistanu, Etiopiji in Eritreji, Demokratični republiki Kongo, sudanskim uporniškimi skupinami, Slonokoščeni obali, Siriji, Severni Koreji in Iranu (Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002a).⁷

2.2 TEORETSKI POGLEDI NA MEDNARODNE SANKCIJE

Inštrument sankcij odpira vrata za zelo različne definicije in stališča. Zagovorniki ga običajno pojmujejo kot pomembno orodje zunanje politike, medtem ko se skeptiki sprašujejo, ali so sankcije kot samostojno sredstvo zunanje politike sploh učinkovite, in ali

---

⁶ In seveda tudi po VI. poglavju, ki obravnava mirno reševanje sporov, in t. i. »poglavju VI. in pol«. Ta termin, ki ga je skoval drugi generalni sekretar ZN Dag Hammarskjöld, predstavlja razširitev izvirnega pomena VI. poglavja in se nanaša na mirovne operacije (Weiss, Forsythe in Coate 2004, 37). Slednjih namreč UL ZN ne omenja.

⁷ Lahko bi dodali še en primer uvedbe sankcij – primer Kambodže, vendar po mnenju nekaterih avtorjev se ta ne uvršča v primere sankcij po VII. poglavju UL ZN (za natančnejšo obrazložitev glej uvodni del 4. poglavja tega diplomskega dela).

koristi, ki jih lahko sankcije prinesejo, odtehtajo stroške, ki jih slednje vključujejo. Mnogi uvedbi sankcij pripisujejo celo pogubne posledice. Poglejmo, kako različni avtorji vidijo ta inštrument.

Sankcije lahko definiramo kot metodo za izvajanje določene zunanje politike z namenom spremeniti politično obnašanje določene države ali druge entitete oz. subjekta (Pape 1997, 93). Uvedba sankcij naj bi jasno pokazala nasprotovanje obnašanju subjekta, ki krši mednarodne norme, in opozorila, da nadaljevanje takega obnašanja prinaša negativne posledice. V tem primeru gre za neposreden učinek sankcijskega režima.⁸ Sankcije pa lahko svoj namen dosežejo tudi posredno, in sicer tako, da sprožijo pritiske prebivalstva neke države ali območja, kjer se sankcije izvajajo, na akterje odločanja v smeri spremembe političnega obnašanja slednjih (Pape 1997, 95-98).

Podobno sankcije razumejo tudi Hufbauer, Schott in Elliot (1990, 2), ki se osredotočajo zlasti na ekonomske sankcije. Definirajo jih kot namerno, s strani vlade vodeno prekinitvev ali grožnjo s prekinitvijo običajnih trgovinskih ali finančnih odnosov.⁹ Namen uvedbe sankcij je uresničitev nekega zunanjepolitičnega cilja v smislu spremembe političnega obnašanja ciljnega subjekta, in sicer v skladu z željami subjekta, ki sankcije uvaja.

Kegley (1997, 435) sankcije pojmuje kot alternativo uporabi vojaške sile, s katero želi izvajalec sankcij izraziti ogorčenje nad vedenjem ciljne države ali drugega subjekta in to ravnanje tudi spremeniti. Marks (1999) poudarja, da se pojem sankcije v tehničnem smislu sicer nanaša na vojaške in nevojaške ukrepe, čeprav ga pogosteje uporabljamo v povezavi z ukrepi, ki ne vključujejo sile. Po njegovih besedah gre za sredstva prisile, s katerimi naj bi neposlušno državo ali kak drug subjekt prepričali, naj začne upoštevati mednarodne norme ali voljo oblasti, ki sankcije nalaga. Ngobi (1995, 20) sankcije v modernem smislu razume kot obliko kaznovanja države na mednarodni ravni. Vendarle pa pravi, da ne glede na to, ali

---

⁸ Sankcijski režim v tem diplomskem delu razumem kot obliko sankcij, ki jih na podlagi 41. člena Ustanovne listine sprejme in izvaja VS ZN.

⁹ Običajni trgovinski oziroma finančni odnosi se tu ne nanašajo na pogodbene odnose, ampak le na raven trgovinske in finančne aktivnosti, ki bi se med danimi subjekti odvijala v odsotnosti sankcij (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 2).

verjamemo v teorije kaznovanja ali ne, praktični vidik uporabe sankcij predstavlja poskus presejanja tovrstnih teorij z osredotočanjem na ohranitev mednarodnega miru in varnosti.

Kegley (1997, 435) prav tako kot Hufbauer, Schott in Elliot izpostavlja predvsem ekonomske sankcije, ki jih države po njegovem mnenju vse pogosteje izbirajo kot orodje gospodarske politike. Leyton-Brown (v Kegley 1997, 434) uporabo ekonomskih sankcij definira kot namerna dejanja vlad držav, ki želijo gospodarsko prikrajšati ciljno državo ali družbo, in sicer s pomočjo omejevanja ali prekinitve običajnih gospodarskih odnosov.

Sankcije lahko sprejmejo in izvajajo različni akterji: ena država, skupina držav s skupnimi interesi (pogosto iz iste regije) ali mednarodne organizacije (v primeru, ko sankcije sprejmejo ZN oz. v njihovem imenu VS ZN, lahko govorimo o univerzalnih sankcijah) (Simons 1999, 1).¹⁰ V svojem diplomskem delu se posvečam le tretji vrsti sankcij. Dejstvo je, da se sposobnosti držav oz. drugih akterjev v mednarodni skupnosti, da uvedejo sankcije, močno razlikujejo (Simons 1999, 2). Velike sile so tako tudi na tem področju v prednosti.¹¹

Kot smo videli, se večina avtorjev osredotoča predvsem na ekonomske sankcije, čeprav v praksi VS ZN obstaja še vrsta drugih tipov sankcij. Kako se ekonomska sredstva uporabljajo v politične namene, pojasnjuje naslednje podpoglavje.

2.2.1 Uporaba ekonomske moči v politične namene

Glede vprašanja rabe ekonomske moči je potrebno poudariti, da se klasični mednarodni gospodarski odnosi, ki stremijo predvsem k maksimizaciji ekonomskih koristi, razlikujejo od tistih, ki so v funkciji politike in ekonomska sredstva uporabljajo za maksimizacijo političnih ciljev v mednarodnih odnosih. Sodobna mednarodna skupnost pozna številne

---

¹⁰ Simons (1999, 2) sicer opozarja, da je ideja o univerzalnosti sankcij, katerih uvedba naj bi temeljila na konsenzu v mednarodni skupnosti, le navidezna, saj naj bi ena ali več svetovnih sil inštrument sankcij v VS ZN le izrabljala za uveljavitev svojih lastnih zunanjepolitičnih ciljev. To pomeni, da uvedba sankcij s strani VS ZN ne temelji nujno na konsenzu v mednarodni skupnosti, ampak naj bi bila vsiljena s strani močnih držav.

¹¹ Simons (1999, 2) navaja, da so po koncu hladne vojne v najboljšem položaju za uvajanje sankcij Združene države Amerike (ZDA), ki ekonomske sankcije uporabljajo kot sredstvo zunanje politike. Uvajajo jih bodisi enostransko ali pa »prisilijo« VS ZN, da sprejme resolucijo o sankcijah v skladu z ameriškimi interesi. Po Simonsovih besedah ZDA hkrati preprečujejo, da bi v VS ZN sprejeli kakršnekoli ukrepe proti državam, ki so njihove zaveznice (npr. Izrael), čeprav bi sankcije te države v drugih okoliščinah skoraj zagotovo doletele.

mehanizme (ekonomskega, političnega itd.) pritiska. Osnova zanje je soodvisnost subjektov mednarodne skupnosti, ki je nastala kot posledica industrijske revolucije, razvoja svetovnega trga in prometnih sredstev. Benko (1997, 263) loči naslednje vrste uporabe ekonomskih sredstev glede na cilje:

- ekonomska – zagotavljanje surovin za državno gospodarstvo;
- politična – razširjanje vpliva neke države na druge države;
- vojaška – uporaba ekonomskih sredstev za pridobivanje pravic do uporabe oporišč na ozemlju drugih držav;
- psihološka – izražanje (ne)naklonjenosti do druge države z uporabo ekonomskih sredstev.

Učinek sankcij kot sredstev politične rabe ekonomske moči države je odvisen od značilnosti ciljne države – bolj je država samozadostna, manjši vpliv bo nanjo imela na primer prepoved izvoza vanjo (Simons 1999, 7). Dandanes, z razvojem globalne ekonomije, pa je učinek sankcij na ciljno državo oz. drug subjekt skoraj neizogiben in večinoma tudi zelo močan. Velikokrat tudi v negativnem smislu, saj lahko močno prizadene civilno prebivalstvo, ki za nepravilno ravnanje svojega političnega vodstva najpogosteje ni odgovorno. Kako so sankcije in njihove posledice povezane z vprašanjem človekovih pravic, nakazuje naslednje podpoglavje.

2.2.2 Mednarodne sankcije in človekove pravice

Uvedba sankcij – ne glede na to, ali je enostranska ali večstranska – odpira številna etična in pravna vprašanja. Restriktivni ukrepi lahko namreč močno vplivajo na življenje ljudi. Čeprav so sankcije običajno uperjene proti pripadnikom režima, ki kršijo mednarodne norme, je dejstvo, da večinoma prizadenejo tudi (ali predvsem!) nedolžne prebivalce.

Pomembno pravno-etično vprašanje je, kaj storiti v primeru, ko so posledice uvedbe sankcij v navzkrižju z določili številnih mednarodnih deklaracij in konvencij, ki predvidevajo popolnoma drugačno ravnanje. V povezavi s hierarhijo mednarodnih dokumentov velja omeniti 103. člen UL ZN, ki določa, da v primeru navzkrižja med obveznostmi članic ZN po

UL ZN in med obveznostmi po kateremkoli drugem mednarodnem dogovoru »... prevladujejo njihove obveznosti po tej Ustanovni listini« (Ustanovna listina Združenih narodov 1945, čl. 103).

Pa vendar – kljub omenjenemu določilo se zdi marsikaj nejasno. Poglejmo primer uvedbe embarga, ki med drugim pogosto zajema prepoved uvoza hrane – če že ne *de iure*, je embargo na hrano vsaj *de facto* del splošnih sankcij (Simons 1999, 163). Čeprav UL ZN predvideva sankcije kot sredstvo na voljo VS ZN za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, pa sankcije v nekaterih primerih vsebujejo embargo na hrano, kar pa ni v skladu z določili številnih mednarodnih dokumentov.¹² Slednji namreč prepovedujejo namerno odtegnitev hrane, zdravil in pitne vode civilnemu prebivalstvu.

V tem primeru lahko opazimo navzkrižje enih in drugih načel. Ali to pomeni, da je sankcijska politika napačna ali da je treba 'opustiti' znaten del mednarodno sprejetih človekoljubnih načel? Odgovor na to vprašanje ni enoznačen, prav tako ni niti cilj te naloge, da bi se opredeljevali do legitimnosti uvedbe sankcij. Kljub vsemu se mi je zdelo pomembno, da vsaj omenim določene etično-pravne dileme, ki se pojavljajo ob vprašanju sankcij.

2.3 KRITIČNI POGLEDI NA SANKCIJE

Po mnenju kritikov mednarodnih sankcij je njihova dosedanja uporaba pokazala, da slednje predstavljajo šibko orodje zunanje politike, ker (Elliot v Kegley 1997, 439):

- je običajni odziv sankcionirane družbe na uvedbo sankcij okrepljen nacionalizem, ki spodbuja upor proti državi, ki je uvedla sankcije;
- sankcije včasih prizadenejo prav tiste skupine, ki naj bi jim pomagale – civilno prebivalstvo;

---

¹² Odtegnitev hrane med drugim prepovedujejo naslednji pomembni mednarodni dokumenti: Protokol 1, Dodatek k Ženevskim konvencijam (1977, čl. 54); Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966); Splošna deklaracija človekovih (1948); Ustava Svetovne zdravstvene organizacije (1946); Resolucija GS ZN o ekonomskih ukrepih kot sredstvih politične in ekonomske prisile proti državam v razvoju (Generalna skupščina ZN, 1989).

- države pogosto prikrito podpirajo sankcionirani režim, čeprav javno izražajo strinjanje z uvedbo sankcij proti slednjemu;
- lahko sankcionirane države spodkopljejo uspeh sankcij tako, da njihovi voditelji/diktatorji s pomočjo močne vojske zadušijo morebiten upor in negativne posledice sankcij prenesejo na ranljivi del prebivalstva;
- je verodostojnost držav, ki uvajajo sankcije, pogosto zelo nizka;
- je široko in trajno sodelovanje v mednarodni skupnosti in mednarodnih organizacijah relativno redko, enostranske in kratkotrajne sankcije pa v globaliziranem in soodvisnem svetu nimajo veliko možnosti uspeha.

Med pomembnimi omejitvami sankcij in razlogi za njihov neuspeh so še (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 12):

- sankcije v določenih primerih niso ustrezen/zadosten inštrument (njihov cilj je morda slabo opredeljen, sredstva za doseg preblaga, sodelovanje ostalih držav pri izvajanju sankcij pa nezadostno);
- sankcije lahko proizvedejo 'protistrupe' (restriktivni ekonomski ukrepi pogosto privedejo do poenotenja prebivalstva sankcionirane države tako v smislu večje podpore vladi kot pri iskanju alternativ v izognitev sankcijam);¹³
- močne zaveznice sankcionirane države lahko odigrajo vlogo 'črnega viteza' in podpirajo sankcionirano državo ter tako izničijo vpliv sankcij na njihovo tarčo (to je bilo pogosto zlasti v času hladnovojnega ideološkega spopada med dvema blokoma, vendar se to pojavlja tudi po koncu hladne vojne);
- nasprotovanje izvajanju sankcij doma in v tujini (v državi, ki izvaja sankcije se lahko spoštovanju sankcijskega režima uprejo npr. podjetja, ki imajo zaradi tega velike izgube, v tujini pa se mu lahko prav tako zaradi velikih stroškov, ali če se ne strinjajo z razlogi za uvedbo sankcij, zoperstavijo tudi zaveznice države, ki izvaja sankcije).

Še veliko bolj kritično pa na sankcije gleda Simons (1999, xi).¹⁴ Pojmuje jih kot orodje zunanje politike, ki ga za doseg svojih političnih ciljev izrabljajo rivalske frakcije v močnih

---

¹³ Tudi italijanski fašistični voditelj Benito Mussolini se je uvedbi sankcij DN leta 1935 zoperstavil z besedami: »Ekonomske sankcije se bomo uprli z disciplino, treznostjo in požrtvovalnim duhom« (Renwick v Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 12).

državah. Po njegovem mnenju so bile sankcije v taki ali drugačni obliki vedno spremljevalni element vojaške dejavnosti v času vojne in pomembno sredstvo v odnosih med državami tudi v mirnodobnem času. Sklicuje se na definicijo Hufbauerja, Schotta in Elliotove (v Simons 1999, 10), ki sankcije razumejo kot dejanja enega ali več mednarodnih akterjev (pošiljateljcev – *the senders*) proti enemu ali več drugim akterjem (ciljnim akterjem – *the targets*) z namenom kaznovanja ciljnih akterjev preko prikrajšanja za neko vrednost in/ali z namenom prisile ciljnih akterjev, da začnejo spoštovati določene norme, ki se pošiljateljem zdijo pomembne.

Simons (1999, xi) v učinkovitost sankcij močno dvomi, hkrati pa opozarja, da so tipi in cilji sankcij tako različni, prav tako tudi načini njihovega izvajanja, da enoznačnega odgovora na vprašanje o njihovi učinkovitosti ni. Osredotoča se predvsem na mednarodne ekonomske sankcije, za katere pravi, da so po eni strani neučinkovite, porozne, kontraproduktivne in uničujoče, po drugi strani pa lahko tudi prepričljive in uspešne. Kot trdi, sankcije zagotovo imajo nek učinek na ciljni subjekt (vprašanje je, kakšen je učinek, in ali je skladen s cilji uvedbe sankcij, op. a.), poleg tega pa lahko privedejo tudi do skritih ciljev, ki jih imajo uvajalke sankcij, drugačnih od tistih, ki jih te javno razglašajo. Simons poudarja, da imajo uvajalke sankcij pogosto tajne agende in načrte. Po njegovih besedah uspehi in neuspehi sankcij pogosto le odražajo in zaostrejujejo nepravilno razporeditev mednarodne moči.

Avtor (*ibid.*) se tako sprašuje, kaj sankcije sploh so: pravno sredstvo, ki deluje kot zdravilo za reševanje mednarodnih kriz, ali morilsko orodje (pravi mu celo genocidno orodje – *genocidal tool*)? Ugotavlja, da se sankcije pogosteje kažejo v drugi, negativni luči, saj velikokrat le še okrepijo nepokorne režime, proti katerim so uperjene, ti pa še močneje zatirajo nedolžno prebivalstvo. Prav slednje ponavadi utrpi največ škode, nastale kot

---

¹⁴ Avtor sicer opozarja, da se termini sankcija, embargo in bojkot velikokrat uporabljajo kot sinonimi, vendar je po njegovem mnenju potrebno izpostaviti razlike med njimi. *Bojkot* tako definira kot dejanje z namenom socialne ali ekonomske izolacije posameznika, skupine ali države, s katerim naj bi izrazili nestrinjanje z določenim dejanjem ciljnega akterja, ga prisilili v spremembo obnašanja ali okrepijo vojaško akcijo proti njemu. *Embargo* razume kot prepoved izvoza blaga v neko državo, in sicer tako po kopnem, morju ali zraku, z namenom prisile te države v spremembo obnašanja, okrepitve vojaške akcije ali zgolj zaščite lastnega gospodarstva. *Sankcija* pa opredeli kot kazen proti neki državi ali drugemu akterju z namenom, da bi ga prisilili v spoštovanje mednarodnega prava ali v spremembo politike zaradi kakega drugega razloga.

posledica uvedbe sankcij. Simons tako sankcije povezuje z negativno politično uporabo ekonomske moči države.¹⁵

Pri tem velja omeniti pomislek Kegleyja (1997, 434), ki opozarja, da se država, ki želi sankcije uvesti in jih uspešno izpeljati, sooča s številnimi ovirami. Stroški države uvajalke sankcij so običajno visoki (izguba trgov, povišanje cen za domače proizvajalce), iztržek pa relativno nizek. Po njegovih besedah sankcije le redko znatneje oškodujejo vojaški potencial ciljne države in so zelo neučinkovite pri spreminjanju oblasti v ciljnih državah. Kot trdijo Hufbauer, Schott in Elliot (1990, 93), obstaja le šibka povezava med gospodarskim oškodovanjem neke države in njeno pripravljenostjo, da spremeni svojo politiko. Tako v državi uvajalki sankcij kot v sankcionirani državi lahko pridejo do izraza *gospodarski učinki* sankcij, vendar skoraj vedno drugi dejavniki zasenčijo vpliv teh učinkov na *politični rezultat*.

Kljub vsem kritikam pa se uporaba sankcij povečuje, kar nakazuje, da jih države pojmujejo kot pomembno in manj tvegano sredstvo prisilne diplomacije ter privlačno alternativo vojaški intervenciji. Nekaj razlogov za to povzema naslednje podpoglavje.

2.4 MOTIVI ZA UVEDBO SANKCIJ

Kljub temu, da so sankcije običajno predmet ostrih kritik in nasprotovanja, se mnogi sprašujejo, zakaj so postale eno glavnih sredstev prisilne diplomacije in eno najbolj priljubljenih orodij diplomatov. Odgovor se skriva v ključnih namenih akterjev odločanja. Sankcije so sestavni del mednarodne diplomacije in kot take predpostavljajo obstoj politične volje sankcionirajoče države (torej tiste, ki sankcije uvaja), da se vmeša v proces odločanja neke druge suverene države, ki je cilj sankcij. Številni avtorji (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, Simons 1999) trdijo, da so sankcionirajoče države večinoma velike sile, ki izvajajo aktivno zunanjo politiko (prav zato, ker so pomembne in velike, si prizadevajo za vpliv na dogajanje na globalni ravni). Omenjeni avtorji menijo, da tudi v primerih kolektivne uvedbe

---

¹⁵ Politično rabo ekonomske moči države Simons (1999, 7) deli na pozitivno (prizadevanje za pridobitev delovne sile in trga drugih držav itd.) in negativno (blokiranje dostopa do finančnih sredstev in naravnih virov, omejevanje izvoza v neko državo itd.).

sankcij (npr. v okviru VS ZN) običajno gre za dejanja velikih držav, ki za uvedbo sankcij na svojo stran pridobijo manjše zaveznice.

Med vodilnimi motivi za uvedbo sankcij v sankcionirajočih državah so (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 11): a) dokazovanje, da so odločene ukrepati (včasih so stroški neukrepanja višji od stroškov, ki jih zajema uvedba sankcij – zlasti v smislu izgube verodostojnosti sankcionirajoče države in zaupanja vanjo s strani domače in tuje javnosti); b) zastraševanje, svarjenje (sankcionirajča država lahko s sankcijami odvrne morebitne prihodnje kršiteljice mednarodno uveljavljenih norm, ki bi v prihodnje hotele ravnati tako kot sankcionirana država); c) 'srednja pot' (sankcije so priljubljeno nadomestno oz. vmesno sredstvo na kontinuumu med običajnimi sredstvi mednarodne diplomacije in vojaško akcijo). Motivi za uvedbo sankcij na nek način sovpadajo s cilji kazenskega prava: kaznovati, odvračati in rehabilitirati.

Uvedba sankcij vsebuje trojno sporočilo (*ibid.*): a) ciljni državi sporoča, da države uvajalke sankcij ne odobravajo njenega ravnanja; b) zavezniškim državam sporoča, da besede države uvajalke sankcij spremljajo tudi konkretna dejanja; c) domači javnosti v državi, ki sankcije uvaja, pa sporoča, da vlada ukrepa z namenom zaščite ključnih nacionalnih interesov.

Avtorji (npr. Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 38) temeljne zunanjepolitične cilje držav, ki zoper neko drugo državo ali drug subjekt mednarodnih odnosov uvajajo sankcije, razvrščajo v pet skupin:

- relativno skromna sprememba politik ciljne države (skromna v smislu nacionalnih ciljev te države, ki pa je lahko velikega pomena za ključne akterje) – npr. uvedba sankcij zaradi kršitve človekovih pravic, podpore terorističnim dejavnostim in širjenju jedrskega orožja;
- destabilizacija vlade ciljne države;¹⁶
- ustavitev manjše vojaške akcije ciljne države;¹⁷
- oškodovati vojaške zmogljivosti ciljne države;¹⁸

---

¹⁶ Primer takega cilja so npr. prizadevanja ZDA za zlom režima kubanskega voditelja Fidela Castra.

¹⁷ Primer takega cilja najdemo v sankcijah Velike Britanije (VB) proti Argentini zaradi Falklandskih otokov.

- bistvena sprememba politik ciljne države.¹⁹

Avtorji (*ibid.*) opozarjajo, da lahko primer uvedbe sankcij vsebuje več zgoraj naštetih ciljev in da se lahko cilji v času izvajanja sankcij tudi spremenijo. Poleg tega države svojega cilja pogosto ne izrazijo jasno, saj bi to lahko zmanjšalo njihove možnosti uspeha (npr. v primerih, ko je cilj destabilizacija nekega režima).

Po mnenju Jamesa M. Lindsaya (v Kegley 1997, 440) pa lahko glavne cilje držav, ki uvajajo sankcije, razdelimo v pet osnovnih skupin:

- privolitev – prisiliti ciljno državo oz. drugi subjekt, da spremeni svoje obnašanje v skladu z željami uvajalca sankcij;
- prevrat – zamenjati voditelje ciljne države oz. strmoglaviti ciljni režim;
- zastraševanje – odvrniti ciljni subjekt, da bi v prihodnosti ponovil določeno sporno dejanje;
- mednarodni simbolizem – poslati sporočilo drugim članom mednarodne skupnosti (npr. da ne bi tudi oni ravnali tako kot sankcionirani subjekt);
- domači simbolizem – okrepiti domačo podporo v državi uvajalki sankcij ali z odločnim ukrepom odgovoriti na kritike glede zunanje politike slednje.

Kegley (*ibid.*) trdi, da je prav simbolizem primarna motivacija držav uvajalk sankcij, saj jim to omogoča, da pokažejo voditeljsko držo in odločno ukrepajo, ne da bi pri tem nosile stroške in prevzele tveganja, ki jih ponavadi vključujejo drugačne politične opcije (npr. uporaba vojaške sile proti državi, z ravnanjem katere se ne strinjajo). Kritiki simbolično uporabo sankcij zavračajo kot prazno in nekoristno potezo, vendar je na tej točki potrebno opozoriti, da v politiki simboli nikakor niso nepomembni. Nekateri (Cortright in Lopez 1995) pa sankcijam pripisujejo še večji pomen, saj v njih vidijo sredstvo za odvrčanje agresije, zaščito človekovih pravic in omejevanje širjenja jedrskega orožja.

Sankcije imajo nedvomno lahko zelo pomembne funkcije. Predstavljajo politično alternativo uporabi sile z namenom opozoriti in obsoditi ravnanje subjekta, ki krši mednarodne norme.

---

¹⁸ Tak cilj so npr. vsebovale sankcije ZDA proti Sovjetski zvezi (SZ) in njenim vzhodnoevropskim zaveznicam.

¹⁹ Tak primer so sankcije VS ZN proti Južnoafriški republiki zaradi apartheida.

Država, ki uvaja sankcije, ustvarja tudi vtis, da ukrepa proti državi kršiteljici in ne opazuje določenega spornega ravnanja križem rok. Pod določenimi pogoji pa so sankcije lahko tudi uspešne, zlasti če jih uvajajo velesile poti šibkim in gospodarsko močno odvisnim državam brez pomembnih zaveznikov (Kegley 1997, 440). Podobno pogosto uporabo sankcij v mednarodni skupnosti pojasnjujejo tudi Hufbauer, Schott in Elliot (1990, 13). Ocenjujejo, da sankcije v povprečju niso tako neučinkovite, kot menijo mnogi, zlasti pa poudarjajo, da svetovni voditelji v številnih primerih, ki zahtevajo ukrepanje, raje izberejo sankcije kot pa njihove najbolj očitne alternative – vojaška akcija je namreč preveč zahteven in skrajnen ukrep, diplomatski protest pa preblag.

2.5   NORMATIVNI OKVIR SANKCIJ VS ZN

Po definiciji Odbora za sankcije pri VS ZN so sankcije prisilni ukrepi, ki jih lahko VS ZN sprejme z namenom ohranitve ali vzpostavitve mednarodnega miru in varnosti. Tovrstni ukrepi zajemajo ekonomske in/ali druge sankcije, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile. S sankcijami naj bi izvajali pritisk na državo ali nek drugi subjekt z namenom, da bi ta začel spoštovati cilje VS ZN brez uporabe sile. Sankcije tako predstavljajo pomembno orodje za uveljavitev odločitev VS (United Nations 2007).

Weiss, Forsythe in Coate (2004, 45) sankcije VS ZN definirajo kot orodje prisile, namenjeno reševanju problemov kršitve mednarodnega miru in varnosti ali groženj miru in varnosti. Opozarjajo na nujnost razlikovanja tovrstnih sankcij od enostranskih sankcij, ki jih ena država uvede proti drugi (npr. ZDA proti SZ v času hladne vojne) ali od pogodbenih sankcij, ki se začnejo izvajati, če pogodbenica ne izvaja določil pogodbe (npr. Montrealski protokol za zaščito ozona).

Avtorji projekta Interlaken Process trdijo, da sankcije v okviru ZN ne pomenijo kaznovanja, ampak predstavljajo inštrument, ki ga mednarodna skupnost uporablja, da bi pri ciljni državi dosegla, da začne spoštovati mednarodni red (Burri 1998, 11).²⁰ Gre začasne ukrepe, ki bi

---

²⁰ Več o projektu Interlaken Process na strani 31.

jih mednarodna skupnost v razmerah, ko mir in varnost nista več ogrožena, je agresivnega dejanja konec in se mednarodni red znova spoštuje, morala opustiti.

Temelj za konceptualizacijo sankcij v okviru VS ZN predstavlja UL ZN. Ta v 41. členu (VII. poglavje) določa, da med ukrepe, za katere se lahko VS ZN odloči z namenom izvršitve svojih odločitev, sodijo popolna ali delna prekinitev ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter prekinitev diplomatskih odnosov.²¹ 41. člen VS ZN ne omejuje pri izbiri ukrepov, ampak mu pri tem pušča proste roke, kar dokazuje formulacija »Med te ukrepe lahko sodijo ...«. Edina omejitev je, da morajo biti tovrstni ukrepi nenasilni (»... ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile ...«). Kar pa je bilo zapisano na papirju, ne drži nujno tudi v praksi. Potrebno je poudariti, da izvajanje sankcij pogosto vključuje uporabo oborožene sile, saj se predvsem nadzor nad spoštovanjem sankcijskega režima velikokrat izvaja prav z vojniki in orožjem.

V kontekstu uvajanja sankcij je pomemben tudi 39. člen, ki VS ZN podeljuje pristojnost, da ugotavlja, ali obstaja grožnja miru, kršitev miru ali agresivno dejanje, in odloči, kakšne ukrepe naj v zvezi s tem izvedejo države članice ZN z namenom ohranitve miru in varnosti.²² Na tej točki velja opozoriti, da je način identifikacije ogrožanja miru in sprejemanja ustreznih ukrepov lahko zelo političen, saj se člen ne sklicuje na mednarodnopravna merila ali na pravičnost (Jonathan 1992, 648). Poleg tega 39. člen VS ZN omogoča, da le priporoči neke ukrepe za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, kar pomeni, da tovrstna priporočila niso nujno obvezujoča. Priporočila glede primernih postopkov reševanja sporov omogoča tudi VI. poglavje, in sicer v 36. in 37. členu.

Pravna osnova in legitimnost za izvajanje sankcij posredno izhajata tudi iz 2. člena I. poglavja, natančneje iz petega odstavka tega člena. Ta državam članicam ZN nalaga dva tipa

---

²¹ 41. člen se glasi: »Varnostni svet sme odločiti, katere ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile, je treba izvajati, zato da bi se izvršile njegove odločitve, in sme pozvati člane Združenih narodov, naj izvedejo te ukrepe. Med te ukrepe lahko sodijo popolna ali delna prekinitev ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov.«

²² 39. člen se glasi: »Varnostni svet ugotavlja, ali obstoji kakšno ogrožanje miru, kršitev miru ali agresivno dejanje, in daje priporočila ali pa odloči, kaj je treba ukreniti z 41. in 42. členom, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost.«

obveznosti, in sicer morajo te sodelovati z ZN in organizacijo podpreti v sleherni akciji, ki bi jo izvajala v skladu z UL ZN, hkrati pa se morajo vzdržati dajanja pomoči katerikoli državi, proti kateri bi ZN izvajali preventivno ali prisilno akcijo. Šesti odstavek istega člena ZN nalaga, naj zagotovijo, da bodo tudi države, ki niso članice organizacije, ravnale v skladu z njenimi načeli z namenom ohranitve mednarodnega miru in varnosti. To je v primeru uvedbe sankcij velikega pomena, saj izvajanje sankcij temelji na multilateralnosti in soodvisnosti. Če pri izvajanju sankcij vsi relevantni akterji ne sodelujejo, je njihov uspeh namreč močno vprašljiv. Spoštovanje odločitev VS ZN in izvajanje ukrepov, za katere se je VS odločil, sicer predvidevajo tudi nekateri drugi členi UL ZN (npr. 25., 48. in 49. člen).

Odgovornost za izvajanje sankcij VS ZN nalaga državam članicam in če je izvedljivo, mednarodnim organizacijam (praviloma gre za regionalne organizacije).²³ Omenjena odgovornost je utemeljena na predpostavki, da se kršitve sankcijskega režima dogajajo v okviru določenih držav oziroma njihovih pristojnosti. Države morajo zato skrbeti, da do tovrstnih kršitev ne pride, če pa že pride, morajo poskrbeti za krivce v skladu z nacionalnimi zakonodajami (Ngobi 1995, 22).

V večini primerov uvedbe sankcij VS ZN ustanovi sankcijski odbor, v katerem so praviloma predstavniki vseh 15 članic VS.²⁴ Odbor nadzira izvedbo sankcij s strani držav ali mednarodnih oz. regionalnih organizacij, jim pomaga pri izvajanju, poroča o tem VS ZN ter svetuje o možnostih za izboljšanje učinkovitosti sankcij. Če je potrebno, predlaga zaostritev sankcij ali njihovo (začasno) ukinitve. Večino vsakodnevnega dela odbora, ki običajno poteka za zaprtimi vrati, sicer predstavlja podajanje informacij najbolj zainteresiranim državam glede morebitnih kršitev sankcijskega režima in dejavnosti, ki bi lahko pripeljale do slednjih (Bailey in Daws 1998, 365; Ngobi 1995, 22).

Nekakšna posebnost sankcij v okviru VS ZN je možnost pomoči državam (članicam ali nečlanicam ZN), ki pri izvajanju preventivnih ali prisilnih ukrepov utrpijo gospodarsko škodo. To predvideva 50. člen UL ZN, ki se nanaša na ukrepe iz VII. poglavja. Pomoč

---

²³ ZN v skladu z VIII. poglavjem UL ZN spodbujajo sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in ustanovami za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. VS ZN jih lahko uporablja tudi za izvedbo prisilne akcije.

²⁴ Slovenija je kot nestalna članica VS ZN predsedovala sankcijskemu odboru za Libijo.

oškodovanim državam pa ostaja le možnost, saj lahko te države svoje težave predstavijo VS ZN, nimajo pa nikakršnega zagotovila, da bodo resnično deležne pomoči (Eisemann 1992, 763).

2.6 TIPOLOGIJA SANKCIJ

V strokovni literaturi zasledimo različne načine razvrščanja sankcij, pri čemer avtorji te restriktivne ukrepe največkrat delijo glede na področja, ki jih sankcije zadevajo (npr. gospodarstvo, diplomacija). Simons (1999, 117) sankcije deli na *nasilne* in *nenasilne*. Med prve prišteva različne vojaške akcije in jih označuje za najbolj kaznovalne od vseh, vsaj na kratek rok. Nenasilne sankcije pa razčleni v štiri večje kategorije:

1. Diplomatski in politični ukrepi:

- a) protesti, cenzura, obsojanje;
- b) odpoved ali preložitvev uradnih obiskov, srečanj in pogajanj o pogodbah ter sporazumih;
- c) zmanjšanje diplomatskih predstavništev (glede na obseg);
- d) zaostritev diplomatskih odnosov;
- e) nepriznavanje novih vlad ali držav.

2. Kulturni in komunikacijski ukrepi:

- a) omejevanje ali ukinitvev kulturnih izmenjav, sodelovanja na področju znanosti in izobraževanja, športnih povezav in sodelovanja na področju zabave;
- b) prepoved turističnih obiskov *iz* sankcionirane države ali *v* to državo;
- c) preklic vizumov;
- d) omejevanje ali prekinitev telefonskih, kabelskih in poštnih povezav;
- e) omejevanje ali prepoved pristajanja in preletov letal sankcionirane države;
- f) omejevanje ali prepoved tranzita in uporabe pristanišč za ladje sankcionirane države;
- g) omejevanje ali prepoved tranzita po kopnem za vozila iz sankcionirane države.

3. Gospodarski ukrepi:

- a) finančne sankcije (zmanjšanje ali ukinitve pomoči ciljni državi, prepoved dostopa do kreditov in posojil, zamrznitev računov ciljne države itd.);
- b) trgovinski in tehnični ukrepi (omejitev ali prepoved uvoza oz. izvoza, uvedba diskriminatornih carinskih dajatev, omejevanje ali odvzem pravice do ribolova, preklic skupnih gospodarskih projektov, trgovskih sporazumov in industrijskega sodelovanja, uvrstitev določenih podjetij iz sankcionirane države na t. i. črni seznam, omejevanje ali ukinitve tehnične pomoči itd.).

4. Ukrepi, povezani s položajem ciljne države v mednarodnih organizacijah:

- a) glasovanje proti članstvu sankcionirane države v neki organizaciji (npr. vložitev veta);
- b) glasovanje proti sprejemu poverilnega pisma;
- c) glasovanje za suspendiranje članstva ali izključitev sankcionirane države iz organizacije;
- d) nasprotovanje odobritvi posojil, pomoči in drugih ugodnosti za ciljno državo;
- e) glasovanje za ukinitve sedeža ali urada določene organizacije v ciljni državi.

Hufbauer, Schott in Elliot (1990, 36) pa se osredotočajo predvsem na ekonomske sankcije in mednje uvrščajo tri vrste ukrepov: a) omejevanje izvoza, b) nadzor nad uvozom in c) restriktivne finančne ukrepe. Prvi dve vrsti ukrepov sodita med trgovinske sankcije in sankcionirani državi povzročata stroške v smislu izgube izvoznih trgov, preprečevanja uvoza pomembnih proizvodov, padanja cen izvoznih izdelkov zaradi embarga ter višanja cen alternativnih/nadomestnih uvoznih produktov. Tretja vrsta ukrepov pa se nanaša na prekinitev komercialnih in uradnih finančnih poslov, kar med drugim za sankcionirano državo lahko pomeni ukinitve razvojne, humanitarne in druge pomoči, zamrznitev bančnih računov v tujini in plačevanje višjih obresti pri nadomestnih posojilodajalcih. Posamezne vrste sankcij, njihova natančna selekcija in usmerjenost pa so še posebej pomembni v primeru t. i. pametnih sankcij, o katerih teče razprava v naslednjem poglavju.

3 PAMETNE SANKCIJE

Snovalci politik in akademiki so večji interes za pametne oz. usmerjene sankcije pokazali v poznih 90. letih prejšnjega stoletja, vzrok za to pa je bila naraščajoča zaskrbljenost glede negativnih humanitarnih učinkov vseobsegajočih sankcij ZN. Te so bile še posebej očitne v primeru Iraka. Poleg tega se je pojavljalo vedno več kritik na račun negativnih gospodarskih, družbenih in celo političnih učinkov, ki jih lahko imajo sankcije na gospodarstvo t. i. tretjih držav ali držav iz iste regije, kot je sankcionirana država. Ideja, da je potrebno oblikovanje in izvajanje sankcij izboljšati, je postala široko sprejeta (United Nations Department of Public Information 2004, 77). Negativne učinke sankcij naj bi tako zmanjšali bodisi z neposrednim vključevanjem t. i. človekoljubnih izjem v resolucije VS ZN (tj. navedba posameznikov ali skupin, za katere sankcije ne veljajo) bodisi z natančnim usmerjanjem sankcij.

3.1 DEFINICIJA PAMETNIH SANKCIJ

Pametne sankcije so definirane kot *usmerjene* in *selektivne* sankcije, katerih cilj je kar najbolj zmanjšati neželene posledice uvedbe sankcij in se tako izogniti negativnim humanitarnim učinkom.²⁵ Gre za izvajanje pritiska in uvedbo prisilnih ukrepov zoper tiste akterje (posameznike, politične elite, podjetja itd.), ki so odgovorni za kršenje mednarodnih norm, ali sankcioniranje specifičnih produktov oziroma dejavnosti, ki so ključni za izvajanje napačnih politik (tistih, ki kršijo mednarodne norme) in so velikega pomena za odgovorne akterje (Cortright in Lopez 2002, 1). Ker gre za usmerjene in selektivne ukrepe, predstavljajo nasprotje vseobsegajočim ali splošnim ekonomskim sankcijam.

Drezner (2003, 107) pametne sankcije definira kot ukrepe, ki so oblikovani tako, da maksimizirajo stroške, ki jih ima ciljni subjekt v primeru nespoštovanja zahtev uvajalca sankcij, hkrati pa za nedolžno prebivalstvo ciljne države minimizirajo trpljenje, ki bi nastalo kot posledica uvedbe sankcij. Poudarja, da je za pravilno učinkovanje gospodarske prisile, ki

---

²⁵ Nekateri pa opozarjajo na razliko med usmerjenimi in selektivnimi sankcijami. *Selektivne* sankcije so definirane kot del vseobsegajočih ukrepov, ki predvidevajo omejitve za uvoz/izvoz določenih proizvodov ali za finančne tokove. *Usmerjene* sankcije pa so podzvrst selektivnih sankcij, katerih cilj so točno in ozko določeni učinki, usmerjene pa so le na nek del populacije znotraj sankcionirane države. Namen usmerjenih sankcij je omejiti negativne učinke sankcij, tako da teh ne občuti celotna populacija sankcionirane države, ampak so kaznovani le posamezniki ali skupine, odgovorni za kršenje mednarodnih norm (Elliot 2002, 172).

naj bi obrodila sadove, potrebno razumeti politično ekonomijo ciljne države. Večina analitikov, ki proučuje sankcije, meni, da večji kot so stroški sankcij za gospodarstvo ciljne države, večji je uspeh sankcij. Drezner pa hkrati opozarja, da ni pomembna le bruto gospodarska škoda, ampak odgovor na vprašanje, ali vlada ciljne države oz. ključne skupine prebivalstva občutijo znatne negativne posledice nespoštovanja sankcij.

Vzroki za uporabo prisile po Dreznerjevem mnenju (1999, 14) tičijo predvsem v pritiskih, ki jih domača javnost izvaja na vlado neke države, naj vendarle nekaj ukrene v primeru, ko neka druga država oz. subjekt mednarodnih odnosov krši mednarodne norme. Država pa se hkrati sooča s pomanjkanjem alternativ za rešitev problema. V tem primeru je tako rekoč primorana uvesti sankcije, saj lahko le tako pomiri notranjepolitične nemire in s tem volivce, ki bi ji utegnili škodovati. Ob tem lahko zaznamo, da Drezner države ne razume kot enotnega racionalnega akterja, kot jo dojemajo realistični teoretiki, temveč nanjo gleda z več ravni. Podobno je njeno vlogo v mednarodnih interakcijah, predvsem pa v procesu pogajanj z drugimi državami opredelil že Putnam (1988, 434), ki govori o igri na dveh ravneh (*two-level game*), s čimer želi poudariti vpetost države tako v mednarodno politiko kot v notranjepolitično dogajanje. Če želimo torej ugotavljati vzroke za vpeljavo sankcij zoper določeno državo, moramo preučevati tudi notranjepolitično dogajanje v njej in v državah, ki sankcije uvajajo.

Tudi Hufbauer, Schott in Elliot (1990, 3) opozarjajo, da lahko sankcije poleg zunanjepolitičnih služijo tudi za uresničevanje pomembnih notranjepolitičnih ciljev. Po njihovem mnenju so bili prav notranjepolitični vzvodi odločilni motivacijski dejavniki v številnih primerih uvedbe sankcij v preteklosti.²⁶ Pogosto namreč želijo države, ki uvajajo sankcije, domačemu prebivalstvu pokazati, da ukrepajo in tako dokazati, da nasprotujejo kršitvam splošno priznanih norm. S tem krepijo patriotizem v svoji državi in podporo vladi ter tešijo žejo javnosti po proaktivnem ravnanju.

---

²⁶ Tudi uvedba sankcij proti Kitajski zaradi poboja protestnikov na Trgu nebeškega miru v Pekingu leta 1989 s strani ZDA, Evropske skupnosti in Japonske naj bi bila v osnovi namenjena 'potešitvi' domačega prebivalstva in naj bi služila kot opozorilni znak morebitnim prihodnjim kršilcem mednarodnega reda (Hufbauer, Schott in Elliot 1990, 3).

3.2 TIPOLOGIJA PAMETNIH SANKCIJ IN NJIHOVO STRATEŠKO NAČRTOVANJE

Režim pametnih oz. usmerjenih sankcij predstavlja najpogosteje uporabljeno sankcijsko orodje VS ZN v sedanjosti. Vsi ukrepi, ki jih je proti neki državi ali drugemu subjektu v zadnjih letih uvedel VS ZN, so bili usmerjeni (Cortright in Lopez 2002, ix). Ključni izziv na področju uvajanja mednarodnih sankcij se skriva v odgovoru na vprašanje, kako zadovoljiti naraščajoče zahteve po mednarodnih multilateralnih sankcijah in hkrati minimizirati humanitarne posledice, ki jih taka politika povzroči (Drezner 2003, 107).

Poznamo več vrst pametnih ali usmerjenih sankcij, in sicer te vključujejo (Cortright in Lopez 2002 in State Secretariat for Economic Affairs 2007):

- finančne sankcije (zamrznitev finančnega premoženj v tujini, prepoved tujih investicij, prepoved poslovanja z določenimi podjetji sankcionirane države itd.);
- omejitve trgovanja: embargo na blago, dobrine (npr. orožje, nafto, diamante itd.) in embargo na storitve;
- omejitve ali prepoved potovanj (za posameznike, skupine ali celotne letalske/ladijske družbe – prepoved poletov/vplutja, izdajanja vizumov itd.);
- diplomatske sankcije/omejitve;
- omejitve na področju kulture in športa (prepoved udeležbe na mednarodnih kulturnih srečanjih, mednarodnih športnih prireditvah itd.).

Pametne sankcije največji učinek dosežejo, če je njihovo načrtovanje previdno in natančno. Strateško načrtovanje uvedbe sankcij je sestavljeno iz več korakov (Cortright in Lopez 2002, 16):

- 1. korak: identifikacija akterjev odločanja, ki so odgovorni za izvajanje politik, kršijo mednarodne norme in imajo moč, da te politike spremenijo;
- 2. korak: identifikacija sredstev in orodij, ki so za omenjene akterje najpomembnejša (npr. orožje, finančna sredstva, nafta v pomembnih izvoznicah nafte, diamanti v velikih izvoznicah teh dragih kamnov itd.);

- 3. korak: uvedba sankcij, ki akterjem onemogočijo dostop do teh sredstev in orodij (pri tem sta najpomembnejši natančna selekcija in usmerjenost ukrepov);
- 4. korak: identifikacija reformnih ali opozicijskih skupin znotraj režima, ki je podvržen sankcijam (podpora tem skupinam);
- 5. korak: upoštevanje vpliva sankcij na nedolžno civilno prebivalstvo (preprečevanje negativnih humanitarnih posledic sankcij).

Pri identifikaciji posameznikov, ki so tarča sankcij, so na voljo trije pristopi (Cortright in Lopez 2002, 17). Pri prvem gre za oblikovanje t. i. **SDN seznamov** (*Specially Designed Nationals*), ki vsebujejo konkretna imena oseb ali skupin, odgovornih za kršenje mednarodnih norm (npr. zimbabvejski predsednik Robert Mugabe, beloruski predsednik Aleksander Lukašenko itd.). Drugi pristop je **funkcijski** in je uperjen proti določenim funkcijam ter ne vsebuje konkretnih imen oseb, ki so podvržene sankcijam (v tem primeru so tarča sankcij npr. vsi vojaški častniki neke države, uslužbenci določenih ministrstev in drugih vladnih služb itd.). Tretji pristop bi lahko poimenovali **pristop popuščanja ali uravnoteževanja**. V prvi fazi namreč predvideva uvedbo sankcij proti celotni družbi oziroma gospodarstvu neke države, v drugi fazi pa zajema hitro popuščanje napetosti in ukinjanje sankcij proti tistim posameznikom ali skupinam, ki veljajo za reformistične, predstavljajo opozicijo oziroma so nedolžni in ranljivi (npr. uvedba splošnih finančnih sankcij in nato ukinitvev teh sankcij za voditelje civilnodružbenih gibanj, opozicije itd.).

Ključ za oblikovanje učinkovitih sankcij naj bi bila njihova natančna usmerjenost in strateška selekcija. Pri tem je potrebno poudariti, da mora biti načrtovanje vsakega koraka edinstveno, utemeljeno na analizi političnih, družbenih in gospodarskih značilnosti neke države oziroma subjekta, ki je tarča sankcij.

3.3 KAKO DO ŠE BOLJ USMERJENIH PAMETNIH SANKCIJ?

V nekaterih akademskih krogih je koncept pametnih sankcij v zadnjih letih močno pridobil na pomenu. Začeli so ga vse bolj podrobno preučevati in v zvezi z izvajanjem tovrstnih sankcij dajati številna priporočila. Najbolj znane skupine, ki so se posvetile razvoju koncepta pametnih sankcij in izboljšanju učinkovitosti njihove uporabe, so tri. Kot pravijo njihovi člani, gre za tri korake v okviru enega mednarodnega procesa, ki se ukvarja z usmerjenimi sankcijami: Interlakenski proces, Bonnsko-berlinski proces in Stockholmski proces.

3.3.1 Interlakenski proces

Na pobudo švicarske vlade se je leta 1998 v obliki srečanj in konferenc začel t. i. Interlakenski proces. V njem so sodelovali številni predstavniki ZN, vlad držav članic, privatnega sektorja in strokovnjaki s področja sankcij. Cilj projekta, v središču katerega so bile finančne sankcije, je bil ugotoviti, kako bi lahko finančne sankcije uporabili na bolj usmerjen in učinkovitejši način (State Secretariat for Economic Affairs 2007).

3.3.2 Bonnsko-berlinski proces

Na pobudo nemškega zunanjega ministrstva in Sekretariata ZN je na temeljih, ki jih je postavil Interlakenski proces, leta 1999 v sodelovanju z Mednarodnim centrom za proučevanje konverzije (*Bonn International Center for Conversion*, BICC) nastal Bonnsko-berlinski proces. V okviru omenjenega projekta so strokovnjaki s področja sankcij in razoroževanja proučevali dva tipa sankcij: embargo na orožje in sankcije, povezane z omejevanjem potovanj. Oba tipa sankcij se sicer med seboj močno razlikujeta, imata pa nekaj skupnih značilnosti (Bonn International Center for Conversion 2007). Skupaj s finančnimi sankcijami ju pogosto prištevajo med najpomembnejše in najpogostejše vrste pametnih sankcij. Eden od razlogov za to je njihova parcialnost, saj so le previdno selekcionirane transakcije in interakcije z zunanjim svetom podvržene tem sankcijam. Drugi razlog pa se skriva v dejstvu, da lahko te sankcije uporabimo na ta način, da prizadenejo predvsem določene skupine ljudi in posameznike, ki so odgovorni za kršitve mednarodnih norm ter lahko vplivajo na spremembo tovrstnega ravnanja. Tako so negativne humanitarne posledice na širše prebivalstvo v splošnem zelo majhne, z izjemo v primerih prepovedi poletov. Žal pa omenjena dva tipa sankcij združuje še ena lastnost: doslej so se izkazale za

precej neučinkovite, čeprav jih prav zaradi tega, ker so parcialne in ne vseobsegajoče, pogosto uporabljajo.

3.3.3 Stockholmski proces

Stockholmski proces, kasneje preimenovan v Posebni program za izvajanje usmerjenih sankcij (*Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions*, SPITS), je tretji člen v verigi proučevanja pametnih sankcij. Na pobudo švedske vlade ga od leta 2001 izvaja Univerza v Uppsali. Pri tem sodelujejo številni predstavniki drugih držav, mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij, strokovnjaki ter drugi akterji, povezani s področjem sankcij. Namen projekta je okrepiti izvajanje usmerjenih sankcij in izboljšati njihov nadzor ter o tem izdelati sklop priporočil, ki bi primarno služil kot priročnik za delovanje v okviru ZN (*The Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions 2007*). Po mnenju članov SPITS-a so osnovni elementi, potrebni za učinkovito izvajanje sankcij, ki jih morajo sočasno izvajati vse države članice ZN in Sekretariat organizacije, naslednji:

- usklajevanje odločitev VS ZN z zakonodajo držav članic ZN;
- učinkoviti nadzorni mehanizmi v državah članicah, ki ne vključujejo le kontrole na mejah in letališčih, ampak tudi nadzor bančnih sistemov in ostalih za sankcije ključnih področij, ter pripravljenost ukrepati proti tistim, ki sankcij ne spoštujejo;
- načrt za ukrepanje v primeru povračilnih ukrepov s strani sankcionirane države oziroma akterja;
- pomoč in podpora tistim, ki sodelujejo pri izvajanju sankcijskega režima (npr. sosednje države ali opozicijske skupine v sankcionirani državi);
- povratne informacije za VS ZN in Sekretariat ZN o učinkih sankcij, ki bi omenjenima organoma omogočila, da po potrebi revidirajo in razvijajo sankcijski režim.

3.4 PAMETNE SANKCIJE IN TERORIZEM

Možnost uvajanja ukrepov proti nedržavnim akterjem, kot so npr. uporniške skupine v določenih državah, pridobiva vse več legitimnosti v mednarodni skupnosti in spreminja javno mnenje o sankcijah. Drugače je z izvajanjem sankcij proti voditeljem držav članic ZN, kar je pogosto težko. Na zahtevo VS ZN so bili objavljeni rezultati preiskovalnih poročil, ki razkrivajo imena voditeljev držav in vlad ali drugih pomembnih državnih funkcionarjev, ki kršijo sankcijske režime (t. i. *name and shame reports*). Pojavila so se tudi priporočila o uvedbi sekundarnih sankcij – ukrepov zoper države članice ZN, ki sistematično kršijo določen sankcijski režim (Cortright in Lopez 2002, ix).

Pomen uporabe pametnih sankcij se je povečal zlasti po travmatičnih dogodkih 11. septembra 2001, ko je prišlo do terorističnih napadov v ZDA. Uporaba natančno usmerjenih sankcij, kot je na primer zamrznitev finančnih sredstev nekemu subjektu, se je izkazala za pomemben element mednarodnih prizadevanj za razbitje terorističnih mrež. Konec septembra 2001 je VS ZN sprejel resolucijo 1373, ki od držav članic ZN zahteva zamrznitev finančnih sredstev teroristov in njihovih podpornikov, ustavitve dajanja podpore in zatočišča teroristom, preprečevanje novačenja novih članov teroristične mreže in poskusov njihovega oboroževanja ter prepoved potovanj za teroriste. VS ZN je ustanovil tudi Protiteroristični odbor ZN, katerega naloga je uveljavljanje teh zahtev. Resolucija 1373 v veliki meri temelji prav na uporabi pametnih sankcij (Varnostni svet ZN, 2001č).

4 ANALIZA PRIMEROV SPLOŠNIH IN PAMETNIH SANKCIJ V PRAKSI VS ZN

V nadaljevanju diplomskega dela se posvečam preverjanju hipoteze, ki pravi, da uporaba pametnih sankcij v okviru VS ZN pogosteje privede do (želene) spremembe obnašanja subjektov, ki kršijo mednarodne norme, kot uporaba vseobsegajočih/splošnih ekonomskih sankcij, saj pametne sankcije ciljajo oz. prizadenejo neposredno tiste, ki so odgovorni za kršitve.

Da bi preverila omenjeno tezo, bom analizirala tako dosedanje izkušnje ZN z uporabo splošnih ekonomskih sankcij kot tudi primere uporabe pametnih oz. usmerjenih sankcij, nato pa bom obe skupini primerjala med seboj. Natančneje sem metodološki pristop razložila že v poglavju 1.2. Te analize in primerjave so potrebne, da bi lahko ugotovila, kateri od tipov sankcij v večji meri privede do zelenih sprememb obnašanja subjekta, ki je cilj sankcij, ali celo do spremembe režima neke države. Potrebno je poudariti, da bom v analizo vključila le tiste primere, kjer se je izvajanje sankcij v celoti ali vsaj delno končalo, saj lahko le tako ugotovim, ali so sankcije imele kakšen učinek oz. so privedle do zelenega cilja. V številnih državah je izvajanje sankcij še v teku, zato teh primerov – kljub temu, da so ponekod že vidne posledice prisilnih ukrepov VS ZN – v analizo ne bom vključila. Menim namreč, da ne bi bilo smotrno ocenjevati posledic sankcij v tistih državah, kjer se te še izvajajo, saj bi tako dobili le delno in morda celo popačeno sliko realnosti. To je pomembna omejitev moje naloge, vendar predstavlja glede na cilje raziskovanja nujen ukrep.

Kot je razvidno iz Tabele 4.1, je VS ZN od začetka obstoja ZN sankcije v skladu s VII. poglavjem UL ZN uvedel v 21 primerih.²⁷

Tabela 4.1: Sankcije Varnostnega sveta Združenih narodov 1946-2007

---

²⁷ Lahko bi sicer rekli tudi, da je VS ZN uvedel sankcije v 22 primerih, odvisno od interpretacije. Primer sankcij v Kambodži namreč nekateri avtorji uvrščajo v isti sklop kot ostale sankcije, avtorizirane po VII. poglavju UL ZN (npr. Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002a). Isti avtorji pa so kasneje (2008) Kambodžo izključili iz sklopa obvezujočih sankcij VS ZN, saj so, kot trdijo, po natančnejšem proučevanju in posvetovanju z uradniki ZN, ugotovili, da ukrepi zoper Kambodžo niso bili sprejeti v okviru VII. poglavja UL ZN. Resolucija VS ZN 792 iz leta 1992 namreč uporablja 'svetovalne' (*advisory*) izraze, kot je 'poziva' (*calls*), in ne pravno zavezujočih izrazov, kot je 'odloči' (*decides*). Poleg tega resolucija ne vsebuje določila o ustanovitvi sankcijskega odbora, VS ZN pa ni z nobenim ukrepom nadziral ali spodbujal držav članic ZN k spoštovanju določil te resolucije. Po mojem mnenju so omenjeni argumenti dovolj trdni in umestni, zato Kambodže ne bom vključila v analizo.

	Sankcionirana država ali entiteta	Resolucija	Vrsta sankcij
1	Južna Rodezija	Res. VS ZN 221 (1966)	Embargo na nafto
		Res. VS ZN 232 (1966)	Embargo na orožje, trgovinske sankcije
		Res. VS ZN 253 (1968)	Sankcije na področju potovanj
		Res. VS ZN 277 (1970)	Diplomatske sankcije
		Res. VS ZN 409 (1977)	Finančne sankcije
2	Južna Afrika	Res. VS ZN 460 (1979)	Sankcije preklicane
		Res. VS ZN 418 (1977)	Embargo na orožje
3	Irak	Res. VS ZN 919 (1994)	Embargo na orožje preklican
		Res. VS ZN 661 (1990)	Vseobsegajoče sankcije
4	ZRJ	Res. VS ZN 1483 (2003)	Sankcije preklicane, embargo na orožje se nadaljuje. Zamrznitev premoženja nekdanjim članom režima.
		Res. VS ZN 713 (1991)	Embargo na orožje za vso nekdanjo SFRJ
		Res. VS ZN 757 (1992)	Vseobsegajoče sankcije za ZRJ
		Res. VS ZN 1021 (1995)	Embargo na orožje preklican
		Res. VS ZN 1022 (1995)	Sankcije suspendirane za nedoločen čas, pri čemer suspenz ni veljal za bosanske Srbe
5	Somalija	Res. VS ZN 1074 (1996)	Sankcije preklicane tudi za bosanske Srbe
		Res. VS ZN 733 (1992)	Embargo na orožje
6	Libija	Res. VS ZN 1725 (2006)	Embargo na orožje delno suspendiran – ne zajema misije za zaščito in urjenje v Somaliji
		Res. VS ZN 748 (1992)	Sankcije na področju letalskega prometa in potovanj, embargo na orožje, diplomatske sankcije
		Res. VS ZN 883 (1993)	Zamrznitev premoženja, prepoved dobave naftne opreme Libiji
7	Liberija	Res. VS ZN 1506 (2003)	Sankcije preklicane
		Res. VS ZN 788 (1992)	Embargo na orožje
		Res. VS ZN 1343 (2001)	Embargo na orožje iz resolucije VS ZN 788 preklican. Uveden nov embargo na orožje, zamrznitev premoženja, sankcije na področju letalskega prometa in potovanj, embargo na diamante, poziv k uvedbi sistema preverjanja porekla diamantov (<i>Certificate of Origin</i>).
		Res. VS ZN 1478 (2003)	Embargo na les
		Res. VS ZN 1521 (2003)	Preklic sankcij iz resolucij VS ZN 1343 in 1478. Uvedba embarga na orožje, sankcij na področju potovanj, prepoved izvoza diamantov in lesa iz Liberije. Poziv k uvedbi sistema nadziranja porekla diamantov (<i>Certificate of Origin</i>).
		Res. VS ZN 1532 (2004)	Zamrznitev premoženja Charlesa Taylorja in nekaterih drugih posameznikov
8	Haiti	Res. VS ZN 1689 (2006)	Embargo na les suspendiran
		Res. VS ZN 841 (1993)	Embargo na orožje in gorivo, zamrznitev finančnega premoženja
		Res. VS ZN 917 (1994)	Vseobsegajoče sankcije
9	Angola (uporniško gibanje UNITA)	Res. VS ZN 944 (1994)	Sankcije preklicane ob vrnitvi Jeana-Bertranda Aristida na oblast
		Res. VS ZN 864 (1993)	Embargo na orožje in nafto
		Res. VS ZN 1127 (1997)	Sankcije na področju letalskega prometa in potovanj, diplomatske sankcije
		Res. VS ZN 1173 (1998)	Zamrznitev premoženja, finančne sankcije, sankcije na področju potovanj, embargo na uvoz diamantov, ki jih ne potrdi angolska vlada
10	Ruanda	Res. VS ZN 1448 (2002)	Preklic vseh sankcij
		Res. VS ZN 918 (1994)	Embargo na orožje

		Res. VS ZN 1011 (1995)	Preklic embarga na orožje za ruandsko vlado
11	Sudan	Res. VS ZN 1054 (1996)	Diplomatske omejitve, omejitve potovanj
		Res. VS ZN 1070 (1996)	Sankcije na področju letalskega prometa in potovanj (ukrep ni nikoli stopil v veljavo), sankcije preklicane septembra 2001
		Res. VS ZN 1372 (28. september 2001)	Preklic vseh ukrepov iz resolucij VS ZN 1054 in 1070
12	Sierra Leone	Res. VS ZN 1132 (1997)	Embargo na orožje in nafto, omejitve potovanj
		Res. VS ZN 1171 (1998)	Zaostritev embarga na orožje in prepovedi potovanj
		Res. VS ZN 1306 (2000)	Prepoved izvoza diamantov (razen tistih v sistemu preverjanja porekla – <i>Certificate of Origin</i>)
13	ZRJ	Res. VS ZN 1160 (1998)	Embargo na orožje
		Res. VS ZN 1199 (1998)	Potrditev embarga in napoved novih sankcij v primeru nespoštovanja zahtev
		Res. VS ZN 1367 (2001)	Sankcije preklicane
14	Afganistan, Al Kajda in talibi	Res. VS ZN 1267 (1999)	Sankcije na področju letalskega prometa, finančne sankcije
		Res. VS ZN 1333 (2000)	Embargo na orožje, sankcije na področju letalskega prometa in potovanj, zamrznitev premoženja, diplomatske sankcije
		Res. VS ZN 1390 (2002)	Prepoved poletov preklicana. Finančne sankcije, embargo na orožje, sankcije na področju potovanj uvedeni proti določenim posameznikom.
		Res. VS ZN 1526 (2004)	Zamrznitev premoženja, sankcije na področju potovanj, embargo na orožje
15	Etiopija in Eritreja	Res. VS ZN 1298 (2000)	Embargo na orožje (z enoletnim rokom trajanja – t. i. <i>sunset clause</i>) ²⁸
		Predsedniška izjava/2001/14	Konec embarga na orožje
16	Demokratska Republika Kongo	Res. VS ZN 1493 (2003)	Embargo na orožje
		Res. VS ZN 1596 (2005)	Sankcije na področju letalskega prometa in potovanj, zamrznitev premoženja
17	Sudanske uporniške skupine (vključno z džandžavidi) ²⁹	Res. VS ZN 1556 (2004)	Embargo na orožje za džandžavide
		Res. VS ZN 1591 (2005)	Omejitve potovanj, zamrznitev premoženja za določene sudanske voditelje in voditelje džandžavidov
18	Slonokoščena obala	Res. VS ZN 1572 (2004)	Embargo na orožje, sankcije na področju potovanj, zamrznitev premoženja
		Res. VS ZN 1643 (2005)	Embargo na diamante
19	Sirija	Res. VS ZN 1636 (2005)	Prepoved potovanj in zamrznitev premoženja določenih posameznikov
20	Severna Koreja	Res. VS ZN 1718 (2006)	Embargo na orožje in luksuzne predmete, sankcije na področju potovanj

²⁸ *Sunset clause* ali *sunset provision* je določilo v nekem statutu, pravilniku ali drugem dokumentu, ki preklicuje oz. razveljavlja neko odločbo ali njen del po določenem časovnem obdobju, če seveda v vmesnem času ne pride do sprejema takega zakonodajnega ukrepa, ki bi veljavnost te odločbe podaljšal (Cordon 2004).

²⁹ Ime džandžavidi v skladu z definicijo ZN označuje nomadska, arabsko-govoreča živinorejska plemena, ki so v konfliktu z darfurskim nearabskim, stalno naseljenim poljedelskim prebivalstvom. Džandžavidi so v zadnjih letih v sporu z darfurskimi uporniški skupinami – Sudanskim osvobodilnim gibanjem (SLM) in Gibanjem za pravičnost in enakost (JEM) idr. Od leta 2003 so eni od osrednjih akterjev krvavega darfurskega konflikta, saj se borijo proti stalno naseljenim darfurskim plemenom za zemljo in naravne vire. Čeprav sudanska vlada javno zanika povezavo z džandžavidi, pa njihove milice oskrbuje s sredstvi za boj proti plemenom, ki podpirajo upornike (McFerran 2007).

21	Iran	Res. VS ZN 1737 (2006)	Prepoved trgovanja z vsemi predmeti, materiali, opremo, izdelki in tehnologijo, ki bi lahko prispevali k iranskemu programu bogatenja urana; zamrznitev premoženja za določene posameznike in entitete.
		Res. VS ZN 1747 (2007)	Druga resolucija prepoveduje prodajo iranskega orožja; razširja seznam oseb in podjetij, proti katerim so uvedene finančne sankcije in prepoved potovanj.

Vir: Prirejeno po Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf (2008).

Analiza **vseobsegajočih** sankcij vključuje primere naslednjih štirih držav: Južna Rodezija, Irak, ZRJ ('prva epizoda': 1991-96) in Haiti. V primeru Južne Rodezije je sicer sprva prišlo do postopnega uvajanja specifičnih sankcij, vendar so te obsegale toliko področij, da je bil njihov učinek vseobsegajoč. Prav zato sem se odločila, da omenjeni primer obravnavam v sklopu primerov vseobsegajočih sankcij. Podobno je s Haitijem, kjer so bili najprej v veljavi selektivni ukrepi, nekoliko kasneje pa splošne sankcije (Cortright in Lopez 2002, 8). Vsi primeri izvajanja vseobsegajočih sankcij so že končani, zato jih bom lahko vključila v analizo.

Nasprotno pa vsi primeri **pametnih** oz. usmerjenih sankcij še niso dobili epiloga, saj v nekaterih državah izvajanje sankcij še traja. Kot sem že omenila, sem te primere izključila iz analize, saj v teh primerih učinka sankcij na razmere v določeni državi ne morem proučiti oz. vsaj ne v celoti. Obravnavala sem torej le primere, kjer se je izvajanje pametnih sankcij že v celoti ali pa vsaj v večji meri zaključilo. Takih primerov je sedem, in sicer: Južna Afrika, Somalija, Libija, Angola (uporniško gibanje UNITA), Sudan, ZRJ ('druga epizoda': 1998-2001), Etiopija in Eritreja (državi nista obravnavani ločeno, ampak kot en primer). Vsi ostali primeri uvedbe pametnih sankcij so iz analize izvzeti, saj izvajanje sankcij tam še ni zaključeno. Takih primerov je deset: Liberija, Ruanda, Sierra Leone, Afganistan (teroristična organizacija Al Kajda in talibi), Demokratična republika Kongo, sudanske uporniške skupine (vključno z džandžavidi), Slonokoščena obala, Sirija, Severna Koreja in Iran.

Tabela 4.2: Razdelitev primerov glede na vrsto sankcij

Vseobsegajoče / splošne ekonomske	Pametne / usmerjene sankcije
--	-------------------------------------

sankcije	
Južna Rodezija	Južna Afrika
Irak	Somalija
ZRJ (1991-1996)	Libija
Haiti	Angola (UNITA)
	Sudan
	ZRJ (1998-2001)
	Etiopija in Eritreja

Kot sem omenila že v uvodu, je cilj analize primerov sankcij ugotoviti, ali je uporaba sankcij privedla do želene spremembe obnašanja subjekta (vlade neke države ali uporniške skupine znotraj neke države), ki krši mednarodne norme, in katere od sankcij (vseobsegajoče/splošne ali pametne) pogosteje privedejo do želene spremembe. V tej nalogi želena spremembo definiram oz. razumem kot cilj, zapisan v resoluciji VS ZN, ki uvaja sankcije. Če bo analiza pokazala, da je bil uresničen cilj resolucije, s katero so bile uvedene sankcije, bom sklepala, da so sankcije privedle do želene spremembe obnašanja sankcioniranega subjekta.

Naj na tem mestu še enkrat poudarim, da ima omenjeni način ugotavljanja posledic sankcij pomembne omejitve, saj je v večini primerov zelo težko ugotoviti dejansko vzročno-posledično zvezo, ki je odgovorna za želeno spremembo obnašanja sankcioniranega subjekta (ali so res prav sankcije VS ZN privedle do spremembe obnašanja ali je morda vzrok kaj drugega oz. gre pri tem za kombinacijo različnih dejavnikov?). Te velike omejitve se zavedam, kakor se zavedam tudi dejstva, da bi lahko pri ugotavljanju vzročno-posledične povezave med uvedbo sankcij in želeno spremembo obnašanja sankcioniranega subjekta prišlo do navidezne zveze.

4.1 ANALIZA PRIMEROV SPLOŠNIH EKONOMSKIH SANKCIJ

4.1.1 JUŽNA RODEZIJA

Sankcije proti Južni Rodeziji (sedanjemu Zimbabveju) veljajo za prve sankcije, ki jih je VS ZN sprejel in izvajal v okviru VII. poglavja UL ZN.³⁰ So tudi prve obvezujoče vseobsegajoče sankcije v zgodovini ZN (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 27), VS ZN pa jih je uvedel proti entiteti, ki takrat ni bila članica organizacije. Sankcije so bile uvedene kot odziv mednarodne skupnosti na enostransko razglasitev neodvisnosti nekdanje britanske kolonije Južne Rodezije leta 1965 s strani manjšine britanskih naseljencev, ki je imela pod nadzorom ozemlje Južne Rodezije, večinoma poseljeno s temnopoltim prebivalstvom. Sledil je upor večinskega prebivalstva, nakar je VB VS ZN predlagala uvedbo sankcij.

Ko je VS ZN ugotovil, da bela manjšina z nadvlado grobo krši človekove pravice večinskega temnopoltega prebivalstva, kar je po njegovi oceni predstavljalo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, je leta 1966 sprejel resolucijo 221, sklicujoč se na resoluciji 216 (12. november 1965) in 217 (20. november 1965), in uvedel embargo na nafto ter naftne derivate. Prav tako je britansko vlado pozval, naj prepreči – po potrebi tudi z uporabo sile – vplutje vseh plovil, ki bi lahko tovorile nafto, namenjeno Južni Rodeziji, v mozambiško pristanišče Beira (Varnostni svet ZN 1966a).³¹ Cilj sankcij je bil zrušenje nezakonitega rasističnega rodezijskega režima pod vodstvom Iana Smitha. Resolucija VS ZN 232 z dne 16. decembra 1966 je naftnemu embargu dodala embargo na orožje in vojaško opremo ter uvedla prepoved uvoza rodezijskega azbesta, železa, kroma, bakra, sladkorja, tobaka, mesa in mesnih izdelkov v države članic ZN. Prav tako je prepovedala dobavo tehnične opreme in vsakršno finančno pomoč vladajoči beli manjšini v Južni Rodeziji (Varnostni svet ZN 1966b).

Ker sprejete sankcije niso privedle do zelenih rezultatov, rasistična vlada pa je ostala na oblasti in kratila pravico temnopolte večine do samoodločbe, je VS ZN sankcije razširil. Do tedaj le delne sankcije so tako z resolucijo VS ZN 253 z dne 29. maja 1968 postale vseobsegajoče, saj je VS ZN prepovedal ves izvoz iz Južne Rodezije in uvoz vanjo, z izjemo

---

³⁰ Južna Rodezija je ime nekdanje britanske kolonije, ki se je leta 1970 preimenovala v Republiko Rodezijo (ime je sicer podedovala po Britancu Cecilu Johnu Rhodesu, čigar Britanska južnoafriška družba (*British South Africa Company*) je v 19. stoletju osvojila to ozemlje). Leta 1979 je bila ustanovljena Republika Zimbabve-Rodezija, po začasni vrnitvi v položaj britanske kolonije pa je ta južnoafriška država aprila 1980 neodvisnost razglasila pod imenom Republika Zimbabve, kakor jo poznamo tudi danes (BBC 2005).

³¹ Mozambik je bil takrat še kolonija pod portugalsko nadvlado, neodvisnost je razglasil 25. junija 1975.

nekaterih živil, zdravil in šolskih potrebščin. Prav tako je prepovedal prestop meja vsem letalom, ladjam in ostalim transportnim sredstvom z rodezijsko registracijo, uvedel popolno zamrznitev finančne pomoči, prepovedal članicam ZN, da na svoja ozemlja sprejemajo državljane Južne Rodezije in zahteval zamrznitev konzularnih odnosov. S to resolucijo je VS ZN ustanovil tudi sankcijski odbor, zadolžen za opazovanje izvajanja sankcij in poročanje o tem (Varnostni svet ZN 1968; Weiss, Forsythe in Coate 2004, 44).

V 70. letih minulega stoletja je VS ZN sprejel še nekaj resolucij proti Južni Rodeziji, med drugim resolucijo VS ZN 277 z dne 18. marca 1970, ki je uvedla diplomatske sankcije (Varnostni svet ZN 1970), in resolucijo VS ZN 409 z dne 27. maja 1977, ki je zaostрила finančne sankcije (Varnostni svet ZN 1977a). Razširitev sankcij na skoraj celotno gospodarstvo in druga področja je prispevala k bistvenemu poslabšanju razmer v državi, ki jih je močno zaostрила tudi državljanska vojna.³² Leta 1979 je nezakonito belo vlado zamenjala demokratično izvoljena temnopolta vlada, država pa je bila preimenovana v Republiko Zimbabve-Rodezija. Istega leta je VS ZN z resolucijo 460 ukinil sankcije proti Rodeziji in vse članice ter nečlanice ZN zaprosil za pomoč pri normalizaciji razmer v novi državi.

Glavni nasprotniki rasistične vlade so tudi novo vlado videli le kot lutko bele manjšine, zato so nadaljevali oboroženi upor. Po posredovanju britanske vlade pod vodstvom premierke Margaret Thatcher in po londonski mirovni konferenci, na kateri so sodelovale vse vpletene strani, tudi temnopolte nacionalistične sile, je Južna Rodezija začasno padla pod britansko oblast. Kratkemu prehodnemu obdobju je sledila vzpostavitev neodvisne Republike Zimbabve. Ta je nastala 17. aprila 1980, nedolgo po splošnih volitvah, na katerih je zmagala stranka ZANU-PF pod vodstvom Roberta Mugabeja, ki državo vodi še danes.³³

4.1.1.1 Ocena vpliva sankcij

Vpliv sankcij na spremembo oblasti v Južni Rodeziji je težko natančno oceniti, mnenja avtorjev o tem pa se nekoliko razlikujejo. Velik problem je predstavljalo nespoštovanje

---

³² Vojna je znana tudi pod imenom *Bush war*, trajala pa je od leta 1964 do 1979.

³³ ZANU-PF je kratica za Zimbabvejsko afriško nacionalno unijo – Patriotska fronta (*Zimbabwean African National Union – Patriotic Front*), ki je na oblasti vse od nastanka neodvisnega Zimbabveja leta 1980.

sankcijskega režima. Čeprav nobena država ni priznala samooklicane neodvisnosti Rodezije, so številne oklevale z izvajanjem sankcij, zlasti režim Južne Afrike v času apartheida (Riggs in Plano 1994, 110). Tudi sosednji Mozambik je kršil resolucije VS ZN in vrsto let nemoteno trgoval z Južno Rodezijo; nekoliko več spoštovanja je zahtevam VS ZN namenil šele leta 1975 po razglasitvi neodvisnosti, nakar so se pokazali tudi nekateri pozitivni učinki sankcij proti Južni Rodeziji (Martin in Laurenti 1997, 5). Tudi ZDA, ki so sicer v okviru VS ZN podprle sankcije, so od leta 1971 dovoljevale trgovino z Južno Rodezijo.

Sankcije so v začetnih letih uvedbe naložile precej stroškov rodezijski vladi pod vodstvom Iana Smitha. Sčasoma pa so, ironično, prispevale k okrepitvi vlade pred zunanjimi pritiski in iskanju nadomestnih rešitev za izgubljene možnosti uvoza različnih dobrin in storitev. A kljub kršitvam sankcijskega režima in neučinkovitosti nekaterih sankcij so tudi slednje prispevale k padcu manjšinskega rasističnega režima in mu v očeh mednarodne skupnosti odvzele legitimnost (Riggs in Plano 1994, 110).

Po drugi strani sankcijam VS ZN najverjetneje ne moremo pripisati največjih zaslug za padeč rasistične vlade in vzpostavitev neodvisnega Zimbabveja. Kljub prizadevanjem za uveljavitev obvezujočih sankcij zoper Južno Rodezijo v mednarodni skupnosti namreč ni bilo dovolj politične volje za učinkovito ekonomsko blokado, zlasti pristanišč in obale sosednjega Mozambika in Južne Afrike (*ibid.*). Tudi sam sankcijski odbor, katerega ključna naloga je bilo nadzorovanje izvajanja sankcij, je bil ustanovljen šele tri leta po uvedbi prvih sankcij. Ugotovimo lahko torej, da način sprejemanja in zlasti implementacije sankcij še ni bil povsem izdelan, kar pa niti ne preseneča, saj primer Južne Rodezije predstavlja prvo uporabo sankcij po VII. poglavju UL ZN v zgodovini ZN.

Uvedba sankcij proti Južni Rodeziji je prizadejala precej škode tudi njenim sosednjim državam (predvsem Zambiji in Mozambiku), ki so imele močne trgovinske vezi s sankcionirano državo. 50. člen UL ZN državam omogoča posvetovanje z VS ZN v primeru oškodovanja zaradi uvedbe sankcij v drugih državah. Obe omenjeni državi sta tako zahtevali povrnitev škode, ki je bila ogromna – v primeru Zambije naj bi škoda celo preseгла stroške, ki jih je zaradi sankcij imela sama Južna Rodezija (Martin in Laurenti 1997, 7).

Zamenjavo rodezijskih oblasti lahko po mnenju poznavalcev razmer (Weiss, Forsythe in Coate 2004, 44; Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2008) pripišemo predvsem pritiskom državljske vojne in prizadevanjem britanskih oblasti za rešitev krize. Poleg tega je v pomembnem trenutku tudi Južna Afrika pokazala naklonjenost pogajanjem in rešitvi krize, kar je predsedniku rodezijske vlade Smithu odvzelo glavno zaveznico pri kršenju sankcijskega režima.

Učinek sankcij na Južno Rodezijo še najbolj oriše Simons (1999, 88), ki trdi, da ukrepi VS ZN sicer niso privedli do takojšnjih rezultatov, so pa prispevali k procesu spodkopavanja nadvlade bele manjšine v državi. Po njegovi oceni so bili za zamenjavo rodezijskih oblasti odločilnejši naslednji dejavniki: gverilska vojna, neodvisnost Mozambika in Angole ter pritisk Južne Afrike v smeri rešitve rodezijske krize. Na kratek rok naj bi sankcije pripomogle h krepitvi samozadostnosti rodezijskega gospodarstva, na dolgi rok pa naj bi gospodarska in moralna teža sankcij prispevala k oblikovanju rešitve s pomočjo pogajanj.

Sklepamo lahko, da je bila uvedba sankcij proti Južni Rodeziji pomembna s stališča dejstva, da je VS ZN s tem izrazil nasprotovanje rasistični manjšinski vladi in njenim dejanjem proti večinskemu temnopoltemu prebivalstvu. Zaradi nespoštovanja njegovih zahtev, izraženih v resolucijah, je VS ZN tudi zaostрил sankcije, da bi tako le dosegel zastavljeni cilj spremembe rodezijskega režima. Sankcijam, ki so trajale kar 14 let, pa lahko kljub vsemu pripišemo zgolj omejen vpliv, saj so bile prevečkrat kršene in preveč nedosledno izvajane, da bi lahko dosegle svoj namen. Poleg tega so bili prej naštetih dejavniki odločilnejši pri doseganju sprememb obnašanja sankcioniranega subjekta. **Južno Rodezijo sem na podlagi naštetih argumentov tako uvrstila med primere politično neučinkovitih sankcij.**

4.1.2 IRAK

Sankcijski režim ZN v Iraku je daleč najobsežnejši in z mnogih vidikov tudi najpomembnejši v zgodovini organizacije. Šlo je za najbolj vseobsegajoče in najdlje

trajajoče gospodarske ukrepe, kar jih je VS ZN kadarkoli uvedel. Iraški primer je zato močno vplival na prihodnji razvoj sankcijske politike ZN.

VS ZN je sankcije proti Iraku uvedel kot odgovor na iraško invazijo na Kuvajt in njegovo okupacijo 2. avgusta 1990. VS se je sestal še isti dan in zahteval takojšen in brezpogojen umik iraških sil iz Kuvajta. Štiri dni kasneje, 6. avgusta, je VS ZN v skladu s VII. poglavjem UL ZN sprejel resolucijo 661, v kateri je izrazil zaskrbljenost zaradi iraške invazije na kuvajtsko ozemlje, obsodil številne človeške žrtve in gmotno škodo, ki jo je povzročila iraška agresija. Dokument je tako proti Iraku uvedel vseobsegajoče sankcije, med njimi celovit trgovinski embargo, embargo na nafto, prekinitev mednarodnih poletov letal, embargo na orožje, zamrznitev vseh iraških vladnih finančnih sredstev v tujini in prepoved finančnih transakcij. Resolucija 661 je dovoljevala izjeme, in sicer pri dobavi zdravil ter pri dobavi hrane v primeru humanitarne krize (Reuther 1995, 122).³⁴ Ustanovljen je bil tudi sankcijski odbor z namenom nadzorovanja izvajanja sankcij (Varnostni svet ZN 1990a).

Države so sprejele hitre in odločne ukrepe za uveljavitev sankcij. VS ZN jih je namreč pozval tudi k izvajanju morske in zračne blokade Iraka, nad katero so ob pomoči britanskih bdele zlasti ameriške vojaške sile. Tudi naftni embargo se je ob sodelovanju iraških sosednjih držav uspešno izvajal.³⁵ Nekaj kršitev trgovinskega embarga so sicer zabeležili, a koristi, ki jih je Irak imel od tega, so bile neznatne v primerjavi s škodo, ki so mu jo zadale sankcije. Vzporedno z zaostrovanjem sankcij so ZDA in nekatere druge države začele v regijo pošiljati svoje vojaške enote. Ker so različni poskusi rešitve krize propadli in se Irak iz Kuvajta ni želel umakniti, je začel naraščati pritisk na VS ZN, naj odobri vojaško posredovanje (Al Samarrai 1995, 133).³⁶

VS ZN je 29. novembra 1990 sprejel resolucijo 678 in z njo pooblastil države članice, naj uporabijo 'vsa potrebna sredstva' za osvoboditev Kuvajta (Varnostni svet ZN 1990b). Iraku

---

³⁴ Ker pa VS ZN uradno ni priznal obstoja humanitarne krize v Iraku do aprila 1991, je bil prvih nekaj mesecev prepovedan tudi uvoz hrane v državo.

³⁵ VS ZN je le Jordaniji dovolil uvoz iraške nafte kot kompenzacijo za hudo gospodarsko škodo, ki jo je država utrpela zaradi sankcij proti Iraku, njenemu do tedaj najpomembnejšemu trgovinskemu partnerju.

³⁶ Za vojaško rešitev krize sta se zavzemali predvsem ZDA in VB, medtem ko so nekatere druge države zagovarjale sankcije, češ da so v smislu gospodarskega pritiska zelo učinkovite ter bodo sčasoma imele tudi politični učinek. Zmagal je vojaški argument.

so dali čas do 15. januarja 1991, da začne spoštovati zahteve ZN. Ker se režim v Bagdadu tem zahtevam ni pokoril, so ZDA, ki varnost na območju Perzijskega zaliva zaradi ogromnih zalog nafte štejejo za del svojega nacionalnega interesa, skupaj z zaveznicami 16. januarja 1991 sprožile silovit zračni napad na Irak. Temu je sledilo še intenzivno kopensko posredovanje, kar je iraške sile prisililo v umik iz Kuvajta (Al Samarrai 1995, 133).

Mesec dni po koncu zalivske vojne, natančneje 3. aprila 1991, je VS ZN sprejel resolucijo 687, v kateri je določil okvir za prekinitev ognja in niz pogojev za odpravo sankcij proti Iraku (Varnostni svet ZN 1991a). Resolucija velja za najdaljšo in najbolj zapleteno od vseh tovrstnih dokumentov, kar jih je sprejel VS ZN, zaradi česar si je prislužila celo vzdevek 'mati vseh resolucij' (Cortright in Lopez 2000, 42).³⁷ Kot je določila resolucija, bi Irak za ukinitvev sankcij moral izpolniti osem pogojev:

- priznati ozemeljsko celovitost Kuvajta in novo razmejitev;
- sprejeti demilitarizirano območje z mirovniki OZN ob iraško-kuvajtski meji;
- pristati na nadzor in uničenje vsega kemičnega, biološkega in balističnega orožja ter na trajno opazovalno misijo v okviru ZN;
- pristati na odstranitev vseh materialov za proizvodnjo jedrskega orožja, ki bi jo nadzirala Mednarodna agencija za jedrsko energijo (IAEA – *International Atomic Energy Agency*);
- Kuvajtu vrniti vse ukradeno premoženje;
- sprejeti odgovornost za vojno škodo in izplačati odškodnino v okviru sklada pod nadzorom ZN;
- pristati na repatriacijo kuvajtskih državljanov in državljanov tretjih držav;
- zavezati se, da ne bo storil ali podprl kakršnegakoli mednarodnega terorističnega dejanja.

Iraška vlada je nedolgo za tem oznanila, da sprejema resolucijo 687, hkrati pa jo je ostro kritizirala zaradi njenega poseganja v iraško suverenost. Dejanja režima Sadama Huseina pa niso sledila obljubam o spoštovanju resolucije (Reuther 1995, 123). Začel se je dolgoletni

---

³⁷ Resolucija obsega rekordnih 26 odstavkov v preambuli in 34 operativnih odstavkov (Varnostni svet ZN 1991a).

boj za interpretacijo resolucije med voditelji zahodnih držav in Huseinom. Največ prerekanja je bilo v povezavi z določili o razorožitvi Iraka in nadzorom, ki naj bi ga izvajali inšpektorji ZN. Z resolucijo 687 je bila namreč ustanovljena posebna komisija ZN (UNSCOM – *UN Special Commission*), vendar je Irak vztrajno oviral njeno delo in inšpektorje oskrboval z zavajajočimi podatki o oborožitvi.

Sankcije so imele za iraško prebivalstvo katastrofalne posledice na vseh področjih življenja (Simons 1999, 174). Zaradi hudega pomanjkanja je kmalu postalo jasno, da običajni mehanizmi in programi v okviru ZN ne bodo zadostovali. Uradniki svetovne organizacije so zato skovali načrt, po katerem bi se dohodki od prodaje iraške nafte uporabljali za financiranje človekoljubne pomoči. VS ZN je tako 15. avgusta 1991 sprejel resolucijo 706, ki je orisala postopke t. i. programa Nafta za hrano (*Oil for food*). Dokument je dovoljeval prodajo nafte v obdobju šestih mesecev v višini 1,6 milijarde ameriških dolarjev, pri čemer je bil prihodek namenjen humanitarni pomoči in plačilu vojne odškodnine (Varnostni svet ZN 1991b). Resolucija VS ZN 712, sprejeta mesec dni kasneje, je vzpostavila strukturo za izvajanje programa Nafta za hrano (Varnostni svet ZN 1991c). Iraška vlada pa je obe resoluciji zavrnila, saj je menila, da kršita njeno suverenost (Iraqanalysis.org 2007).

Zaradi nesodelovanja iraških oblasti in poročil o zaostrovanju humanitarnih razmer v državi je VS ZN oktobra 1992 sprejel resolucijo 778, v kateri je tiste države članice, v katerih so bila finančna sredstva od prodaje iraške nafte pred zalivsko vojno, pozval, naj ta sredstva prenesejo na skrbniški račun ZN (Varnostni svet ZN 1992b). Toda tudi ta sistem se je izkazal za neučinkovitega, saj se je na poziv odzvalo le nekaj držav. Aprila 1995 je VS ZN z resolucijo 986 vzpostavil novo formulo za program Nafta za hrano (Varnostni svet 1995a). Dovolil je prodajo iraške nafte vsake tri mesece v višini ene milijarde dolarjev in na pomisleke Iraka glede vdiranja v njegovo suverenost odgovoril, tako da je primarno odgovornost za razdelitev človekoljubne pomoči dodelil prav iraški vladi.³⁸ Ta je po dolgih mesecih pogajanj maja 1996 končno pristala na program Nafta za hrano, resolucija 986 pa je tako uradno začela veljati decembra 1996 (Cortright in Lopez 2000, 49).

---

³⁸ ZN so kljub temu neposreden nadzor nad razdeljevanjem pomoči ohranili na severu Iraka, kjer živi pretežno kurdsko prebivalstvo.

Z resolucijo 1111 je VS ZN junija 1997 razširil program, vendar je Irak začasno ustavil prodajo nafte, kar se je odrazilo v močnem upadu človekoljubne pomoči (Varnostni svet 1997b). Nova razširitev programa je sledila februarja 1998 z resolucijo 1153, ko je VS ZN dovolil prodajo nafte v višini 5,25 milijard dolarjev vsakih šest mesecev, prihodke od prodaje pa je Irak lahko prvič uporabil tudi za nujne razvojne potrebe, na primer za obnovo električnega omrežja (Varnostni svet 1998a). Irak je medtem vztrajno zavračal oziroma oviral nadzor nad razoroževanjem in tako ni spoštoval določil prvotnih resolucij (Casi.org 2006).

VS ZN je zastoj želel premostiti z resolucijo 1284, sprejeto konec leta 1999, s katero je neučinkovito UNSCOM nadomestila Komisija Združenih narodov za nadzor, pregledovanje in inšpekcije UNMOVIC (*United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission*). Dokument je še odstranil omejitve glede količine prodane nafte (prihodki so bili še naprej namenjeni zagotavljanju humanitarne pomoči) in ublažil nekatere prepovedi pri uvozu medicinskih in kmetijskih proizvodov (Varnostni svet 1999d). VS ZN je v zameno za sodelovanje Iraka z UNMOVIC in IAEA obljubil ukinitvev sankcij proti Iraku za 120 dni z možnostjo podaljšanja. Irak je resolucijo 1284 nemudoma zavrnil, saj se ni strinjal z inšpekcijami ZN in je zahteval takojšnjo odpravo sankcij (Casi.org 2006).

Program Nafta za hrano je bil večkrat dopolnjen in modificiran (resolucija 1382, 1409, 1443, 1447, 1454, 1472), vmes pa je bila sprejeta ena od prelomnih resolucij. Gre za resolucijo VS ZN 1441 z dne 8. novembra 2002, v kateri VS ZN iraškemu predsedniku Sadamu Huseinu ponuja zadnjo možnost za uresničitev zahtev po razorožitvi, sicer bodo njegovo ravnanje razumeli kot kršitev resolucij ZN, vključno z resolucijo o premirju 687 (Varnostni svet ZN 2002č). Ker Irak zahtev VS ZN ni izpolnil, so zlasti ZDA z zaveznicami začele rožljati z orožjem. Nekatere članice VS ZN, med njimi Francija, pa so vojaškemu posredovanju nasprotovale, kar je pripeljalo do hudih delitev v VS ZN in posledično preprečilo sprejetje nove resolucije, ki bi avtorizirala napad (Casi.org 2006).

20. marca 2003 so ZDA z zaveznicami brez pooblastila VS ZN sprožile invazijo na Irak. Uradni razlog je bilo uničenje orožja za množično uničevanje in strmoglavljenje režima Sadama Huseina, ki zatira iraško ljudstvo in podpira terorizem. Režim je bil strmoglavljen, orožja za množično uničevanje pa niso nikoli našli. Okupacija Iraka je vodila v silovit upor proti tujim silam in odprla Pandorino skrinjico sektaškega nasilja.

Kaj pa sankcije? Odpravila jih je resolucija 1483 z dne 22. maja 2003, pri čemer je v veljavi ostal le embargo na orožje. S tem se je končal tudi program Nafta za hrano, sredstva od prodaje nafte pa so bila namenjena Skladu za razvoj Iraka. ZDA in VB sta bili definirani kot okupacijski sili z dolžnostjo vzpostaviti varnost in stabilnost (Varnostni svet 2003a). Mnogi to interpretirajo kot *post festum* legitimacijo in legalizacijo invazije na Irak, čemur pa številni ostro oporekajo. Z resolucijo 1511, sprejeto 16. oktobra 2003, so ZN okrepili svojo vlogo v Iraku, avtorizirali napotitev mednarodnih sil v državo in pozvali k volitvam (Varnostni svet 2003c). Mandat mednarodnih sil se je v skladu z resolucijo 1790 iztekel konec leta 2008 (Varnostni svet 2007).

4.1.2.1 Ocena vpliva sankcij

Vseobsegajoče sankcije so imele na iraško gospodarstvo in družbo uničujoč učinek. Izvoz nafte, ki je predstavljal 60 odstotkov iraškega bruto domačega proizvoda (BDP) in 95 odstotkov vseh deviznih dohodkov, se je z uvedbo sankcij zmanjšal za več kot 90 odstotkov (De Jonge Oudraat 2000, 106). Zaradi tako velikega učinka na iraško gospodarstvo so mnogi ocenjevali, da bo nadaljevanje sankcij v kombinaciji z diplomatskimi ukrepi dovolj za doseg ciljev ZN. Do določene mere bi to olajšali tudi nekateri ugodni dejavniki, kot je izjemna stopnja soglasja v mednarodni skupnosti, ki se je pred iraškim primerom in po njem le redko pojavila. To se je (vsaj na začetku iraškega sankcijskega režima) odražalo tudi pri spoštovanju resolucij ZN s strani držav članic in dobrem sodelovanju pri izvajanju sankcij. A vse to je z leti bledelo, zlasti zaradi katastrofalnih humanitarnih učinkov sankcij.

Ugoden dejavnik v prid učinkovitosti sankcij je bila tudi močna odvisnost Iraka od izvoza nafte, zaradi česar je bila država še bolj ranljiva (Cortright in Lopez 2000, 44). Embargo na nafto je iraško državno blagajno prikrajšal za okoli 18 milijard dolarjev na leto. Močne

posledice na državo je pustil tudi embargo na orožje. V času invazije na Kuvajt je bil Irak sredi intenzivnega oboroževalnega procesa, s katerim je želel nadomestiti velike izgube iz iraško-iranske vojne. Embargo VS ZN pa mu je preprečil, da bi okrepil svoj poglavitni vzvod moči – vojaško silo. Z vojaškega in ekonomskega vidika je bil Irak torej močno dojemljiv za sankcijske pritiske.

Nasprotno pa je bilo pri drugih vidikih. Avtokratska vladavina je bila gotovo močan dejavnik proti učinkovitosti sankcij (Reuther 1995, 129). Represivni in nedemokratični režim namreč zatira opozicijske in reformistične skupine, ki bi lahko pripomogle k političnim spremembam – in tako je bilo tudi v primeru Iraka (De Jonge Oudraat 2000, 106).

Še en dejavnik je glede učinkovitosti sankcij deloval zaviralno, in sicer obseg ciljev sankcij. Pred Zalivsko vojno je bil cilj sankcij prisiliti iraške sile k umiku iz Kuvajta. Že pretekle izkušnje ZN so pokazale, da sankcije skoraj nikoli ne uspejo uresničiti tako velikega cilja, vsaj ne samostojno. Po Zalivski vojni pa se je potencial sankcij močno povečal – vsaj v teoriji: uspeh je namreč pri manjših, bolj omejenih ciljih, običajno večji. Težava je bila v tem, da so bili vsi cilji zapisani v eni resoluciji (resolucija VS ZN 687). Če bi bili morda razdeljeni na več resolucij, bi VS ZN po doseg enega cilja lahko opustil del sankcij in tako pripomogel k večji učinkovitosti ostalih sankcij – v smislu strategije 'korenčka in palice'. Zlasti na vztrajanje ZDA (in drugih držav), pa je bil 'daj-dam' pristop v primeru Iraka zavržen, s tem pa je tudi pogajalski potencial sankcij ostal neizkoriščen.

Pri ocenjevanju učinkov sankcij ne moremo mimo humanitarne krize, ki so jo te povzročile oziroma so vsaj v veliki meri prispevale k njenemu poglobljanju. Namestnik generalnega sekretarja ZN Martti Ahtisaari, ki je imel nalogo poročati o humanitarni situaciji v Iraku in Kuvajtu ter priporočiti nadaljnje ukrepe za ublažitev krize, je razmere v Iraku opisal z besedami 'skoraj apokaliptično uničenje'. Glede Zalivske vojne je dejal, da je povzročila ogromno škodo in Irak vrnila v 'predindustrijsko dobo' (Cortright in Lopez 2000, 45).³⁹

---

³⁹ Vojna je uničila skoraj vso iraško energetska infrastrukturo ter sistem oskrbe s pitno vodo (Simons 1999, 173). Zaradi odpovedi sistema odlaganja odpadkov je prišlo do nevarne kontaminacije pitne vode, kar je

Ahtisaari je v poročilu posvaril, da državo čaka neizbežna katastrofa v obliki epidemij in množične lakote. Priporočil je odpravo sankcij na uvoz hrane in kmetijskih pridelkov ter nujno dobavo orodja in surovin za kmetijsko proizvodnjo, obnovo zdravstvenega in sanitarnega sistema ter oskrbo s pitno vodo.

Nič boljši niso bili gospodarski kazalci. Po Zalivski vojni je stopnja brezposelnosti in inflacije poletela v nebo, raven gospodarske proizvodnje pa globoko upadla (Al Samarra 1995, 137). Cene hrane so bile za večino iraških družin previsoke, zato se je zelo povečala podhranjenost prebivalcev.⁴⁰ Močno sta narasli tudi obolevnost in smrtnost (Simons 1999, 175).⁴¹ Večino težav so resda povzročile sankcije, čeprav so k zaostrovanju humanitarnih razmer pomembno pripomogli tudi drugi dejavniki. Njihov vpliv na iraško družbo, gospodarstvo in politiko je pogosto težko ločiti od vpliva sankcij, gotovo pa jih velja omeniti. Najpomembnejši faktor je bilo silovito bombardiranje, ki ga je Irak doživel med Zalivsko vojno (Cortright in Lopez 2000, 48). Poleg številnih smrtnih žrtev in ranjenih je namreč povzročilo še uničenje energetskega objekta, vodovodnega in sanitarnega sistema ter druge ključne infrastrukture. Prav kombinacija posledic vojne in dolgoletnega izvajanja sankcij je zaostрила razmere v Iraku in privedla do humanitarne tragedije.

Program Nafta za hrano je bil resen poskus VS ZN, s katerim bi ublažil krizo in iraškemu prebivalstvu nekoliko olajšal življenje, a zdi se, da je bil že od samega začetka obsojen na neuspeh. Birokratski zapleti na strani ZN in nepripravljenost na polno sodelovanje s strani iraške vlade so k temu največ prispevali. Program je bil zelo obsežen in je vsaj do določene mere uspel odgovoriti na nekatere potrebe iraškega civilnega prebivalstva. Kot izhaja iz poročila takratnega generalnega sekretarja ZN Kofija Annana (Varnostni svet ZN 1999e), je

---

privedlo do izbruha številnih nalezljivih bolezní (vključno s koleró in tifusom) in kolapsa zdravstvenega sistema.

⁴⁰ Kruh naj bi se tako podražil za 2857 %, moka za 4531 %, jajca za 350 % (Hoskins 1997, 111). Zaradi inflacije je bila močno okrnjena kupna moč prebivalstva, posledično je vse ostrejšé zobe kazala lakota. Generalni sekretar ZN Kofi Annan je v svojem poročilu zapisal, da je bila podhranjenih kar četrtina otrok do 5. leta starosti in četrtina moških in žensk do 26. leta starosti (Varnostni svet ZN 1997a).

⁴¹ Do leta 1995 je že več mednarodnih organizacij opozorilo, da se je najmočneje povečala umrljivost otrok do petega leta starosti. Sklad ZN za otroke UNICEF (*United Nations Children's Fund*) je poročal, da vsak mesec zaradi lakote in bolezní umre okoli 4.500 otrok, starih do pet let. Po ugotovitvah raziskovalcev iz newyorške Kolumbijske univerze bi lahko okoli tri četrtine teh smrti pripisali posledicam sankcij (Hoskins 1997, 123).

program Iračanom omogočil dostop do najnujnejših potrebščin v obliki hrane in zdravil.⁴² Situacijo je precej izboljšal zlasti na pretežno kurdskem severu države, kjer so nad izvajanjem bdeli ZN in ne iraška vlada, ki je razdeljevanje pomoči nadzirala v drugih delih države. Kakorkoli, kljub določenim dosežkom program ni dosegel svojih ciljev in ni odpravil humanitarne krize, ki je nastala kot posledica vojne in sankcij.

Sankcije, ki jih je VS ZN proti Iraku uvedel z resolucijo 661, niso ustavile iraške agresije na Kuvajt; to so dosegli šele z vojaškim posredovanjem. Ali bi sankcije učinkovale, če bi jih pustili delovati dalj časa, ne moremo vedeti. So pa bile sankcije učinkovitejše po Zalivski vojni, če seveda gledamo strogo skozi prizmo zastavljenih ciljev v resoluciji VS ZN 687. Irak je večino zahtev resolucije izpolnil: priznal je ozemeljsko celovitost Kuvajta in na novo zarisano mejo, sprejel demilitarizirano cono, uničil jedrske zmogljivosti. Delno je sprejel mednarodni nadzor nad uničevanjem balističnega, kemičnega in biološkega orožja za množično uničevanje.⁴³ Delno je pristal tudi na povrnitev zasežene kuvajtske lastnine in poplačilo vojne odškodnine ter delno uresničil zahtevo po repatriaciji kuvajtskih beguncev. Edina zahteva, ki je ostala v celoti neuresničena, je odpoved podpore terorizmu (Cortright in Lopez 2000, 55). Irak se namreč z ničemer ni formalno obvezal k zavrnitvi terorizma, hkrati pa ni nikakršnih dokazov, da bi teroriste podpiral. Lahko torej vidimo, da je Irak od osmih ciljev resolucije 687 v celoti ali delno uresničil sedem ciljev.

Sankcije so nenazadnje prispevale k bistvenemu zmanjšanju iraških vojaških zmogljivosti, česar so si zelo želele številne države v regiji in širše, čeprav to ni bil deklariran cilj resolucije 687. Sankcije so namreč Irak izolirale in mu preko embarga na nafto onemogočile pridobivanje sredstev za krepitev nekdanj mogočnih oboroženih sil. Husein je izdatke za vojsko sicer postavljaj pred potrebe prebivalstva, vendar ta omejena sredstva niso zadostovala za želen uvoz orožja in druge opreme. Lahko rečemo, da se je tudi zaradi

---

⁴² Program so zaznamovale tudi številne korupcijske afere, v dve je bil preko svojih sorodnikov (brata in sina) domnevno vpleten tudi sam generalni sekretar Annan (Lynch 2005).

⁴³ Čeprav je Irak po ameriško-britanskem bombardiranju decembra 1998 iz države izgnal inšpektorje ZN in nasploh oviral delo UNSCOM, je bilo pri prizadevanjih za uničenje njegovega kemičnega, biološkega, balističnega in jedrskega orožja narejenega veliko. Največ uspeha je bilo prav na jedrskem področju, saj so iraške objekte za bogatenje urana in druge jedrske zmogljivosti relativno zgodaj odkrili, njihovo delovanje pa ustavili (Cortright in Lopez 2000, 51).

sankcij zmanjšala sposobnost Iraka za vojaško agresijo na sosednje države (Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002b, 10).

Koliko so k uresničitvi ciljev VS ZN dejansko pripomogle sankcije in kakšno vlogo so pri tem odigrali drugi dejavniki (Zalivska vojna, občasni ameriški in britanski bombni napadi na Irak itd.), je težko oceniti. Številni strokovnjaki (Cortright in Lopez 2000, De Jonge Oudraat 2000, Reuther 1995) se strinjajo, da je bil velik pogajalski potencial sankcij, ki je nujen za njihovo učinkovitost, zapravljen, in sicer zlasti zaradi nepopustljive države ZDA.⁴⁴ Če bi sankcije kombinirali z različnimi spodbudami in jih postopoma, ko bi Irak določene zahteve uresničil, tudi odpravili, bi bil lahko njihov učinek morda veliko večji. Tako so bile sankcije uporabljene zgolj kot kaznovalno sredstvo in ne kot del strategije 'korenčka in palice'. Sčasoma je enotnost znotraj VS ZN glede nadaljevanja sankcij zoper Irak zbledela, razhajanja so postala vse očitnejša, kar je privedlo do zastoja in VS ZN zvezalo roke, da bi sankcije omilil in zmanjšal posledično trpljenje iraškega ljudstva.

Ne glede na to, ali obstaja strinjanje o politični (ne)učinkovitosti sankcij zoper Irak, gotovo obstaja strinjanje o njihovih katastrofalnih humanitarnih in gospodarskih posledicah. Zaradi slednjih so si, kot je bilo uvodoma zapisano, prislužile celo naziv 'najbolj drakonske sankcije v zgodovini ZN' (Simons 1999, 171). Kljub poskusom blažitve krize (program Nafta za hrano, različne druge oblike človekoljubne pomoči) pa ZN ni uspelo najti rešitve, zato se je v mednarodni skupnosti povečeval odpor do izvajanja sankcij v Iraku in sankcijske politike nasploh. Prišlo je do pojava t. i. sankcijske utrujenosti (*sanctions fatigue*) (Cortright in Lopez 2000, 57). Prav zaradi grozljive iraške izkušnje je VS ZN postal zelo pazljiv pri uvajanju vseobsegajočih, splošnih ekonomskih sankcij zoper neko državo, na prvo mesto je stopila skrb glede humanitarnih posledic sankcij in vse očitnejši je postajal trend uvajanja bolj usmerjenih, selektivnih (pametnih) sankcij, ki bi čim manj prizadele civilno prebivalstvo. **Irak sem uvrstila v skupino primerov politično učinkovitih sankcij, pri**

---

⁴⁴ ZDA svoje nepopustljivosti do Iraka niso kazale le preko sankcijskega pritiska, ampak tudi z številnimi bombnimi napadi. Sčasoma je postalo jasno, da njihov cilj ni le uresničitev zahtev resolucije 687, ampak odstranitev Sadama Huseina s položaja. Tudi nekdanji ameriški predsednik Bill Clinton je novembra 1997 dejal, da »... bodo sankcije ostale do konca časa oz. vse dokler bo Husein na oblasti ...« (Cortright in Lopez 2000, 56). Ta drža se je pod predsednikovanjem Georgea W. Busha še zaostрила in vrhunec dosegla z invazijo na Irak 20. marca 2003.

tem pa posebno pozornost namenila vprašanju, kakšna je bila cena za doseg političnih ciljev.

4.1.3 ZVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (1991-1996)

Etnično zelo mešano ozemlje nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) se je leta 1991 spremenilo v krvavo bojišče. Po razglasitvi neodvisnosti Slovenije in Hrvaške junija 1991 ter desetdnevni vojni v Sloveniji je Jugoslovanska ljudska armada (JLA) svoje sile začela koncentrirati na ozemlju Hrvaške ter Bosne in Hercegovine (BiH). Osamosvojitvene težnje je poskušala zatreti s silo. VS ZN je na to sprva gledal kot na evropski regionalni problem. Ker pa so se spopadi med Srbijo in Hrvaško vse bolj zaostrovali, Evropska skupnost (ES, danes EU) in Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE, danes OVSE) pa veliko dlje od pozivov k miru niso prišli, je reagiral tudi VS ZN (Woodward 1995a, 260). Septembra 1991 je sprejel resolucijo 713, s katero je proti republikam SFRJ uvedel embargo na dobavo orožja in vojaške opreme (Varnostni svet 1991č). Pozval je k takojšnji prekinitvi ognja in podprl prizadevanja ES ter KVSE za doseg miru s pomočjo pogajanj. Embargo zaostrovanja nasilja ni preprečil. V veljavi je ostal vse do podpisa mirovnega dogovora novembra 1995 (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 21).

Pot do mirovnega sporazuma je bila tlakovana z brutalnim nasiljem in številnimi poskusi končanja spopadov. VS ZN je konec leta 1991 imenoval posebnega odposlanca Cyrusa Vancea, ki je predlagal, naj na območje spopadov po sklenitvi premirja med Srbi in Hrvati pošljejo Sile Združenih narodov za zaščito UNPROFOR (*United Nations Protection Force*) z nalogo nadzorovanja miru. Vzpostavljeno je bilo krhko premirje, UNPROFOR je začel delovati, a vojne v SFRJ ni bilo konec. Njeno žarišče se je preselilo v BiH. Maja 1992 je VS ZN sprejel resolucijo 752 in vse sprte strani pozval h koncu vojaških spopadov ter vmešavanju v notranje zadeve druge strani, JLA pa k takojšnjemu umiku (Varnostni svet 1992č). Poziv ni zalegel, zato je VS ZN sprejel resolucijo 757 in uvedel vsestranske sankcije

proti ZRJ.⁴⁵ Prepovedal je vsakršno trgovino z ZRJ, letalski promet, kulturno, športno in znanstveno sodelovanje, prekinil finančne transakcije in diplomatske vezi. Trgovinski embargo je dovoljeval izjeme, in sicer človekoljubno pomoč (hrano in zdravila) (Varnostni svet ZN 1992d).

Ker se je konflikt zaostroval, dokazov o kršitvah sankcijskega režima pa je bilo vedno več, je VS ZN sankcije novembra 1992 zaostрил z resolucijo 787. Prepovedal je tranzit blaga čez ZRJ in nadzor nad tovornimi ladjami na Donavi (Varnostni svet 1992g).⁴⁶ Dodatna zaostritev je zaradi nadaljevanja krvavih spopadov sledila aprila 1993, ko je VS ZN sprejel resolucijo 820 in z njo ukazal zamrznitev finančnega premoženja ZRJ v tujini, prepovedal tranzit plovil v njeni lasti čez katerokoli državo ter še bolj okrepil omejitve glede tranzita blaga čez ozemlje ZRJ (Varnostni svet 1993a). Medtem so ves čas potekala pogajanja o rešitvi spora pod vodstvom predstavnika ZN Vancea ter predstavnika ES lorda Owna. VS ZN je predsedniku ZRJ Slobodanu Miloševiću dal na voljo devet dni, če bi voditelje bosanskih Srbov prepričal, naj podprejo Vance-Ownov mirovni načrt, ki ga je sam bil pripravljen sprejeti. Ker so ga bosanski Srbi zavrnili, so zaostrene sankcije začele veljati (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 23).

Omilititev sankcij je nastopila septembra 1994 s sočasnim sprejetjem resolucij 942 in 943 (Varnostni svet 1994č, Varnostni svet 1994d). VS ZN je z njima razširil vseobsegajoče sankcije na ozemlje pod nadzorom bosanskih Srbov in hkrati omilil sankcije proti ZRJ. Sprostitev je bila bolj ali manj simbolična – začasen umik prepovedi letalskega in ladijskega prometa med Črno goro ter Italijo ter umik prepovedi sodelovanja na mednarodnih športnih in kulturnih prireditvah, vendar je služila kot 'nagrada' Miloševiću ter njegovi vsaj navidez spremenjeni politiki (Cortright in Lopez 2000, 79). Milošević je namreč odrekel podporo bosanskim Srbom zaradi njihove zavrnitve mirovnega načrta t. i. kontaktne skupine (v njej so sodelovale ZDA, Ruska federacija, VB, Francija in Nemčija). Uvedel je blokado ozemlja bosanskih Srbov in jih tako dodatno izoliral, čeprav to dejansko ni ustavilo vojne. Etnično

---

⁴⁵ ZRJ, tedaj entiteta le še dveh nekdanjih republik (Srbije in Črne gore) se je leta 1992 razglasila za pravno naslednico SFRJ, česar pa ji niso priznavale niti nekdanje republike SFRJ niti mednarodna skupnost (Pape 1997, 94).

⁴⁶ Med strateško blago, katerega tranzit čez ZRJ je bil prepovedan, so sodili: nafta in njeni derivati, premog, železo, jeklo in druge kovine, vozila, letala, motorji ipd.

čiščenje se je nadaljevalo in vrhunec doseglo z množičnim pokolom civilistov v Srebrenici.⁴⁷

Ključni preobrat so leta 1995 prinesle ofenzive hrvaških in bosanskih vojaških sil, imenovane Nevihta in Blisk, ter Natovi zračni napadi na položaje bosanskih Srbov. Ti so v omenjenih operacijah izgubili precejšen del ozemlja, vojaški poraz pa jih je prisilil v bolj spravno držo tudi za pogajalsko mizo (Holbrooke 1998, 106). Vrata za mirovne pogovore v Daytonu (Ohio) so bila odprta. 21. novembra 1995 je bil podpisan Daytonski mirovni sporazum, s katerim se je končala vojna v BiH, načrtana pa je bila tudi prihodnja ureditev države. VS ZN je dan za tem z resolucijo 1021 odpravil embargo na orožje, z resolucijo 1022 pa suspendiral sankcije proti ZRJ – izvzeti so bili bosanski Srbi (Varnostni svet 1995b). Leto dni pozneje je VS ZN zaradi izvajanja določil Daytonskega sporazuma (izvedba volitev, oblikovanje vlade v BiH, normalizacija odnosov itd.) z resolucijo 1074 sankcije v celoti odpravil (Varnostni svet ZN 1996č).

4.1.3.1 Ocena vpliva sankcij

Embargo na orožje, ki je veljal od leta 1991 do 1995, ni dosegel svojega namena. Pravzaprav je po mnenju mnogih (Cortright in Lopez 2000, 65) celo prispeval k večjemu političnemu in vojaškemu kaosu na območju nekdanje SFRJ. Veljal je namreč za vse republike nekdanje skupne države, ne glede na njihovo odgovornost za izbruh konflikta in je ustvaril tako ravnotežje vojaške moči, ki je bilo izrazito v prid Srbiji. Ta je namreč po razpadu SFRJ ohranila nadzor nad orožjem JLA, ki je veljala za eno najbolj oboroženih vojska v Evropi. Embargo je tako otežil oboroževanje in posledično obrambo BiH pred napadi srbskih sil.⁴⁸

---

⁴⁷ Pokol najmanj 8000 muslimanskih mož in dečkov v Srebrenici julija 1995, ki so ga zagrešile srbske vojaške in paravojaške enote, sta tako Meddržavno sodišče kot Mednarodno kazensko sodišče za območje nekdanje Jugoslavije razglasila za genocid. Ta velja za največji množični pokol na evropskih tleh po drugi svetovni vojni (Rohde 1997). Odgovornosti za genocid sta med drugim obtožena tudi nekdanji vojaški poveljnik Ratko Mladić in politični voditelj bosanskih Srbov Radovan Karadžić.

⁴⁸ Orožje je v BiH seveda kmalu začelo dotekati po nezakoniti poti in tako je prišlo do številnih kršitev embarga. Kljub temu je ta močno otežil oboroževanje bosanskih muslimanov in srbskim silam 'olajšal delo'.

Kar zadeva vseobsegajoče sankcije, ki so bile proti ZRJ uvedene leta 1992, so mnenja poznavalcev močno deljena. Nekateri jih ocenjujejo kot izjemno učinkovite (Cortright in Lopez 2000), drugi trdijo, da niso imele nikakršnega učinka oziroma le negativne posledice (Licht 1995, Woodward 1995a in 1995b). Tako eni kot drugi pa se strinjajo, da so bile v jugoslovanski sankcijski zgodbi številne zamujene priložnosti (De Jonge Oudraat 2000, 110). Če bi grožnja o zaostitvi sankcij spremljala resna grožnja Zahoda o vojaškem posredovanju, bi se vojna v BiH najverjetneje končala veliko prej. Odločilna bi lahko bila prav kombinacija obeh groženj – zaostritev sankcij in vojaška akcija – in ne le zanašanje na dolgotrajne uničujoče posledice vseobsegajočih sankcij.

Zagovorniki sankcij poudarjajo, da je pri izvrševanju sankcij proti ZRJ prišlo do izjemne stopnje sodelovanja v mednarodni skupnosti, kakršne pred tem ni bilo (Cortright in Lopez 2000, 63). Izvajanje ukrepov, ki jih je določil VS ZN, naj bi bilo v primeru ZRJ najučinkovitejše doslej. Novost so bile tudi t. i. sankcijske podporne misije (*sanctions assistance missions*, SAM), v katerih so sodelovale različne velike regionalne organizacije, kot so KVSE, ES, Nato in Zahodnoevropska unija (ZEU) (*ibid.*). SAM so sodelovale pri mejnem nadzoru, delu policije, carine in vojske ter tako preprečile številne kršitve trgovinskega in orožarskega embarga. Vseh kršitev seveda niso preprečile, zato je sankcijski odbor pogosto poročal o številnih primerih nezakonite trgovine in tranzita.⁴⁹

Gospodarstvo ZRJ je bilo – tako kot iraško – zelo ranljivo za sankcije. Država je bila v zgodnjih 90. letih minulega stoletja sredi težavne tranzicije iz centraliziranega v tržno gospodarstvo, inflacija je naraščala že od zgodnjih 80. let, razpad skupne države pa je povzročil bolečo izgubo medsebojno močno odvisnih trgov. Kombinacija teh dejavnikov in sankcij VS ZN je gospodarstvo ZRJ privedla do kolapsa (Cortright in Lopez 2000, 73). Inflacija je poletela v višave, primanjkovalo je nafte, gospodarska proizvodnja je strmo

---

⁴⁹ Blokado ZN so med drugim kršile Ruska federacija, Grčija, Romunija, Makedonija in Ukrajina, ki so ZRJ dobavljale nafto in drugo prepovedano blago. ZRJ je poleg tega svojo obrambno industrijo prestrukturirala v tolikšni meri, da je bila na embargo na orožje že skorajda imuna (Simons 1999, 102, Andreas 2005, 346, 347). Embargo na orožje proti BiH so kršile tudi ZDA, ki so dobavljale orožje muslimanskim silam v državi (*ibid.*). Pri kršenju sankcijskega režima je sodeloval tudi Ciper, kamor je ZRJ prenesla velik delež svojih finančnih sredstev (Cortright in Lopez 2000, 71).

upadla, nezaposlenost pa strmo narasla.⁵⁰ Cene so se dvignile skoraj na evropsko raven, kupna moč prebivalstva pa se je močno zmanjšala.

Do leta 1993 je kar 80 odstotkov srbskega prebivalstva živelo pod mejo revščine (Licht 1995, 156). Močno ogroženih je bilo tudi na tisoče beguncev, ki so se zatekli v ZRJ pred spopadi v BiH in na Hrvaškem. Zdravstveni sistem je bil na robu kolapsa, saj je primanjkovalo zdravil, medicinske opreme in goriva za ogrevanje bolnišnic. Najhujše posledice sankcij so utrpeli najranljivejši sloji civilnega prebivalstva (revni, starejši, otroci), ozka vojaška in politična elita ter njeni kriminalni zavezniki pa so bogатели. ZRJ pa kljub vsemu ni doživela tako hude humanitarne katastrofe kot Irak. Srbija je namreč tradicionalno pridelala veliko hrane, bogata je z žitom in vodnimi viri, vse to pa je omililo potencialno še hujše posledice sankcij (Cortright in Lopez 2000, 74).

Se je pa v tem času močno razcvetel črni trg. Ta je v ZRJ pravzaprav postal način življenja (Licht 1995, 158). Življenje pod sankcijami je precejšen del družbe prisilil v delovanje na robu zakonitosti, kriminalci in tihotapci pa so se predstavljali celo kot patrioti. Andreas (2005, 341) govori celo o t. i. patriotskemu tihotapstvu, saj je država velik del kriminalne dejavnosti, s katero so se izogibali sankcijam, neposredno podpirala.⁵¹ Kdor je bil blizu vladajočemu režimu, je lahko s pomočjo sankcij bajno obogatel, saj je imela nacionalistična mafija monopol nad vitalnimi resursi.

Kakorkoli, izjemno težko je ločiti delež, ki so ga pri poslabšanju gospodarskih, socialnih in humanitarnih razmer v ZRJ odigrale sankcije VS ZN, od tistega, ki so ga 'prispevali' razpad skupne države, ekonomska kriza, ki se je vlekla že od zgodnjih 80. let minulega stoletja, in konec komunističnega sistema (Woodward 1995b, 147). Če je bila ekonomija ZRJ ranljiva za sankcije, za uvedbo sankcij gotovo niso bile ugodne politične razmere v ZRJ (De Jonge Oudraat 2000, 109). Komunistični državni aparat je bil še zelo močan, predsednik Slobodan Milošević je imel močan nadzor nad policijo in mediji, vojska mu je bila zvesta, politična

---

⁵⁰ Inflacija je do leta 1993 dosegla neverjetnih 100 milijard odstotkov, uradna stopnja brezposelnosti je bila v istem letu 23-odstotna, neuradna pa več kot 40-odstotna (Cortright in Lopez 2000, 73).

⁵¹ Kralj srbskega podzemlja Željko Ražnatović – Arkan naj bi na primer od Miloševića za vsako pretihotapljeno cisterno nafte prejel 30.000 dolarjev nagrade (Andreas 2005, 342).

opozicija pa šibka. Pretežno ruralno srbsko prebivalstvo je bilo v težkih ekonomskih časih dovzetno za nacionalistične pozive in iskanje grešnih kozlov na etnični osnovi. Raje kot da bi za težave okrivili svoje vodstvo, so zanje obtoževali ZN in sankcije. Milošević je pri vprašanju sankcij igral na strune občutka viktimizacije, ki naj bi bila značilna za srbski nacionalni značaj (Cortright in Lopez 2000, 76).

Po mnenju Woodwardove (1995b, 144-145) so svetovne velesile vseobsegajoče sankcije proti ZRJ uvedle, ker niso bile pripravljene uporabiti vojaške sile, saj ZRJ ni bila v njihovem strateškem interesu. Drugi namen je bil prepričati srbsko vodstvo, da je cena izolacije previsoka in da naj zato ustavi spopade. Tretji namen pa je bil potolažiti javnost v Evropi in ZDA, ki je bila ogorčena nad prizori etničnega čiščenja in drugih vojnih grozot ter vse bolj zaskrbljena zaradi množice beguncev, ki so prihajali v njihove države. Woodwardova ocenjuje, da sankcije niso privedle do zastavljenih ciljev, predvsem pa niso ustavile spopadov v BiH. V večplastnem konfliktu so kaznovale le eno stran, drugih pa ne (npr. Hrvaške, ki se je s svojimi vojaškimi in paravojaškimi enotami tudi borila v BiH). Velesile, ki so odločale o njihovi uvedbi, so bile večkrat na nasprotnih bregovih, kar je privedlo do zamud pri izvrševanju sankcij in zmanjšalo njihovo učinkovitost.

VS ZN je sankcije proti ZRJ in bosanskim Srbom uvedel na podlagi nekaterih predpostavk, ki so se kasneje izkazale za delno ali v celoti napačne. Med drugim so sklepali, da bodo bosanski in hrvaški Srbi brez podpore Beograda takoj poraženi in bodo prenehali spopade, pritisk na Miloševića pa se bo avtomatsko prenesel nanje (Licht 1995, 154). Milošević je nedvomno imel močan vpliv na voditelje Srbov na Hrvaškem in v BiH, očitno pa ne dovolj, da bi na njegov poziv (vsaj uradno) prenehali boj za lastno nacionalno državo.

Sankcije so bile uvedene tudi na podlagi ocene, da bodo vse bolj nevzdržne gospodarske razmere srbske prebivalce motivirale k izražanju nasprotovanja Miloševićevi politiki v BiH in celo k njegovi odstavitvi. Ta ocena sloni na predpostavki o delujoči demokraciji, kjer se lahko ljudje svobodno organizirajo, izražajo stališča, imajo dostop do neodvisnih informacij. Vsega tega pa v ZRJ takrat ni bilo, saj je bila država šele na začetku tranzicije, Milošević pa je imel nadzor nad mediji in monopol nad interpretacijo situacije, s katerim je gradil mit o

mučeništvu in sebi kot zaščitniku srbskega naroda. Poleg tega so bili ljudje bolj osredotočeni na to, kako bodo preživeli iz dneva v dan, manj pa na politični aktivizem. Hkrati so sankcije prispevale k množičnemu izseljevanju pripadnikov srbskega srednjega razreda in intelektualcev, ki bi lahko bili glavno gonilo upora proti Miloševiću (Woodward 1995b, 148). Sankcije so tako bolj kot Miloševićevemu režimu škodovala srbskim demokratičnim silam, okrepile pa so nacionalistične, ksenofobne elemente. Mednarodna skupnost je sankcije v primeru ZRJ uporabljala predvsem v negativnem, kaznovalnem smislu, pozitivnih spodbud je bilo bore malo.

Med pomembnejšimi lekcijami, ki bi se jih po mnenju Lichtove (1995, 159) iz izkušnje sankcijskega režima v ZRJ moral naučiti VS ZN, so: sankcije morajo biti bolj diferencirane in diskriminatorne, saj ne smejo vseh delov družbe prizadeti enako (morajo biti usmerjene na krivce, predstavnike vlade, ne pa na civilno prebivalstvo in demokratično opozicijo); imeti morajo jasne cilje; uvesti jih je treba pravočasno; njihova tarča ne sme biti celotno gospodarstvo, ampak le vojaška industrija in vojna politika.

Kljub številnim negativnim posledicam sankcij in kritikam na njihov račun Cortright in Lopez (2000, 76, 77) skleneta, da so imele pozitiven učinek na pogajalski proces in dosego Daytonskega mirovnega sporazuma. Za srbsko vlado so namreč pomenile velik pritisk in so po dolgem pogajalskem procesu prispevale h koncu vojne novembra 1995. Po mnenju avtorjev so bile za preobrat odločilnega pomena vojaške akcije (operaciji Nevihta in Blisk ter posredovanje zveze Nato), vendar so tudi sankcije odigrale pomembno vlogo. Tudi Holbrooke (1998, 106) poudarja strast, s katero je Milošević govoril o ukinitvi sankcij, in navaja, da je bil na pogajanjih v Daytonu konec sankcij ena od glavnih točk na Miloševićevi agendi. Še veliko bolj eksplicitno o pomenu sankcij v primeru ZRJ govori uradno poročilo ZN, ki sankcije označuje za »izjemno učinkovite« in jih opisuje kot »najpomembnejši razlog za spremembo politike Beograda in njegov pristanek na mirovni dogovor« (Cortright in Lopez 2000, 76). **Tudi sama sem zato ZRJ uvrstila med primere politično učinkovitih sankcij, pri tem pa, tako kot v primeru Iraka, posebno pozornost posvetila njihovim humanitarnim posledicam.**

4.1.4 HAITI

Sankcije proti Haitiju so bile uvedene zaradi grobih kršitev človekovih pravic haitijskega prebivalstva in nedemokratskega prevzema oblasti s strani vojaških struktur. Cilj sankcijskih ukrepov je bila odstavitev *de facto* oblasti in ponovna vzpostavitev legitimnih institucij na Haitiju, vključno z vrnitvijo demokratično izvoljenega predsednika otoške države, katoliškega duhovnika Jeana-Bertranda Aristida, iz izgnanstva. Konec leta 1990 sta Organizacija ameriških držav (*Organization of American States*, OAS) in ZN sicer sodelovali kot opazovalki na prvih svobodnih volitvah na Haitiju, eni najrevnejših držav sveta, in podprli novoizvoljenega predsednika Aristida. Septembra 1991 pa je bil ta v državnem udaru pod vodstvom Raoula Cedrasa odstavljen in izgnan iz države (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 25).

Prve sankcije proti Haitiju je septembra 1991 uvedla OAS, vendar so bile te močno kršene in niso privedle do želenega učinka (Werleigh 1995, 164). VS ZN je zato leta 1993, zlasti pod pritiskom ZDA, z resolucijo 841 uvedel embargo na dobavo orožja in z njim povezanega materiala, embargo na nafto in naftne izdelke ter zamrznitev haitijskega premoženja v tujini (Varnostni svet 1993b). Izrazil je tudi zaskrbljenost, ker sta strah pred množičnim preganjanjem političnih nasprotnikov vojaške hunte in poslabšanje gospodarskih razmer na Haitiju vplivala na močan porast števila beguncev, ki so se zatekli v sosednje države (zlasti v ZDA), kar je posledično povzročilo pretrese v celotni regiji (Simons 1999, 105).

Po sklenitvi dogovora med haitijskim predsednikom in vojaškim poveljnikom, znanega kot *Governors Island Agreement*, ki je predvideval oblikovanje nove vlade, vrnitev Aristida in namestitev mirovnih sil ZN na otoku, je VS ZN avgusta 1993 z resolucijo 861 zamrznil sankcije (Varnostni svet ZN 1993c). Že oktobra pa jih je z resolucijo 873 vnovič uvedel, saj je ocenil, da vojaške oblasti Haitija ne spoštujejo dogovora in ovirajo namestitev sil ZN (Varnostni svet ZN 1993d). Z resolucijo 875 je odredil še pomorsko blokado države. Ker je hunta vztrajala na položaju, izvajanje sankcij pa je prizadelo predvsem nedolžno civilno prebivalstvo, so v okviru ZN začeli vse glasneje govoriti o uvedbi t. i. pametnih sankcij, ki

bi neposredno prizadele vodilne člane hunte, jim zamrznile osebno premoženje v tujini in jim prepovedale potovanja izven države (De Jonge Oudraat 2000, 111).⁵²

VS ZN je take sankcije prvič v svoji zgodovini uvedel leta 1994 z resolucijo 917; ta je določala prepoved vstopa na ozemlje držav članic ZN vsem predstavnikom haitijskih vojaških in policijskih enot, vsem sodelujočim v državnem udaru in vsem, ki so delovali v imenu vojaških sil, vključno z njihovimi družinskimi člani. Resolucija je prav tako odredila zamrznitev finančnega premoženja omenjenih predstavnikov in finančnih virov v tujini ter potrdila trgovinski embargo, razen za nujne življenjske potrebščine in zdravila (Varnostni svet ZN 1994a).

Tudi t. i. pametne sankcije na haitijsko hunto niso imele večjega vpliva, piko na i pa je leta 1994 postavil še izgon predstavnikov ZN iz države. Zaradi nove zaostitve razmer je VS ZN, predvsem na vztrajanje ZDA, z resolucijo 940 odobril mednarodno vojaško posredovanje na Haitiju (Varnostni svet ZN 1994c). Ko so septembra ameriški vojaki prispeli na otok, je vojaška hunta odstopila, oktobra pa se je na oblast vrnil izgnani predsednik Aristide (Varnostni svet ZN 1994b). VS ZN je zato z resolucijo 944 odpravil sankcije proti Haitiju (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 26).

4.1.4.1 Ocena vpliva sankcij

Čeprav je VS ZN proti Haitiju kasneje uvedel vrsto pametnih, usmerjenih sankcij, sem primer te države uvrstila med vseobsegajoče sankcije. Ukrepi VS ZN so namreč sčasoma zajeli skoraj vsa področja gospodarskega, družbenega, političnega in vojaškega življenja, tako da so imeli vseobsegajoč učinek. Kljub vsemu je treba izpostaviti, da Haiti velja za prvi primer uporabe sankcij, uperjenih neposredno zoper vladajoče akterje. Prav tako se je VS ZN v primeru te otoške države prvič strinjal o potrebi po morebitni podkrepitvi sankcij z uporabo sile (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 13). Ukrepi proti Haitiju so tako odprli razpravo med članicami ZN o možnosti uporabe ciljnih, pametnih sankcij kot inštrumenta proti točno določeni skupini ljudi.

---

⁵² Vojaška hunta je po državnem udaru vzpostavila vladavino terorja, ki je v naslednjih treh letih zahtevala na tisoče življenj (Dashti-Gibson 2000, 89).

Reakcija VS ZN na državni udar je bila sicer pozna – sankcije so namreč vpeljali skoraj dve leti po odstavitvi demokratično izvoljenega predsednika Aristida. Kljub temu je vpeljava embarga na nafto in orožje ter zamrznitev državnega premoženja, v kombinaciji s pametnimi sankcijami in grožnjo s silo, v določeni meri prispevala k odstopu vojaške hunte in vrnitvi predsednika Aristida na oblast (Cortright in Lopez 2000, 98). Primer Haitija nakazuje tudi, da bi sankcije lahko bile učinkovite, če vse možnosti – tudi grožnja z uporabo vojaške sile – ostajajo odprte. Eden od ključnih dejavnikov v haitijski zgodbi je tudi geopolitičen pomen Haitija – ZDA so se na dogajanje na bližnjem otoku odzvale relativno hitro. Kljub vsemu pa so haitijski vladajoči hunti vseskozi pošiljale mešane signale, kar je hunti celo dalo misliti, da jo bodo sčasoma sprejeli tudi kot legitimno haitijsko oblast.⁵³ Zdi se, da na ameriški strani ni bilo resnične politične volje za izvajanje sankcij z namenom vnovične vzpostavitve demokracije na Haiti in vrnitve izgnanega predsednika na oblast, kar je le še podaljšalo krizo ter prispevalo k poslabšanju socialnih, gospodarskih in političnih razmer na otoku (Werleigh 1995, 170).

Zaradi kratkega obdobja izvajanja sankcij te niso povzročile večje škode tretjim državam, so pa njihove negativne posledice močno občutili Haitijci. Haiti je veljal za najrevnejšo državo zahodne poloble, zato bi bilo negativne humanitarne posledice sankcij lahko predvideti.⁵⁴ Sankcije so že tako slabe gospodarske razmere na otoku še bolj zaostriale, med drugim so posredno vplivale na skokovito rast cen in nezaposlenosti, močno se je povečala tudi smrtnost otrok.⁵⁵ Posledice sankcij so bolj kot vladajočo elito kaznovale podpornike Aristida, torej nedolžno civilno prebivalstvo (De Jonge Oudraat 2000, 111). Predstavniki oblasti so ves čas pod sankcijami imeli dostop do osnovnih, pogosto tudi luksuznih dobrin.

---

⁵³ Ameriška obveščevalna agencija Cia (*Central Intelligence Agency*) je v ameriških medijih sprožila kampanjo proti Aristidu, ki pa je bila – kot se je kasneje izkazalo – osnovana na zgrešenih podatkih (Werleigh 1995, 169). Administracija Georgea Busha starejšega je iz sistema sankcij izvzela ameriška podjetja, delujoča na Haitiju, da bi »pomagala« obubožanemu haitijskemu gospodarstvu in predvsem zaustavila val haitijskih beguncev, ki so se zatekali v ZDA. Takratno ameriško politiko do Haitija bi lahko označili celo kot shizofreno, saj sta tako predsednik Bush kot kasneje Bill Clinton uradno podpirala vrnitev Aristida na Haiti, hkrati pa jima nista bila pogodu njegov radikalizem in gospodarska politika, ki je temeljila na redistribuciji bogastva od najbogatejših k revnejšim (Dashti-Gibson 2000, 91).

⁵⁴ Več kot 70 % prebivalcev je živelo v revščini in bilo brez dostopa do čiste pitne vode ter zdravstvene oskrbe (De Jonge Oudraat 2000, 111).

⁵⁵ Cene riža so se tako med letoma 1993 in 1994 povečale kar za 137 %, cene koruze pa za 185 %; stopnja nezaposlenosti je poskočila kar za 27 % (De Jonge Oudraat 2000, 111). Umrljivost otrok naj bi zaradi podhranjenosti in širjenja nalezljivih bolezni narasla na okoli 1000 na mesec. Eden od štirih prebivalcev Haitija naj bi bil popolnoma odvisen od humanitarne pomoči iz tujine (Simons 1999, 107).

Številne države so na vprašanje izvajanja sankcij gledale zlasti kot na problem ZDA, zato same k temu niso veliko prispevale. Vrzeli v izvajanju sankcijskega režima (slednjega je kršila zlasti sosednja Dominikanska republika in še veliko ostalih držav) so tako haitijski vladajoči hunti omogočile, da je vzpostavila alternativne poti dobave dobrin pod embargom, nezakonito trgovino z drogami in orožjem ter druge tihotapske mreže (*ibid.*).

Kljub vsemu pa je haitijski primer zaznamoval svojevrsten paradoks: revni prebivalci otoka, ki jih je uvedba sankcij močno prizadela, so večino časa podpirali sankcije in celo zahtevali njihovo zaostritev (Werleigh 1995, 161). Čeprav so vedeli, da bodo najbolj prizadele prav njih, so se bili pripravljene «žrtvovati», če bi sankcije pomenile spremembo režima (Dashti-Gibson 2000, 98). Poudariti je treba tudi, da so bile sankcije posledica državnega udara in kršenja človekovih pravic Haitijcev, in kot take le ena od komponent globoke humanitarne krize, v kateri se je znašel ta karibski otok. Nepravilno bi torej bilo pripisati vso odgovornost za krizo samo embargu.

Sklenemo lahko, da bi bila kombinacija ekonomskih in diplomatskih sankcij proti *de facto* oblasti na Haitiju zaradi geostrateškega pomena države za ZDA ter njene ekonomske ranljivosti in odvisnosti lahko učinkovita, a so dogodki prehiteli tako morebitno rešitev. To je nakazal že premik, do katerega je prišlo po uvedbi sankcij VS ZN – te so vladajočo huntto prisilile, da je sedla za pogajalsko mizo, kar je privedlo do dogovora z nasprotno stranjo. Napredek pa je zastal, ker hunta ni spoštovala in izvajala dogovora, znanega kot *Governors Island Agreement*. Glavni problem izvajanja sankcijskega režima proti Haitiju nasploh pa je bil pomanjkanje politične volje glavnih akterjev za izvajanje sankcij, jasnega in skupnega cilja sankcij ter polnega sodelovanja sosednjih držav. **Haiti sem zaradi vsega omenjenega uvrstila v skupino držav z delno oziroma zelo omejeno politično učinkovitostjo sankcij.**

4.2 ANALIZA PRIMEROV PAMETNIH SANKCIJ

Prejšnje poglavje je bilo namenjeno analizi splošnih ekonomskih sankcij, to pa analizira tip sankcij, ki naj bi se od splošnih razlikovale tudi po tem, da nimajo tako škodljivih učinkov na civilno prebivalstvo sankcionirane države. V analizo je vključenih sedem primerov pametnih sankcij.

4.2.1 JUŽNOAFRIŠKA REPUBLIKA

Rasistični sistem apartheida je bil v Južnoafriški republiki (JAR) formalno uveden leta 1948, čeprav je rasna segregacija obstajala že pred tem.⁵⁶ Vladajoča Narodna stranka je s pomočjo zakonodaje in različnih drugih ukrepov grobo zatirala večinsko temnopolto prebivalstvo in proti njemu izvajala načrtovano rasistično gonjo. VS ZN je tako leta 1963 v resolucijah 181 in 182 državam članicam ZN predlagal izvajanje embarga na orožje, vendar so bile te sankcije le fakultativne, izvajanje pa prepuščeno posamezni državi članici (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 7).

Ker se je politika apartheida stopnjevala, vlada JAR pa je kopičila velike količine orožja in izvajala številne napade na sosednja ozemlja, je VS ZN v skladu s VII. poglavjem UL ZN sprejel obvezujoče sankcije. Z resolucijo VS ZN 418 iz leta 1977 je izvajanje embarga na orožje postalo obvezno za vse članice (Varnostni svet ZN 1977b). Cilj omenjene resolucije je bila ustavitev nasilja nad južnoafriškim prebivalstvom in konec rasističnega sistema apartheida.⁵⁷

---

⁵⁶ V skladu z definicijo Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča, sprejetega leta 1998, veljavnega od leta 2002, zločin apartheida (7. člen, 2. odstavek, točka h) pomeni nečloveška dejanja (podobna tistim, ki jih našteva 1. odstavek: umor, iztrebljenje, zasužnjenje, izgon, odvzem prostosti, mučenje, posilstvo in druge spolne zlorabe, kolektivni pregon, izginotje), storjena v kontekstu institucionaliziranega režima sistematičnega zatiranja in nadvlade ene rasne skupine nad drugo skupino ali drugimi skupinami in z namenom ohranjanja tega režima (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 1998). Zelo podobno je apartheid definiran tudi v Mednarodni konvenciji o zatiranju in kaznovanju zločina apartheida, sprejeti leta 1973, veljavni od leta 1976. Kot navaja dokument, gre za nečloveška dejanja, zagrešena z namenom vzpostavitve in ohranitve nadvlade ene rasne skupine nad katero koli drugo skupino oseb in z namenom sistematičnega zatiranja te skupine (Mednarodna konvencija o zatiranju in kaznovanju zločina apartheida 1973). Termin apartheid (dobeseden pomen v afrikanščini je ločenost) je bilo uradno ime južnoafriškega sistema rasne segregacije, zatiranja in izkoriščanja temnopoltega prebivalstva s strani belske manjšine od leta 1948 do 1994. Za razliko od drugih oblik rasne segregacije je bil pri apartheidu zakonit boj proti segregaciji prepovedan in je pomenil kriminalno dejanje. Danes termin apartheid presega meje Južne Afrike in se v splošnem nanaša na tiste politike neke države, ki so utemeljene na rasnih razlikah.

⁵⁷ Omeniti je treba še en velik problem JAR, ki je poleg apartheida obremenjeval takratno mednarodno skupnost, in sicer vprašanje Namibije. JAR je namreč nekdanjo nemško kolonijo okupirala med prvo svetovno vojno in ga kot mandatno ozemlje upravljala do konca druge svetovne vojne, nakar ga je enostransko anektirala, brez privolitve mednarodne skupnosti. Leta 1966 so namibijski gverilci (takrat Ljudska organizacija Jugoahodne Afrike – *South-West Africa People's Organization: SWAPO*) začeli boj za neodvisnost, a se je Južna Afrika upravljanju Namibije odrekla šele leta 1988 v skladu z mirovnim načrtom ZN. Namibija je kot neodvisna država zaživela leta 1990 (British Foreign and Commonwealth Office 2007). Zaradi Namibije kot take pa Južne Afrike nikoli niso doletele obvezujoče sankcije VS ZN (te so venomer naletele na veto nekaterih stalnih članic). Je pa GS ZN večkrat priporočila izvajanje prostovoljnih ukrepov proti JAR. Pomemben dosežek ZN, ki ga je vzbudil primer Namibije, je tudi slovita deklaracija o odpravi kolonializma iz leta

VS ZN je torej potreboval skoraj trideset let, da je prišel do soglasja o dejstvu, da režim apartheida, napadi južnoafriške vojske na sosednje države in njeno kopičenje orožja resno ogrožajo mednarodni mir in varnost. Istega leta je VS ZN z resolucijo 421 ustanovil sankcijski odbor, saj ni želel ponoviti napake, ki jo je storil v primeru Južne Rodezije, ko je izvajanje sankcij kar tri leta potekalo brez osrednjega nadzornega organa (Davis 1995, 176). A izvajanje sankcij ni potekalo po načrtih, zato je VS ZN leta 1980 v resoluciji 473 sankcijski odbor pozval, naj okrepi napore in tako zagotovi polno izvajanje ukrepov iz resolucije VS ZN 418 (Varnostni svet 1980). Resoluciji 558 in 591 sta embargo na orožje še zaostri. Sankcijski odbor je z namenom spodbuditev učinkovitejšega izvajanja embarga vzpostavil stike s številnimi nevladnimi organizacijami, strokovnjaki in novinarji, ki so služili kot koristen vir informacij o izvajanju sankcij.

Kot sredstvo stopnjevanja pritiska so bile pogosto predmet razprave tudi gospodarske sankcije. GS ZN je leta 1962 članice ZN pozvala k zaostrovanju odnosov z JAR na področju politike, davkov in transporta, leta 1968 pa se je zavzela za prekinitev kulturnega, izobraževalnega in športnega sodelovanja. Ekonomske sankcije zaradi nasprotovanja največjih trgovinskih partneric nikoli niso postale zavezujoče na ravni VS ZN. Države – tudi ZDA in VB – so jih proti JAR sprejemale le posamično (Elliot, Hufbauer in Oegg 1993).

Pritisk mednarodne skupnosti in domače javnosti na južnoafriško vlado se je skozi leta močno stopnjeval. V začetku 90. let minulega stoletja je tako sledilo obdobje popuščanja napetosti; vlada je preklicala prepoved delovanja številnih anti-apartheidnih gibanj, vključno z najpomembnejšim, Afriškim narodnim kongresom (ta je kasneje zmagal na volitvah in je na oblasti še danes), po 27 letih zapora je na prostost izpustila najbolj znanega aktivista Nelsona Mandelo (ta je nato postal južnoafriški predsednik), razveljavila je apartheidno zakonodajo in uničila jedrsko orožje (razvijati ga je začela v 70. letih minulega stoletja). VS ZN je sankcije proti JAR ukinil 26. maja 1994 z resolucijo 919, ko so bile izvedene prve svobodne volitve, oblikovana demokratična vlada in je bilo obdobje apartheida uradno končano (Varnostni svet 1994b).

1960 (Generalna skupščina ZN 1960), ki je »... izrazila utrujujoči se *opinio iuris* v mednarodni skupnosti, da imajo vsa kolonizirana ljudstva, narodi v kolonijah, pravico do samoodločbe« (Bučar 1984, 149).

4.2.1.1 Ocena vpliva sankcij

Sankcije so vključevale prepoved dobave orožja, vojaške opreme in rezervnih delov JAR, prepoved transporta orožja in tovrstne opreme v sankcionirano državo ter preklic vseh licenčnih pogodb za proizvodnjo ali vzdrževanje orožja v JAR. Kasneje so se sankcije nanašale tudi na prepoved uvoza orožja, proizvedenega v JAR, v države članice ZN. VS ZN pa proti JAR nikoli ni uvedel vseobsegajočih, splošnih sankcij, ampak, kot že omenjeno, le delne, na orožje in podoben material usmerjene sankcije. Prav zaradi tega sem bila v okviru dihotomije pametne in vseobsegajoče sankcije primer JAR »prisiljena« uvrstiti med pametne sankcije. Embargo na orožje je sicer med poznavalci in strokovnjaki, ki proučujejo sankcije (Cortright in Lopez 2000, 2002; Simons 1999; Drezner 1999 itd.) obravnavan kot klasičen, a zlasti zaradi številnih kršitev večinoma neučinkovit ukrep. Na prvi pogled torej nič kaj 'pameten' ukrep, vsekakor pa selektiven in usmerjen, zato sem ga uvrstila v skupino t. i. pametnih sankcij.

Zasluga embarga na orožje za konec politike apartheida ne moremo enoznačno oceniti. Ta država je namreč v času pod sankcijami razvila lastno industrijo orožja in ostala najmočnejša vojaška sila v tem delu Afrike. Poleg tega embargo ni užival potrebnega spoštovanja, zato ni bistveno vplival na ekonomsko ali vojaško moč JAR oz. posledično na njeno rasistično politiko. Država je sicer občasno pristala na skromne kompromise, da bi zadovoljila zahodne sile, vendar se večinoma ni ozirala na zahteve ZN in je nadaljevala politiko apartheida (Riggs in Plano 1994, 110). Odnosi JAR z mednarodno skupnostjo so se nekoliko spremenili v 80. letih minulega stoletja, ko so številne države zaostrele politiko do južnoafriške belske vlade, ki je kruto obračunavala z drugače mislečo domačo javnostjo. Številne države, vključno z ZDA in nekaterimi pomembnimi trgovinskimi partnericami JAR, so tako sprejele nove sankcije proti vladi v Pretorii ali zaostrele že obstoječe. Tudi mednarodna zasebna podjetja so začela zmanjševati svoje investicije v JAR (Weiss, Forsythe in Coate 2004, 44).

Kombinacija naraščajočih zunanjih pritiskov in težav znotraj države so prispevali k znatni oslabitvi gospodarstva JAR. Ta oslabitev pa je bila pomemben dejavnik, da je sankcionirana država končno le pristala na korenite spremembe. Sicer pa je treba učinek sankcij ocenjevati

v širšem kontekstu. Poleg embarga na orožje, ki ga je sprva kot prostovoljen, nato pa kot obvezujoč ukrep uvedel VS ZN, je k sankcijam prispevala tudi GS ZN. Kot rečeno, je ta državam članicam priporočila izvajanje enostranskih sankcij v obliki prekinitve diplomatskih, gospodarskih in kulturnih stikov z JAR, prepovedi prodaje orožja tej državi, prepovedi dostopa letal in ladij, registriranih v JAR, na ozemlje članic ZN, embarga na dobavo nafte, prepovedi udeležbe južnoafriških športnikov na mednarodnih tekmovanjih itd. (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 8).

Embargo na orožje, ki ga je odredil VS ZN, in druge sankcije, ki so jih enostransko uvajale posamične države (po tem, ko so sankcije proti JAR leta 1986 z Vsestranskim zakonom proti apartheidu (*Comprehensive Anti-Apartheid Act*) zaostriale ZDA, so jim sledile še številne druge države) ter diplomatski pritiski mednarodne skupnosti so JAR popolnoma osamili in ji prizadejali precejšnjo gospodarsko škodo. Sprememba oblasti v državi je bila bolj ali manj le še vprašanje časa. Velja dodati, da je bolj kot sama gospodarska škoda spremembo oblasti najverjetneje povzročila psihološka oslabitev in osamitev režima. Nezanemarljiv je tudi učinek pritiskov tuje javnosti (protestni shodi, bojkot nakupov izdelkov iz JAR itd.), zlasti v tistih zahodnih državah, ki so kljub sankcijam še naprej gospodarsko sodelovale z JAR (Davis 1995, 180).

Priznati je treba, da sam embargo na orožje takih učinkov na spremembo politike JAR ne bi imel, saj je bil pogosto kršen. Orožje in vojaška oprema sta namreč še naprej prihajala v JAR. Sankcijski odbor je zato države članice ZN pozival, naj okrepijo nadzor nad tokovi orožja, tem ukrepom ustrezno prilagodijo svojo zakonodajo, zaostrijo licenčne pogoje za proizvodnjo orožja itd. Omenjenim prizadevanjem navkljub pa je prišlo do tajnega trgovanja z orožjem z JAR, ki je poleg tega uspešno vzpostavila lastno orožarsko industrijo (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 9). Mnogi avtorji (npr. Weiss, Forsythe in Coate 2004, 44) tako glavne zasluge za spremembo režima JAR pripisujejo dinamikam upora temnopoltega večinskega prebivalstva države in ne embargu.

Kljub pomanjkljivostim v izvajanju slednjega pa lahko ocenimo, da je bil sankcijski režim proti JAR – gledano v celoti, vključno z unilateralnimi sankcijami! – relativno uspešen.

Sankcije so sicer sadove obrodile šele po daljšem času – obvezujoče sankcije so trajale kar 17 let, prostovoljne pa več kot 30 – in postopoma, a njihovega učinka kljub temu ni mogoče spregledati. Celotno sam Nelson Mandela je po izpustitvi iz zapora po skoraj treh desetletjih prestajanja kazni priznal pomen sankcij in se zavzel za »... nadaljevanje in zaostritev mednarodnih sankcij proti JAR, dokler ne bo apartheid dokončno izkoreninjen ...« (Davis 1995, 181). **Primer JAR sem zaradi naštetih argumentov uvrstila v skupino sankcij z delno oziroma zelo omejeno politično učinkovitostjo.**

4.2.2 SOMALIJA

Januarja 1991 je koalicija različnih somalijskih klanov, imenovana Združeni somalijski kongres, strmoglavila somalijskega diktatorja Siada Barreja. Po tem revolucionarnem dogodku se je začel krvav boj za prevlado med različnimi klani in frakcijskimi milicami. Spopadi so se tako močno zaostri, da so sosednje države preko Arabske lige in Organizacije afriške enotnosti (*Organization of African Unity*, OAU) pozvale VS ZN, naj ukrepa. Sankcije proti Somaliji, uvedene leta 1992, so tako bile odgovor mednarodne skupnosti na naglo poslabšanje razmer v državi, ki je vključevalo krvave spopade med klani, veliko število smrtnih žrtev, širjenje lakote, begunsko krizo in sesutje vladajočih struktur (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 11).⁵⁸

VS ZN je januarja 1992 z resolucijo 733 proti Somaliji uvedel embargo na dobavo orožja in vojaškega materiala z namenom končanja konflikta in normalizacije razmer v državi ter zagotovitve pogojev za dobavo vse bolj potrebne človekoljubne pomoči prizadetim prebivalcem (Varnostni svet 1992b). Embargo pa razmer v državi ni izboljšal, te so se kljub dogovoru o prekinitvi ognja med sprtimi stranmi zaostrovali. VS ZN je ocenil, da to predstavlja grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter v skladu s VII. poglavjem UL ZN aprila istega leta sprejel resolucijo 751. Z njo je ustanovil sankcijski odbor za nadziranje

---

⁵⁸ Prizadevanja različnih frakcij za nadzor nad zalogami hrane in orožja so bili pomemben razlog za silovite spopade in lakoto, ki so v letih 1991 in 1992 zahtevali več kot 300 tisoč življenj. Oborožene skupine in obupani prebivalci so bili vpleteni v plenjenje vsega, kar je bilo sploh mogoče zapleniti. Država je ostala skoraj brez vse infrastrukture, oropane so bile celo podzemne napeljave za javno razsvetljavo v prestolnici Mogadiš (Conroy 2000, 183).

izvajanja embarga in odobril mirovno operacijo z imenom Operacija Združenih narodov v Somaliji (*United Nations Operation in Somalia, UNOSOM*) (Varnostni svet 1992c).

Sankcijski odbor svoje naloge nadzora in implementacije ni dobro opravljajal, zato je VS ZN v številnih resolucijah (767, 775, 794, 814, 886, 897, 923) države članice pozval k popolnemu embargu na uvoz orožja v Somalijo (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 12).⁵⁹ Leta 1994 je sprejel tudi resolucijo 954, v kateri je sankcijski odbor pozval, naj v celoti izvrši svoj mandat (Varnostni svet ZN 1994f). Pet let kasneje je VS ZN sprejel še predsedniško izjavo, v kateri se je zavzel za odločnejše in učinkovitejše izvajanje embarga. Somalija je bila sicer v času uvedbe embarga na orožje že močno oborožena država. V času hladne vojne je uvoz orožja tako z Zahoda kot z Vzhoda državo spremenil v militarizirano družbo. Prav velika poraba sredstev za orožje je bila eden glavnih vzrokov za gospodarsko krizo, ki je vodila v fragmentacijo države in – ironično – k novim prizadevanjem za nabavo še večjih količin orožja (Conroy 2000a, 184).⁶⁰

Tudi operacija UNOSOM, ki naj bi omogočila vzpostavitev pogojev za trajni mir v državi in olajšala dobavo človekoljubne pomoči, ni potekala po načrtih. ZN je zanj uspelo zbrati le 500 od predvidenih 3500 vojakov, ki so bili v zelo zaostrenih razmerah precej nemočni. VS ZN je zato odobril napotitev številnejših in močnejših Združenih vojaških sil UNITAF (*Unified Task Force*), ki so lahko za zagotovitev varnosti za dostavo humanitarne pomoči uporabile vsa potrebna sredstva. Maja 1993 je naloge UNITAF prevzela nova, okrepljena misija UNOSOM 2 s 17 tisoč vojaki. Operacije so terjale visok krvni davek – umrlo je kar 150 mirovnikov ZN – in niso dosegle svojih ciljev (Stevenson 1996, 127).

Hud udarec so doživele tudi ZDA. Te so zaradi katastrofalnih razmer v Somaliji ponudile svoje vojake, ki naj bi poskrbeli za razdelitev hrane in preprečili humanitarno katastrofo. Do marca 1993 je ameriškim silam uspelo omiliti množično lakoto in sprte klane prepričati v

---

⁵⁹ Sankcijski odbor se je med letoma 1992 in 1998 sestel le štirinajstkrat, kar je v povprečju med dva- in trikrat na leto (Conroy 2000, 184). To je bilo za učinkovito opravljanje naloge nadzora nad izvajanjem embarga v tako zapletenem primeru, kot je bil somalijski, gotovo premalo.

⁶⁰ Med letoma 1979 in 1989 je Somalija za uvoz orožja porabila več kot 1,1 milijarde dolarjev. Kar pet let je uvoz orožja predstavljal več kot 50 odstotkov celotnega državnega uvoza, v letu 1984 pa je ta dosegel celo 87 odstotkov (Conroy 2000 184).

pogajanja. Razmere pa so se znova poslabšale junija 1993, ko je bilo ubitih 77 vojakov ZN. ZDA so skupaj z ZN znova posredovale, vendar se je oktobrska bitka za Mogadiš zanje slabo končala: ubitih je bilo 18 Američanov, okoli 80 je bilo ranjenih.⁶¹ ZDA so v šestih mesecih iz države umaknile vse svoje čete, marca 1995 so svoje sile umaknili tudi ZN (Conroy 2000a, 185).

Po odhodu mednarodnih sil je intenzivnost spopadov v Somaliji nekoliko upadla, zmanjšal se je tudi uvoz orožja – delno zaradi relativno uspešnih lokalnih mirovnih prizadevanj v nekaterih regijah, delno pa prav zaradi odhoda sil ZN, kar je za različne klane pomenilo, da niso imeli več glavne tarče izkoriščanja in plenjenja. Embargo na orožje je še vedno ostal v veljavi; čeprav je bilo njegovo upoštevanje bolj klavrno, je bila nabava orožja za Somalijo težje dosegljiv cilj. Dotok orožja v nemirno državo se je nekoliko povečal, ko se je okrepil konflikt v sosednji Etiopiji in Eritreji. Obe državi sta kljub sankcijam dobavljali orožje različnim somalijskim frakcijam (*ibid.*).

Z resolucijo 1356 je VS ZN določil izjeme v okviru embarga in dopustil uvoz tiste vojaške opreme, ki ni smrtonosna ter se uporablja le v humanitarne ter zaščitne namene (Varnostni svet 2001a). Leto kasneje pa je z resolucijo 1425 ustanovil skupino strokovnjakov s šestmesečnim mandatom, ki naj bi preučila kršitve embarga v Somaliji in o tem poročala VS ZN (Varnostni svet 2002b). Mandat skupine je bil večkrat podaljšan oziroma obnovljen, leta 2006 je bil vnovič ustanovljen tudi sankcijski odbor. Prav leta 2006 so se razmere v Somaliji znova zaostrele, saj se je med islamisti (privrženci Zveze islamskih sodišč) in začasno vlado vnel boj za nadzor nad državo. Z resolucijo 1725 (2006) je VS ZN delno suspendiral sankcije, saj je določil, da embargo na uvoz orožja ne velja za pripadnike zaščitnih sil, ki delujejo pod okriljem Arabske lige in Afriške unije (AU) (Varnostni svet ZN 2006). Slednja je od leta 2007 v Somaliji prisotna z misijo AMISOM (*African Union Mission in Somalia*) (The Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions 2007).

---

⁶¹ Tragična bilanca smrti na strani ameriških sil v bitki za Mogadiš (na somalijski strani je bilo od 500 do 2000 mrtvih) ni bila velikega pomena le za umik ameriških vojakov iz Somalije, ampak tudi za spremembo ameriške politike v primeru drugih kriznih žarišč. Administracija predsednika Billa Clintona je bila zato precej let močno nenaklonjena vojaškim intervencijam v državah tretjega sveta, ki niso bile tesno povezane z ameriškimi nacionalnimi interesi (tako je bilo med drugim tudi v primeru genocida v Ruandi) (de Waal 1998, 142). O bitki za Mogadiš sicer govori tudi knjiga Marka Bowdena *Black Hawk Down* iz leta 1999, po kateri je ameriški režiser Ridley Scott leta 2001 posnel istoimenski film.

4.2.2.1 Ocena vpliva sankcij

Somalijo sem med preučevane primere uvrstila kljub temu, da formalno izvajanje sankcij v tej državi še ni v celoti končano. Za to sem se odločila, ker je VS ZN embargo na orožje suspendiral, poleg tega pa že nekaj let ni bistvene spremembe v njegovem izvajanju, čeprav so razmere v državi še vedno zelo nestabilne.

Sankcije ZN v Somaliji lahko v celoti označimo za neuspešne, konsenz o tem velja tudi med različnimi avtorji (Simons 1999, Conroy 2000a, Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002a itd.). Že od samega začetka se je odločitev VS ZN o uvedbi tako omejenega ukrepa, kot je embargo na orožje, zdela predvsem kot poskus dokazovanja VS ZN, da ukrepa, in je bila namenjena utišanju kritik o tem, da VS ZN ignorira tragedijo v Somaliji.

Sankcije so bile namreč slabo implementirane in nadzorovane, posledično pa niso imele zelenega učinka. Sankcijski odbor je svoje dejavnosti omejil le na pozive somalijskim sosedam in drugim državam v regiji, naj ga obveščajo o dejanskih ali domnevnih kršitvah embarga. Odbor pravzaprav ni imel kakega specifičnega nadzornega mehanizma, s katerim bi zagotovil učinkovito izvajanje embarga. Zanašal se je izključno na sodelovanje držav in organizacij, ki bi mu lahko dajale informacije o kršitvah (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 11).

Tudi mandat mirovnih misij UNOSOM 1 in 2 ter UNITAF ni vseboval pooblastil za prisilno izvajanje embarga in nadzor tokov orožja v Somalijo. Čeprav so vojaki izvedli nekaj poskusov razorožitve bojujočih se frakcij v državi, niso ukrepali v smeri zaustavitve dobave orožja izven države. Poleg tega so številni 'gospodarji vojne' misije ZN močno izkoriščali za svoje interese – npr. za oslabitev nasprotujoče strani ali kot vir sredstev za lastno delovanje (humanitarno pomoč, namenjeno prizadetemu civilnemu prebivalstvu, so zaplenili; denar so namesto za nujne potrebščine uporabljali za nezakonite nakupe orožja itd.) (Simons 1999, 109).⁶²

---

⁶² Nekatere organizacije, kot sta Mednarodni odbor rdečega križa ali Svetovni program za hrano, so bile prisiljene najemati pripadnike oboroženih milic za zagotovitev varnosti svojih humanitarnih operacij, kar je na

Po nekaterih navedbah naj bi embargo sicer imel nekaj pozitivnih učinkov na razmere v Somaliji, vendar je njegov neposredni vpliv težko dokazljiv. Uvedba embarga leta 1992 je morebiti prispevala k spodbuditvi pogajanj in dogovoru o začasni prekinitvi ognja med sprtimi frakcijami. Poleg tega je leta 1996 v Somaliji prišlo do pomanjkanja streliva in druge vojaške opreme, k čemur bi lahko botroval prav embargo, saj je somalijskim klanom če že ne preprečil vsaj nekoliko otežil dobavo orožja. Kakorkoli, šlo je za zelo omejene in le začasne pozitivne premike, ki pa niso spremenili realnosti trajnega oboroženega konflikta (Conroy 2000a, 187).

Neuspeh sankcij v Somaliji predstavlja tudi hud udarec kredibilnosti sankcij VS ZN v okviru njegovih prizadevanj za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Porazne pa niso bile le sankcije, ampak tudi misije ZN (*ibid.*). Kljub ogromnemu številu vojakov (misija UNOSOM 2 je štela 17 tisoč vojakov) in veliki količini denarja (ZN naj bi za misije porabili več kot dve milijardi ameriških dolarjev), ZN niso imeli večjega vpliva na omejitve vojaških zmogljivosti bojujočih se frakcij in niso uspeli preprečiti vojne ter lakote v nemirni državi oziroma zagotoviti varnejšega in mirnejšega okolja za somalijsko prebivalstvo. **Primer Somalije sem zaradi vseh omenjenih argumentov uvrstila v skupino politično popolnoma neučinkovitih sankcij.**

4.2.3 LIBIJA

Sankcije VS ZN proti Libiji predstavljajo prvo uporabo sankcij kot sredstva boja proti mednarodnemu terorizmu. Gre za poseben primer, ki se ne nanaša na notranje razmere v državi ali agresijo proti drugi državi, ampak zadeva libijsko nespoštovanje zahtev VS ZN, ki je presodil, da teroristične dejavnosti, uperjene proti mednarodnemu letalstvu, predstavljajo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti.⁶³ VS ZN je sankcije vpeljal leta 1992, in sicer po

---

milijone dolarjev preusmerilo v žepe bojujočih se strani ter v črki in duhu spodkopavalo embargo na orožje (Conroy 2000, 186).

⁶³ Že pred VS ZN so enostranske sankcije proti Libiji večkrat uvedle ZDA. Po letih spora o zalivu Sirta (Libija zanj trdi, da v celoti predstavlja njene teritorialne vode, medtem ko ji večina ostalih držav nasprotuje in se sklicuje na mednarodne standarde določitve morskih meja) in obtožbah o libijski podpori terorizmu, so ZDA marca 1986 na območje zaliva poslale letalonosilko. Libija je na to odgovorila z uporabo sile, vendar je bila v spopadu z ameriškimi silami poražena. Le nekaj tednov kasneje sta v eksploziji v berlinski diskoteki umrla dva ameriške vojaka (še 200 ljudi je bilo ranjenih). ZDA so zatrdile, da imajo dokaze o vpletenosti libijskih

bombnih napadih na letali ameriške letalske družbe Pan Am in francoske UTA leta 1988 in 1989 ter po libijski zavrnitvi zahteve po izročitvi libijskih državljanov, osumljenih za teroristični dejanji (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 10).⁶⁴

VS ZN je v začetku leta 1992 v resoluciji 731 obsodil uničenje letal in izrazil globoko obžalovanje, da se libijska vlada ni odzvala na zahteve po sodelovanju pri ugotavljanju odgovornosti za teroristični dejanji (Varnostni svet 1992a). Nekaj mesecev kasneje je nastopil še ostreje in z resolucijo 784 v skladu s VII. poglavjem UL ZN uvedel sankcije, ki so zajemale prepoved letalskih poletov, embargo na dobavo letal in letalskih delov, embargo na dobavo orožja in vojaškega materiala, zaprtje uradov libijske letalske družbe *Libyan Arab Airlines* ter zmanjšanje števila diplomatskih in konzularnih predstavnikov v Libiji (Varnostni svet 1992f).⁶⁵ Z isto resolucijo je bil ustanovljen tudi sankcijski odbor z nalogo nadzora nad izvajanjem sankcij. Namen sankcij je bil prepričati libijsko vlado k opustitvi terorističnih dejanj in umiku podpore vsem terorističnim skupinam, plačilu odškodnine svojcem žrtev napadov in izročitvi dveh osumljencev (Conroy 2002, 147).⁶⁶

Po uvedbi sankcij je libijska vlada nekoliko popustila in je predlagala sojenje osumljencema, ki bi poteklo pod nadzorom Arabske lige ali ZN. ZDA in VB sta ponudbo zavrnila, nakar je Gadafijeva vlada sporočila, da ni več pripravljena na koncesije. Prišlo je do diplomatskega zastoja, kar je na Zahodu še okrepilo težnje po ostrejših ukrepih (Riggs in Plano 1994, 111).

---

agentov v napad, nakar je takratni ameriški predsednik Ronald Reagan odredil več letalskih napadov na Tripoli ter druga libijska mesta, pri čemer je bila tarča tudi rezidenca libijskega voditelja Moamerja Gadafija. V napadih bilo ubitih najmanj 40 ljudi, med drugim Gadafijeva posvojena 15-mesečna hči Hanna, še dva sinova sta bila ranjena (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 108).

⁶⁴ Decembra 1988 je med letom nad Lockerbiejem na Škotskem eksplodiralo letalo ameriške družbe Pan Am, pri čemer je umrlo 259 potnikov in članov posadke ter 11 ljudi na tleh. Septembra 1989 je podobna usoda doletela letalo francoske družbe UTA, ki ga je razneslo med letom nad Nigerjem, življenje pa je izgubilo vseh 170 potnikov in članov posadke. Preiskovalci so našli dokaze, da za napadoma stojijo libijski obveščevalni agenti. Francosko sodišče je leta 1991 izdalo nalog za aretacijo štirih Libijcev, med katerimi je bil tudi svak libijskega predsednika. Kmalu sta nalog za aretacijo dveh libijskih državljanov izdali tudi ZDA in VB (BBC 2001a in BBC 2003).

⁶⁵ Še pred dejansko uvedbo sankcij je Gadafi predlagal izročitev osumljencev za napad na letalo UTA francoskemu sodišču in osumljencev za Pan Am mednarodnemu sodišču ali Arabski ligi, vendar sta ZDA in VB vztrajali, da mora sojenje osumljencema potekati na britanskem ali ameriškem sodišču. Gadafijeva ponudba tako ni preprečila uvedbe sankcij, je pa pokazala, kako učinkovita je lahko grožnja s sankcijami kot sredstvo barantanja in pogajanj (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 111).

⁶⁶ Šlo je za visokega predstavnika libijskih obveščevalnih služb Abdela Baseta al Megrahija in nekdanjega direktorja družbe *Libyan Arab Airlines* na Malti Al Amina Kalifa Fimaha.

Z resolucijo 883 je VS ZN leta 1993 razširil sankcije, in sicer je zamrznil libijsko premoženje v tujini, okrepil letalski embargo in prepovedal prodajo opreme za prevoz ter predelavo nafte (Varnostni svet 1993e). VS ZN sicer ni nikoli uvedel embarga na nafto samo. Za to so si prizadevale ZDA, nasprotovale pa zlasti evropske članice VS ZN, ki so bile močno odvisne od uvoza libijske nafte.⁶⁷ Kljub zaostitvi ukrepov s strani VS ZN in tudi ZDA v obliki enostranskih sankcij je Libija več let vztrajala pri svojem stališču (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 113).

Do napredka je prišlo šele leta 1998. Številne arabske in afriške države so izražale vse večjo zaskrbljenost zaradi domnevno zelo hudih gospodarskih in humanitarnih posledic sankcij. Arabska liga in OAU sta zagrozili z ukinitvijo oziroma ublažitvijo letalskega embarga, kar je na Zahodu sprožilo intenzivno diplomatsko aktivnost. ZDA in VB sta tako v strahu pred zlomom sankcijskega režima predstavili nov predlog za rešitev krize: sojenje libijskima osumljencema na nizozemskem sodišču. To se je delno skladalo s prvotnim predlogom Libije, ki se je zavzela za sojenje pod mednarodnim pokroviteljstvom (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 11). Avgusta 1998 je tako VS ZN sprejel resolucijo 1192, ki je sicer potrdila ukrepe iz resolucij 748 in 883, hkrati pa predvidela takojšen suspenz sankcij v primeru izročitve libijskih osumlencev za napad na letalo Pan Am nizozemskemu sodišču oziroma ustreznemu britanskemu ali ameriškemu sodišču ter v primeru libijskega sodelovanja s francoskimi sodnimi oblastmi glede osumlencev za napad na letalo UTA (Varnostni svet ZN 1998č).

Gadafi se je z zahtevami resolucije načeloma strinjal, čeprav pod nekoliko drugačnimi pogoji; želel je namreč, da bi osumljenci v primeru obsodbe zaporno kazen služili v domovini. To je bilo za ZDA in VB nesprejemljivo. Po posredovanju različnih akterjev je Libija 5. aprila 1999 dva osumljenca za napad na letalo Pan Am izročila posebnemu sodišču na Nizozemskem in pristala na sodelovanje s francoskim sodiščem v primeru UTA (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 119).⁶⁸ Generalni sekretar ZN je o tem nemudoma poročal

---

⁶⁷ Kar 90 odstotkov izvoza libijske nafte je bilo namreč namenjeno evropskim državam.

⁶⁸ V ta namen je bilo v mestu Utrecht na Nizozemskem v opuščeni letalski bazi ameriških sil, imenovani Camp Zeist, ustanovljeno posebno škotsko sodišče. Sodišče, ustanovljeno na nevtralnem območju in v skladu z

VS ZN, 8. aprila pa je slednji sprejel predsedniško izjavo in po več kot sedmih letih suspendiral sankcije (Varnostni svet ZN 1999f). Dokončno jih je odpravil leta 2003 z resolucijo 1506 (Varnostni svet ZN 2003b).

4.2.3.1 Ocena vpliva sankcij

Sankcije v primeru Libije so bile usmerjene proti letalskemu prometu, orožju, opremi za predelavo nafte in libijskemu premoženju v tujini. Gre za zgodnje primere uporabe selektivnih ukrepov. Po mnenju nekaterih avtorjev (Dashti-Gibson in Conroy 2000; Cortright in Lopez 2000) so jih številne države spoštovale prav zaradi njihove usmerjenosti in selektivnosti. Sčasoma pa so ukrepi začeli izgubljati širšo podporo, saj se je primer mnogim državam zdel kot stvar, ki zadeva le ZDA, VB, Francijo in Libijo (Simons 1999, 146).

Sankcijski režim je trajal zelo dolgo: za iraškim je to primer najdlje trajajočih sankcij v 90. letih minulega stoletja. Sankcije so se ob uvedbi izkazale za zelo učinkovito sredstvo, ki je pripeljalo do vzpostavitve pogajalskega okvira. Kot je bilo omenjeno, je Libija na grožnjo sankcij odgovorila s predlogom o izročitvi osumljencev mednarodnemu sodišču, kar pa so zahodne sile zavrnilo in vztrajale, da mora sojenje potekati v ZDA, VB ali Franciji. Potrebni je bilo nadaljnjih šest let, da je prišlo do diplomatske rešitve spora.

Večina komentatorjev se strinja, da so sankcije imele le skromen učinek na gospodarstvo Libije, čeprav so libijske oblasti trdile drugače. Po poročanju slednjih je država zaradi sankcij utrpela okoli dve milijardi ameriških dolarjev škode na področju letalskega prometa, medtem ko drugi (npr. francoski) viri navajajo podatek o le 378 milijonih dolarjev škode. Negativne posledice sankcij naj bi utrpelo tudi libijsko kmetijstvo, in sicer predvsem zaradi oteženega uvoza kmetijskih pridelkov ter orodja. Prav tako so letalske sankcije oškodovale libijsko vojaško sfero; po nekaterih ocenah so celo okrepile embargo na orožje (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 114). Zaradi omejitev namreč vojaški predstavniki niso mogli

---

dogovorom med Gadafijem ter britansko vlado, je delovalo na podlagi škotske zakonodaje, varovali pa so ga škotski policisti (Dashti-Gibson in Conroy 2000: 119).

potovati v tujino, vojaška letala so večinoma ostajala na tleh, vlada pa je za vojsko namenjala manj izdatkov.

Težje je oceniti vpliv sankcij ZN na libijski naftni sektor. Težko je namreč ločiti vpliv, ki so ga imeli omejeni ukrepi VS ZN, od vpliva celovitega embarga na nafto, ki so ga enostransko uvedle ZDA. Prav tako so pomembno vlogo odigrale nizke cene nafte na svetovnem trgu, kar je močno zmanjšalo libijske prihodke od tega energenta. Po podatkih Svetovne banke so sankcije libijski naftni sektor oškodovala za okoli 18 milijard dolarjev, kar je predvsem posledica pomanjkanja investicij v naftno infrastrukturo ter slabega vzdrževanja slednje (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 115).

Kaj pa humanitarne posledice sankcij? Tudi tu naletimo na različne podatke. Libijske oblasti trdijo, da so ukrepi ZN imeli resne humanitarne posledice, saj naj bi vplivali na povečanje smrtnosti dojenčkov in žensk, čeprav podatki kažejo, da je stopnja umrljivosti v 90. letih minulega stoletja neprestano padala. So pa sankcije – zlasti na področju letalskega prometa – dokazljivo imele negativen učinek na število žrtev prometnih nesreč. Zaradi omejitev poletov se je namreč močno povečal pritisk na ceste, kar se je odrazilo tudi v večjem številu prometnih nesreč. Negativen učinek sankcij se je pokazal tudi pri letih iz zdravstvenih razlogov; zaradi omejitev naj bi okoli 2000 bolnikov, ki so potrebovali nujno zdravstveno oskrbo v tujini, ostalo v domovini in umrlo (Simons 1999, 96). Verodostojnost teh podatkov pa ni bila potrjena s strani neodvisnega vira, zato je nekoliko vprašljiva, zlasti če vemo, da je resolucija VS ZN 748 dovoljevala polete za namen medicinske evakuacije.⁶⁹

Izvajanje sankcij je bilo nasploh sicer zelo uspešno, saj so ostale države – razen zelo redkih izjem – prepoved poletov spoštovale (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 116). Nekoliko manj so spoštovale prepoved dobave rezervnih letalskih delov in storitev, pri čemer je sankcijski odbor nekaj kršitev zabeležil v povezavi z evropskimi podjetji.⁷⁰ Sankcijski odbor, zadolžen za nadzor nad izvajanjem sankcij proti Libiji, je svojo nalogo sicer opravljal precej pasivno in le sprejemal poročila držav o kršitvah.

---

⁶⁹ Poleg poletov iz medicinskih razlogov je resolucija dovoljevala tudi lete v Meko za muslimansko romanje ali hadž.

⁷⁰ Za kršitvami so stala podjetja iz Nizozemske, Švice, Malte in Francije (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 117).

Poleg gospodarskega in humanitarnega ni nezanemarljiv niti psihološki učinek sankcij. Ocene slednjega so pogosto kontradiktorne, saj po eni strani kažejo, da so sankcije še okrepile libijsko vlado in spodbudile enotnost prebivalstva (t. i. *rally-around-the-flag* učinek), po drugi strani pa navajajo, da so ukrepi zasejali razdor v političnem vodstvu države, okrepili občutek izolacije in stigmatiziranosti ter očrnili ugled Libije v mednarodni skupnosti (Conroy 2002, 150-51). Prav zato naj bi libijsko vodstvo začelo iskati diplomatske rešitve spora, s katerimi bi ohranilo ugled (*face-saving solutions*). Spor bi se sicer lahko rešil veliko prej, če bi bile tudi zahodne sile bolj prilagodljive in sprejele libijski kompromisni predlog že v začetku 90. let in ne šele leta 1999. K uspehu sankcij so veliko pripomogla diplomatska pogajanja in pritiski OAU, Arabske lige in gibanja neuvrščenih.

Če potegnemo črto, veljajo sankcije VS ZN proti Libiji za primer uspešnih sankcij oziroma vsaj v večji meri uspešnih. Ukrepi sicer niso imeli bistvenega učinka na libijsko gospodarstvo, so pa bili dovolj veliko breme, da so libijsko vodstvo prisilili v iskanje diplomatske rešitve spora. Sankcije same po sebi niso rešile problema, so pa pomagale vzpostaviti pogajalski okvir, ki je privedel do rešitve. Pomemben element sankcij je tudi ta, da so libijsko vodstvo spodbudile k zmanjšanju vpletenosti v teroristična dejanja. Po mnenju nekaterih (Dashti-Gibson, Conroy, Cortright in Lopez 2000) je to celo njihova največja zasluga.⁷¹ Libijski primer tako dokazuje učinkovitost sankcij v smislu katalizatorja za diplomacijo in hkrati kot svarila pred vpletanjem v mednarodni terorizem. **Prav zaradi omenjenih razlogov sem Libijo uvrstila v skupino primerov politično učinkovitih sankcij.**

4.2.4 ANGOLA

Zapuščina kolonializma in vpletanje svetovnih velesil v notranje zadeve držav sta povzročala nemire v številnih revnih afriških državah, tudi v Angoli. Po več kot desetletju boja proti portugalski kolonialni nadvladi in neodvisnosti leta 1975 se je v Angoli pričel

---

⁷¹ Tudi ameriško zunanje ministrstvo v svojem poročilu iz leta 1996 ugotavlja, da so sankcije ZN odločilno zmanjšale vpletenost libijskega vodstva v teroristična dejanja po svetu (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 120).

notranji konflikt.⁷² Glavni protagonisti državljanske vojne so bila tri odporniška gibanja: Ljudsko gibanje za osvoboditev Angole (*Movimento Popular de Libertação de Angola*, MPLA), ki se je opiralo na vzhodni blok, zlasti na SZ in Kubo, Nacionalna fronta za osvoboditev Angole (*Frente Nacional de Libertação de Angola*, FNLA), ki so jo podpirale ZDA in takratni Zaire, ter Nacionalna unija za popolno neodvisnost Angole (*União Nacional para a Independência Total de Angola*, UNITA) z voditeljem Jonasom Savimbijem na čelu, ki je imelo zaledje v notranjosti države in je uživalo podporo JAR ter zaradi nasprotovanja »komunistični« MPLA tudi ZDA (Rothschild 1997, 112).⁷³

VS ZN je imel glede angolske državljanske vojne dolgo časa zvezane roke, saj so ZDA z močjo veta nasprotovale vsakršnemu vpletanju v korist MPLA. Kuba je v drugi polovici 70. let minulega stoletja v pomoč MPLA poslala 15 tisoč vojakov, da bi izgnali južnoafriško vojsko, ki je podpirala njihove nasprotnike UNITA. JAR je v začetku 80. let napadla jug Angole, kjer so delovali namibijski gverilci SWAPO, na kar je Kuba odgovorila še z dodatnimi vojaškimi okrepitevami v Angoli. Boji so se nadaljevali do leta 1989, ko so Angola, Kuba in JAR podpisale Tristranski dogovor, ki je določil neodvisnost Namibije ter umik kubanskih in južnoafriških sil iz Angole. MPLA je začelo izvajati niz reform, vendar so ZDA nadaljevale s poskusi destabilizacije angolske levičarske vlade ter še naprej podpirale UNITA (Simons 1999, 110).

Po koncu hladne vojne in večletnih spopadih med političnimi frakcijami so leta 1992 v Angoli izvedli volitve pod nadzorom ZN. Na volitvah je odločilno zmagalo MPLA; njegov voditelj Jose Eduardo Dos Santos je na predsedniških volitvah prejel 49-odstotno podporo, njegov nasprotnik Savimbi iz gibanja UNITA pa 41-odstotno. Mednarodni opazovalci so volitve označili za svobodne in poštene, vendar ZDA kljub temu niso želele priznati demokratično izvoljene angolske vlade, uporniška UNITA pa je ob njihovi podpori znova

---

⁷² Angolska državljanska vojna, ki je trajala od leta 1975 do 2002, velja za eno najdaljših in najbolj krvavih konfliktov v obdobju hladne vojne. V njej je bilo ubitih okoli milijon in pol ljudi, več milijonov jih je bilo prisiljenih pobegniti od doma, uničeno je bilo tudi angolsko gospodarstvo (Rothschild 1997, 116).

⁷³ V 70. in 80. letih minulega stoletja je Angola služila kot eno od bojišč, kjer sta se spopadli prevladujoči ideologiji hladne vojne. Kljub temu, da so različne politične frakcije v Angoli nominalno prevzele določen ideološki predznak, je zelo vprašljivo, ali je šlo za dejansko ideološko pripadnost. Številni avtorji (npr. Conroy 2000b, 151) menijo, da je ideologija angolskim frakcijam služila le kot orodje za pridobivanje podpore iz tujine.

začela gverilski boj za prevzem oblasti (Conroy 2000b, 147). Leta 1993 je po dolgoletnem netenju nemirov v Angoli ameriška administracija pod vodstvom predsednika Billa Clintona le priznala legitimno angolsko vlado (MPLA). To je odprlo tudi vrata za ukrepanje VS ZN proti Savimbijevi UNITA, ki je sabotirala mirovne dogovore in demokratične volitve.

VS ZN je tako leta 1993 proti gibanju UNITA z resolucijo 864 uvedel sankcije z namenom umiritve razmer in normalizacije pogojev za delovanje novoizvoljene vlade (Varnostni svet ZN 1993č). Sankcije, ki so zajemale embargo na dobavo orožja in ostalega vojaškega materiala ter embargo na nafto in naftne izdelke, so bile prve sankcije VS ZN, uperjene proti nedržavni entiteti, torej uporniškemu gibanju. VS je ustanovil tudi sankcijski odbor, ki je poročal o razmerah v Angoli. Prav tako je tudi pozval zvezo UNITA k sklenitvi premirja in uresničitvi mirovnega dogovora iz leta 1991 (*Acordos de Paz*) (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 13). Resolucija je kot skrajni rok za uresničitev zahtev VS ZN postavila 1. november 1993 in v primeru nespoštovanja predvidela uvedbo dodatnih sankcij. Dokument je med drugim tudi podaljšal mandat misije UNAVEM II (*United Nations Angola Verification Mission II*).

UNITA je v odgovor na sankcije in grožnjo z dodatnimi ukrepi razglasila enostransko prekinitev sovražnosti in pozvala k takojšnjim pogajanjem. Kljub temu ni želela priznati volilnih rezultatov in pristati na razorožitev. Ko je potekel rok za izpolnitev zahtev VS ZN, ta ni uresničil svoje grožnje in ni uvedel dodatnih sankcij, kakor je napovedal, saj je želel sprtima stranema dati na voljo več časa za pogajanja (kljub temu, da pogajanja med vlado in UNITA niso obrodila nikakršnega rezultata, uporniki pa so celo okrepili svoje napade in niso želeli umakniti svojih čet z zasedenih ozemelj). Nadaljevanje in stopnjevanje spopadov tudi po koncu hladne vojne je pokazalo, da v resnici ni šlo za ideološki spopad, ampak predvsem za boj za oblast in nadzor nad velikim naravnim bogastvom Angole, zlasti nad njenimi diamanti in nafto (Conroy 2000b, 152).⁷⁴

---

⁷⁴ Angola ima pete največje naftne rezerve na svetu, proizvede pa tudi okoli 15 odstotkov vseh diamantov. Več kot 75 odstotkov prihodkov od izvoza diamantov je bilo v rokah UNITA, ki je veljala za enega ključnih akterjev v svetovni trgovini z diamanti (Conroy 2000b, 151).

Spopadi so na obeh straneh terjali izjemno visok smrtni davek, zato so se pogajanja o sklenitvi mirovnega sporazuma pospešila. Novembra 1994 sta sprti strani podpisali t. i. Protokol iz Lusake, ki je določal prekinitev ognja med vladnimi silami in UNITA, ki so ga nadzirali ZN. Predvideval je tudi demobilizacijo vojakov UNITA in njihovo reintegracijo v družbo ter vključitev v vladno vojsko. Kršitve protokola pa so bile pogostejše od primerov njegovega spoštovanja, kar je terjalo nove ukrepe (De Jonge Oudraat 2000, 112).

S številnimi resolucijami med letoma 1993 in 1996 je VS ZN poudaril dolžnost držav članic ZN, naj v celoti izvajajo sankcije proti gibanju UNITA ter znova zagrozil z dodatnimi sankcijami, vendar ni določil skrajnega roka za uvedbo slednjih ali pa je začetek njihovega izvajanja odložil (United Nations Sanctions Secretariat 2000b, 12).⁷⁵ VS ZN je dejansko ukrepal šele leta 1997, ko je z resolucijo 1127 proti članom UNITA uvedel diplomatske in potovalne sankcije, in sicer omejitev potovanj vodilnih predstavnikov gibanja ter njihovih družinskih članov v tujino (prepoved izdajanja vizumov), prepoved poletov letal v lasti UNITA in letal, ki so delovala v podporo gibanju, prepoved dobave letalskih delov za potrebe gibanja in zaprtje uradov UNITA (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 13; Varnostni svet ZN 1997c).⁷⁶

Kljub vsem sankcijam so se spopadi v Angoli nadaljevali in celo stopnjevali, kar je VS ZN prisililo v dodatne ukrepe. Leta 1998 je tako v resoluciji 1173 sankcije zaostрил z zamrznitvijo finančnih sredstev UNITA v tujini, kakor tudi vseh finančnih sredstev njenih voditeljev in njihovih družinskih članov ter sodelavcev (Varnostni svet ZN 1998c). V resoluciji so pozvali tudi k omejitvi uradnih stikov s predstavniki uporniškega gibanja in prepovedali vsakršen izvoz angolskih diamantov, ki ga ne odobri angolska vlada (preko mehanizma *Certificate of Origin*, ki potrjuje izvor teh dragih kamnov). Prav tako so za vse entitete, ki jih ne odobri angolska vlada, uvedli embargo na uvoz rudarske opreme in transportnih sredstev ter prepovedali vsakršno potovanje na območja pod nadzorom UNITA.

---

⁷⁵ Medtem se je morija v Angoli nadaljevala v vse hujših razsežnostih. Samo v letih 1993 in 1994, ko so se spopadi zaostрили, je bilo ubitih okoli 300 tisoč ljudi ali kar trije odstotki angolskega prebivalstva. Pozornost mednarodne skupnosti je bila tedaj usmerjena predvsem v konflikte v BiH, Somaliji in na Haitiju, v Angoli pa je medtem skoraj neopazno vsak dan umiralo okoli tisoč ljudi (Human Rights Watch 2004, 6).

⁷⁶ Omenjene omejitve niso veljale za polete iz nujnih medicinskih razlogov in za letala, ki so prevažala hrano, zdravstvene pripomočke in druge nujne potrebščine za zagotavljanje človekoljubne pomoči (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 13).

Nasilju pa ni bilo videti konca. Boji so se nadaljevali, UNITA pa je na ostrejšje sankcije ZN odgovorila s prekinitvijo stikov z opazovalci ZN in celo sestrelila dve letali svetovne organizacije. ZN so zato pospešili umik misije MONUA (*Mission d'Observation des Nations Unies à l'Angola*) in jo do marca 1999 tudi umaknili.⁷⁷ VS ZN se je šele proti koncu 90. let začel bolj posvečati učinkovitejši implementaciji sankcijskih ukrepov. Leta 1999 je generalni sekretar ZN Kofi Annan objavil priporočila za izboljšanje učinkovitosti, tudi preko večjega nadzora na mejah z Angolo in boljšega informiranja sankcijskega odbora o kršitvah. Z resolucijo VS ZN 1237 so bile ustanovljene skupine strokovnjakov za zbiranje podatkov, preučevanje poročil in dajanje priporočil glede petih ključnih področij za Angolo: diamantov, financ, orožja, nafte in naftnih izdelkov ter potovanj in predstavništva pripadnikov UNITA (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 14; Varnostni svet ZN 1999c).

Do preobrata v dolgoletnem nasilju je prišlo februarja 2002, ko so vladne sile ubile voditelja UNITA Savimbija. Nadomestil ga je generalni sekretar zavezništva Paulo Lukamba, nakar se je postopoma začel mirovni proces. VS ZN je z resolucijama 1412 in 1432 začasno suspendiral prepoved potovanj za uradnike UNITA ter jim tako omogočil udeležbo na mirovnih pogovorih (Varnostni svet ZN 2000a; Varnostni svet 2000c). Avgusta 2002 so uporniško gibanje UNITA preoblikovali v politično stranko in demobilizirali bojevnike. Decembra istega leta je VS ZN z resolucijo 1448 ukinil vse sankcije proti UNITA, razpusil sankcijski odbor in pozdravil napredek v mirovnih pogajanjih (Varnostni svet ZN 2002d).

4.2.4.1 Ocena vpliva sankcij

Uvedba sankcij proti Angoli oziroma gibanju UNITA je zanimiva zlasti, ker gre za prvi poskus uvedbe sankcij proti nedržavni entiteti in ker je VS ZN prvič po haitijskem primeru uvedel pametne sankcije proti konkretnim predstavnikom, in sicer v obliki prepovedi potovanj in zamrznitve njihovih finančnih sredstev.

---

⁷⁷ ZN so v času sankcij proti Angoli v državo napotile tri mirovne misije. Ob uvedbi prvega svežnja sankcij je delovala misija UNAVEM II, ki je imela nalogo nadzirati demobilizacijo borcev UNITA in opazovati izvedbo volitev. Misija pa je bila veliko premajhna in finančno podhranjena, da bi lahko svoje naloge učinkovito opravljala. VS ZN je tako leta 1995 ustanovil UNAVEM III, ki je obsegala 3.000 opazovalcev, zadolženih za nadzor uresničevanja Protokola iz Lusake. Po izteku mandata je to misijo nadomestila veliko manjša misija MONUA (United Nations Observation Mission in Angola 2001).

Poglejmo, kaj se je dogajalo v Angoli v skoraj 10 letih, ko je veljal sankcijski režim. Državlјanska vojna v Angoli je povzročila pravo humanitarno katastrofo, eno najhujših v 90. letih minulega stoletja. Razseljenih je bilo več kot štiri milijone ljudi ali ena tretjina angolskega prebivalstva. Kar 80 odstotkov ljudi ni imelo dostopa do osnovne zdravstvene oskrbe, do pitne vode 60 odstotkov, kar 30 odstotkov otrok je umrlo že pred petim letom, pričakovana življenjska doba je bila manj kot 40 let (Polgreen 2003). Po podatkih organizacije Human Rights Watch (2003) je UNITA v vojni zlorabila več kot 6 tisoč otrok vojakov, vladne sile pa okoli 3 tisoč. Grozljiva humanitarna slika pa je predvsem posledica vojne, ne sankcij. Nekatere sankcije, na primer embargo na nafto, so morda v manjšem obsegu vplivale na povečanje humanitarne stiske, vendar je bil njihov učinek v tem smislu skoraj zanemarlјiv (Conroy 2000b, 158). VS ZN je usmerjene in selektivne sankcije izbral prav v izogib poslabšanju humanitarnih razmer.

Omejenost sankcij in njihovo oklevajoče uvajanje (vsaj pred letom 1998) sta preprečila, da bi te odigrale pomembnejšo vlogo pri končanju vojne in politični rešitvi konflikta. Glavni problem je bilo njihovo pomanjklјivo izvajanje ali celo neizvajanje, zlasti kar zadeva trgovino z diamanti pod vodstvom UNITA in dobavo orožja za to uporniško gibanje. UNITA se ja na novo situacijo dobro prilagodila in našla načine za izognitev sankcijam. Orožje je pridobivala iz naslednjih virov: v bojih z angolskimi vladnimi silami, z nakupi orožja vzhodnoevropskih držav, nakopičenega v času hladne vojne, ter s pomočjo nekaterih afriških držav in prekupčevalskih skupin.⁷⁸ Kot izhaja iz poročil nadzornikov ZN, so bili glavni vir prav zasebni dobavitelji orožja, ki so v največji meri kršili embargo (Cortright, Lopez in Gerber 2002b, 5).

Embargo na orožje torej gibanju UNITA ni preprečil, da bi postalo ena od najboljše opremljenih bojevniških skupin v Afriki z okoli 70 tisoč vojaki, ukrajinskimi tanki in dvanajstimi bojnimi letali. Sankcije so le nekoliko otežile dobavo orožja in ga malo podražile, niso pa je preprečile. UNITA je višje stroške brez večjih težav (vsaj do konca 90.

---

⁷⁸ Med drugim so orožje gibanju dobavljali iz Burkine Faso, Toga, Zaira, Kongo-Brazzavillea, Ruande in JAR (Cortright, Lopez in Gerber 2002b, 5).

let) krila z dobički iz trgovine z diamanti.⁷⁹ Tudi embargo na diamante uporniškemu gibanju ni preprečil tega donosnega posla, saj je UNITA uspela popolnoma reorganizirati poslovno mrežo (Conroy 2000b, 159).⁸⁰

UNITA je prav tako zaobšla tudi diplomatske sankcije in omejitve potovanj njenih članov. Njeni uradi, ki jih je VS ZN ukazal zapreti, so se odprli pod drugačnimi imeni, njeni pomembnejši člani pa so pogosto imeli državljanstvo kake zahodnoevropske države, kar jim je omogočilo prosto gibanje v teh državah (*ibid.*).

Sankcije VS ZN proti gibanju UNITA bi do poznih 90. let lahko skoraj v celoti označili za polomijo. Niso namreč uspeli preprečiti ponovnega izbruha vojne ali krepitve vojaških zmogljivosti upornikov. Sankcije so sicer pomagale vzpostaviti začetni okvir za pogajanja v letu 1993, vendar nato niso prispevale k spoštovanju mirovnega dogovora in preprečitvi kršitev slednjega (Conroy 2000b, 162). K neuspehu so prispevali številni dejavniki: širjenje vojne v celotni osrednji Afriki, kamor so bile vključene tako UNITA kot angolske vladne sile; izjemna odpornost gibanja UNITA na sankcije in uspešno iskanje alternativnih virov za dobavo orožja in drugih potrebščin; nepripravljenost UNITA na kompromis; oklevajoč odnos VS ZN do uvedbe ostrejših sankcij do konca 1997; predvsem pa zelo slaba implementacija sankcij, ki je spodkopala skoraj vsa prizadevanja VS ZN za doseg miru v Angoli.

Situacija se je nekoliko spremenila konec 90. let, ko je VS ZN le uvedel strožje in bolj usmerjene sankcije (De Jonge Oudraat 2000, 112). Sankcijski odbor je zavzel veliko bolj proaktivno držo, povečal število obiskov v Angoli in sosednjih državah, okrepil nadzor nad izvajanjem sankcij (boljše informiranje tako s pomočjo vlad držav članic kot nevladnih organizacij, več nadzora na mejah, ustanovitev skupin ekspertov za posamezna področja sankcij, razkrivanje imen kršiteljev sankcijskega režima itd.) ter od golih poročil o razmerah

---

⁷⁹ UNITA naj bi med letoma 1993 in 1998 s prodajo diamantov zaslužila od 2,3 do 3,7 milijarde dolarjev (De Jonge Oudraat 2000, 112).

⁸⁰ UNITA je tako namesto v center trgovine z diamanti Antwerpen dragocene kamne pošiljala preko posrednikov iz drugih afriških držav in preko drugih pristanišč v manjša diamantna središča, kot so Tel Aviv in Moskva. Pred letoma 1997 in 1998, ko je vladi predala nadzor nad dvema ključnima centroma za trgovino z diamanti, Cuango in Lundas, si je nakopičila tako količino dragih kamnov, da so ji dohodki od njih zadostovali precej časa (Conroy 2000b, 159).

prešel k dajanju konkretnih priporočil za izboljšanje učinkovitosti sankcij. Te so bile v veliki meri usmerjene in so ciljale na odgovorne za nasilje, zato je bil njihov negativni učinek na nedolžno prebivalstvo minimalen.

Zaradi vsega tega lahko rečemo, da so sankcije v končni fazi konflikta odigrale pomembnejšo vlogo kot prej in do neke mere prispevale k umiritvi razmer. Gotovo so h končanju nasilja največ prispevale spremembe na bojišču (izguba nadzora gibanja UNITA nad diamantnimi središči, posledično pomanjkanje sredstev za dobavo orožja, smrt voditelja Savimbija itd.), vendar so tudi ostrejšje in bolj usmerjene sankcije VS ZN, ki so UNITA dodatno izolirale, prispevale svoj delež. **Angolo sem tudi zaradi tega uvrstila med primere držav z delno oziroma zelo omejeno politično učinkovitostjo sankcij.**

4.2.5 SUDAN

Primer uvedbe sankcij v Sudanu je zelo podoben libijskemu. V obeh primerih so bile sankcije uvedene, da bi v sankcionirani državi ustavile podporo mednarodnemu terorizmu in dosegle izročitev osumljencev, povezanih s terorističnimi dejanji. VS ZN je kot odgovor na poskus atentata na egiptovskega predsednika Hosnija Mubaraka v etiopski prestolnici Adis Abeba 26. junija 1995 na zasedanju 31. januarja 1996 sprejel resolucijo 1044 (Varnostni svet ZN 1996a). V njej je obsodil teroristični poskus atentata na egiptovskega predsednika. Sudansko vlado je pozval, naj v roku 60 dni uresniči zahtevo OAU in Etiopiji izroči tri osumljence za vpletenost v poskus atentata ter preneha podpirati teroristične skupine in jim nuditi zatočišče.

Čeprav so sudanske oblasti trdile, da dva od osumljencev nista na ozemlju njihove države, identiteta tretjega pa ni znana, je VS ZN ugotovil, da Sudan ne spoštuje določil resolucije 1044. Nespoštovanje zahtev pa je po mnenju VS ZN predstavljalo grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, zato je aprila 1996 v skladu s VII. poglavjem UL ZN sprejel resolucijo 1054 (Varnostni svet 1996b). Ta je proti vladi v Kartumu uvedla diplomatske sankcije, saj je pozvala države članice ZN, naj močno zmanjšajo število osebja na sudanskih diplomatskih in konzularnih misijah ter omejijo in nadzirajo gibanje tistega osebja, ki je ostalo na

njihovem ozemlju (Lewis 1996). Prav tako so morale članice omejiti vstop članov sudanske vlade in vojske na njihovo ozemlje, mednarodne ter regionalne organizacije pa so se morale izogniti organiziranju konferenc v Sudanu.

V nasprotju z večino sankcijskih režimov VS ZN v primeru Sudana ni ustanovil sankcijskega odbora. Države članice so morale generalnega sekretarja ZN same obveščati o ukrepih, ki so jih sprejele za uresničevanje resolucije 1054 (United Nations Department of Political Affairs 1998, 15). Do konca leta 1998 je VS ZN prejel 66 odgovorov držav članic. Ker se Sudan ni odzval na resolucijo 1054 in ni izročil osumljencev, je VS ZN sprejel nove ukrepe za stopnjevanje pritiska na sudansko vlado. 16. avgusta 1996 je tako sprejel resolucijo 1070, v kateri je uvedel potovalne sankcije proti Sudanu (Varnostni svet ZN 1996c). Dokument je od držav članic ZN zahteval, naj sudanskim letalom prepovedo vzletanje z njihovega ozemlja, pristajanje na njihovem ozemlju in letenje čez njihov zračni prostor (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 18). Sankcije so se nanašale na vsa letala, registrirana v Sudanu, in vsa tista, ki jih je imela v lasti ali nadzirala sudanska vlada.

Resolucija 1070 teh ukrepov od držav članic ni zahtevala nemudoma, ampak je določala, da mora VS ZN v roku 90 dni sprejeti odločitev o datumu uveljavitve sankcij, glede na poročilo generalnega sekretarja ZN o spoštovanju resolucije 1054 s strani sudanskih oblasti. Prepoved letalskega prometa dejansko nikoli ni začela veljati, deloma tudi zato, ker so nekatere države v regiji (vključno z Egiptom) iz političnih razlogov nasprotovale tovrstnim ukrepom (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 123). Tudi resnejših gospodarskih sankcij proti Sudan VS ZN ni obravnaval zaradi morebitnih negativnih humanitarnih posledic, ki bi že tako izjemno revno državo še dodatno prizadele.⁸¹

VS ZN je v procesu odločanja o tem, ali naj uvede zagrožene letalske sankcije, v Sudan poslal skupino, katere naloga je bila izdelati oceno morebitnih humanitarnih posledic sankcij. Iz poročila ocenjevalne skupine z dne 20. februarja 1997 izhaja, da bi predlagane sankcije lahko imele resne negativne posledice (United Nations Department of

---

⁸¹ Egipt se je bal, da bi tovrstne sankcije posredno močno vplivale tudi nanj. Skrbeli so ga morebitni povračilni ukrepi Sudana, npr. v obliki zmanjšanja dotoka vode iz Nila ali izгона na tisoče egiptovskih delavcev, zaposlenih v Sudanu (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 123).

Humanitarian Affairs 1997, 2). Poročilo namreč navaja, da bi letalske sankcije lahko ovirale prevoz bolnikov v kritičnem stanju na zdravljenje v tujino. Prav tako bi sankcije lahko otežile dobavo cepiv in zdravil ter proizvodnjo hrane. Humanitarne posledice bi bile še posebno hude, če bi zaradi letalskih sankcije Sudan prekinil sodelovanje v človekoljubni operaciji *Operation Lifeline Sudan*, ki si je prizadevala zajezi lakoto na jugu države. Nespodbudni zaključki poročila so tako le še okrepili nepripravljenost VS ZN za uvedbo ostrejših sankcij proti Sudanu.

VS ZN je sankcije proti Sudanu odpravil 28. septembra 2001 z resolucijo 1372 (Varnostni svet ZN 2001c). Kot je zapisal v resoluciji, so na odločitev vplivala prizadevanja sudanske vlade v smeri spoštovanja resolucij 1054 in 1070 ter pristop Sudana k številnim pomembnim mednarodnim konvencijam z namenom izkoreninjenja terorizma. Sankcije so bile odpravljene kljub temu, da osumljenci za neuspehi poskus atentata na egiptovskega predsednika Mubaraka niso bili izročeni. Obveljalo je sicer prepričanje, da se osumljenci niso več skrivali v Sudanu. Sprejetje resolucije 1372 je omogočil umik veta ZDA, ki so se takrat vzdržale glasovanja in Sudanu priznale zasluge za aretacijo terorističnih osumljencev, domnevno povezanih s savdskoarabskim disidentom Osamo bin Ladnom (BBC 2001b). Kljub temu svojih, enostranskih sankcij proti Sudanu niso umaknile.

4.2.5.1 Ocena vpliva sankcij

Zdi se, da sankcije na ravnanje sudanskih oblasti niso imele večjega učinka, saj je vlada v Kartumu kljub vse večji izoliranosti kljubovala mednarodni skupnosti. Vztrajno je trdila, da v poskus atentata na Mubaraka ni vpletena in tudi nikoli ni izročila osumljencev za omenjeni poskus umora. Nekaj korakov, vsaj navideznih, pa je Sudan le storil v povezavi z zahtevo VS ZN, naj preneha podpirati teroristične skupine. Sredi leta 1996 je tako sudanska vlada VS ZN poslala pismo, v katerem je zapisala, da je Osamo bin Ladna, takrat znanega po financiranju radikalnih islamističnih skupin, pozvala, naj zapusti državo (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 125). Bin Laden je kmalu res zapustil Sudan in začel delovati v Afganistanu.⁸²

---

⁸² Novembra 1999 se je bin Laden znova znašel v središču pozornosti, ko je VS ZN proti Afganistanu uvedel finančne in letalske sankcije, da bi vlado v Kabulu prisilil k njegovi izročitvi zaradi obtožbe o vpletenosti v napade na ameriški veleposlaništvi v Tanzaniji in Keniji avgusta 1998.

Namen sankcij proti Sudanu je podoben namenu uvedbe sankcij proti Libiji. V obeh primerih je bil cilj sankcijskega režima doseči izročitev terorističnih osumljencev in ciljno državo odvrti od nadaljnje podpore mednarodnemu terorizmu. V libijskem primeru je VS ZN uvedel selektivne in relativno učinkovite ukrepe, ki so po daljšem obdobju diplomatskega mrtvila le prispevali k rešitvi in izročitvi osumljencev.

V primeru Sudana pa je vlada vseskozi zanikala, da bi karkoli vedela o osumljencih. VS ZN zaradi pomislekov o humanitarnih posledicah sankcij teh nikoli zaostri, pa še tiste sankcije, ki jih je prvotno uvedel, niso bile učinkovito implementirane. Diplomatske sankcije so spoštovali le Egipt, VB in ZDA, ki so izgnali številne sudanske diplomate, preostalim pa omejili gibanje, ostale države pa so sankcije spoštovale le delno ali pa sploh ne (Dashti-Gibson in Conroy 2000, 123). Poskus atentata na Mubaraka je tako ostal nepojasnen. Manjšo spremembo sudanske politike so sankcije morda dosegle le posredno, saj je sudanska vlada uradno pristopila k mednarodnim protiterorističnim konvencijam in Osamo bin Ladna pozvala k odhodu iz države.

Sklenemo lahko, da sankcije proti Sudanu niso privedle do želenih ciljev oz. so k temu prispevale zelo omejeno in posredno. Je pa sudanski sankcijski režim prinesel pomembno novost: predhodno oceno humanitarnih posledic sankcij (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 1999). VS ZN je v primeru Sudana prvič ocenil morebiten vpliv sankcij, preden jih je uvedel (Conroy 2002, 160). Po Sudanu so tovrstno ocenjevalno poročilo uporabili tudi ob uvedbi sankcij v Sierr Leone in nekaterih drugih primerih. Prav to poročilo je v največji meri zavrlo uvedbo novih sankcij proti Sudanu. Ena od možnosti v takih primerih je oblikovanje seznama izjem, za katere sankcije ne veljajo, ter drugih priporočil, ki bi jih VS ZN lahko upošteval za ublažitev morebitnih negativnih posledic sankcij. V primeru Sudana takih priporočil ni bilo. **Zaradi navedenih argumentov Sudan uvrščam med primere politično neučinkovitih sankcij.**

4.2.6 ZVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (1998-2001)

Prvo sankcijsko 'epizodo' v ZRJ, vezano na vojno v BiH in na Hrvaškem, obravnava poglavje 4.1.4. Druga sankcijska 'epizoda' v ZRJ, ki jo obravnavamo v tem poglavju, pa je vezana na problem Kosova.⁸³ Predsednik ZRJ Slobodan Milošević je Kosovu želel odvzeti avtonomijo, osamosvojitvene težnje kosovskih Albancev pa zatreti s silo (BBC 2006). Obsežne kršitve človekovih pravic srbske vlade nad albanskim prebivalstvom so bile v prvi polovici 90. let minulega stoletja v senci vojne v BiH in na Hrvaškem. Kosovski Albanci so bili globoko razočarani tudi nad mirovnimi pogajanjmi v Daytonu, saj vprašanja o njihovem položaju in prihodnjem statusu Kosova ni bilo na dnevnem redu. Mednarodna skupnost kosovske Pandorine skrinjice dolgo ni želela odpirati, saj je potrebovala sodelovanje Miloševića za uspešno implementacijo Daytonskega sporazuma (Caplan 1998, 750).

V obdobju med letoma 1995 in 1998 je GS ZN večkrat opozorila na represijo in kršitve človekovih pravic, kot so diskriminatorna zakonodaja, brutalno nasilje policije, neutemeljene aretacije itd. VS ZN se je kosovskemu vprašanju posvetil šele po izbruhu množičnega nasilja februarja 1998 (United Nations Sanctions Secretariat 2000a, 23). Konec marca je tako sprejel resolucijo 1160 in proti ZRJ, vključno s Kosovom, uvedel embargo na orožje (Varnostni svet 1998b). Vsem državam je prepovedal prodajo in dobavo orožja ter vojaške opreme ZRJ. Namen resolucije je bila povrnitev miru in stabilnosti na Kosovo. V dokumentu je VS ZN ZRJ pozval k dialogu s predstavniki Kosova, voditelje kosovskih Albancev pa pozval, naj obsodijo vsa teroristična dejanja in se zatekajo izključno k sredstvom mirnega reševanja spora. Poudaril je, da mora rešitev kosovskega vprašanja temeljiti na načelu ozemeljske celovitosti ZRJ, hkrati pa upoštevati pravice kosovskih Albancev.

---

⁸³ Kosovo, nekdanja avtonomna srbska pokrajina, je danes delno priznana samostojna država. Po vojni leta 1999 je VS ZN z resolucijo 1244 določil, da je Kosovo ozemlje pod oblastjo Začasne upravne misije Združenih narodov na Kosovu (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, UNMIK). Po neuspešnih pogajanjih o statusu Kosova pod pokroviteljstvom ZN je kosovska vlada 17. februarja 2008 enostransko razglasila neodvisnost. Republiko Kosovo so med drugim priznale ZDA, številne evropske države in tudi Slovenija, številne – poleg Srbije tudi Rusija, Kitajska, Španija itd. – pa priznanje neodvisnosti zavračajo (BBC 2009).

A nasilja na Kosovu ni bilo konec. Septembra istega leta je VS ZN zaradi zaostrovanja razmer sprejel resolucijo 1199, v kateri je države pozval, naj preprečijo uporabo sredstev, zbranih na njihovem ozemlju, za dobavo orožja ZRJ in posledično kršitev embarga (Varnostni svet 1998d). Vse vpletene strani v konfliktu pa je pozval, naj nemudoma prekinejo s sovražnimi operacijami in pristanejo na prekinitev ognja. Miloševića je pozval, naj odpokliče in kaznuje posebne vojaške enote, ki so se znašale nad civilnim prebivalstvom ter dovoli prihod mednarodnih opazovalcev na Kosovo.⁸⁴

VS ZN z izjemo embarga na orožje proti ZRJ ni uvedel nikakršnih dodatnih sankcij, kljub temu da so se spopadi na Kosovu stopnjevali. So pa na Srbijo s sankcijami v obliki prepovedi potovanj in finančnimi sankcijami pritiskale ZDA in EU (Cortright in Lopez 2000, 82). VS ZN je bil preveč razdeljen in brez politične volje za učinkovitejše ukrepanje; glavno vlogo pri reševanju konflikta je prepustil drugim organizacijam (OVSE, EU, Nato, Skupina za stike oz. Kontaktna skupina pod vodstvom ZDA).

Ker prelivanja krvi ni bilo konec, so zahodne sile začele groziti z vojaško intervencijo. Zveza Nato je 24. marca 1999 zvečer grožnjo tudi uresničila in sprožila 78-dnevno ofenzivo na srbske cilje. Natovo bombardiranje ZRJ je sprožilo široke razprave o legitimnosti humanitarne intervencije brez mandata VS ZN (Cortright in Lopez 2000, 83). Nekatere države (Rusija, Kitajska) so napade obsodile in jih označile za enostransko uporabo sile in jasno kršitev UL ZN, medtem ko so druge države (ZDA, Francija, Nemčija, VB, Slovenija) vztrajale, da bo operacija ustavila srbske napade na kosovske Albance in preprečila humanitarno katastrofo na Kosovu.

Vzporedno z bombardiranjem, ki je Miloševića prisililo k umiku svojih sil s Kosova, se je mednarodna skupnost znova zatekla k diplomaciji. Tokrat uspešno, saj je bil podpisan mirovni sporazum (BBC 2006). Desetega junija je Nato preklical napade na ZRJ, VS ZN pa je še isti dan sprejel resolucijo 1244 (Varnostni svet ZN 1999č). Z njo je Kosovo postalo

---

⁸⁴ Milošević je medtem nenehno krepil srbske enote na Kosovu, ki so imele nalogo premagati Osvobodilno vojsko Kosova (OVK) in zadušiti vstajo Albancev. Do konca junija 1998 je bilo tam že okoli 25 tisoč srbskih policistov in 30 tisoč vojakov. V času hudih spopadov leta 1998 in 1999 je življenje izgubilo približno 11 tisoč ljudi, 700 tisoč pa jih je bilo prisiljenih zapustiti domove (Tweedie 2009).

začasni mednarodni protektorat pod poveljstvom UNMIK-a. VS ZN je embargo na orožje proti ZRJ odpravil septembra 2001 z resolucijo 1367 (Varnostni svet 2001b).

4.2.6.1 Ocena vpliva sankcij

Odločitev VS ZN o uvedbi embarga na orožje proti ZRJ je nekoliko nenavadna, če upoštevamo kritike, ki so spremljale uvedbo embarga že leta 1991, in če upoštevamo vojaške zmogljivosti obeh sprtih strani v kosovskem konfliktu. Srbske sile so bile dobro oborožene, saj so ohranile nadzor nad orožjem in opremo JLA ter so bile v tem smislu v veliki meri samozadostne (Cortright in Lopez 2000, 82). Embargo na dobavo orožja torej že v teoriji ne bi mogel bistveno vplivati na sposobnost srbskih sil za nadaljevanje vojne na Kosovu in represije nad albanskim prebivalstvom.

Tudi OVK je bila dobro oborožena, saj je v njene roke prišla velika količina orožja albanske vojske po vladni krizi v Albaniji leta 1997. Če bi VS ZN resnično želel ustaviti dotok orožja do OVK, bi potreboval veliko število opazovalcev in učinkovit sistem nadzora, tega pa v tem primeru ni bilo (*ibid.*). Februarja 1999 je sankcijski odbor za ZRJ poročal, da države ne storijo dovolj za nadzor nad tokom orožja in implementacijo embarga. EU in nekatere druge regionalne organizacije so sicer ponudile pomoč pri izvrševanju sankcije, vendar sredstva, ki so jih namenile temu niso zadostovala za učinkovit sistem nadzora (Varnostni svet ZN 1999a).

Sankcijski odbor je tako poročal o številnih primerih kršitve embarga, zlasti z namenom oboroževanja OVK in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev. Opozoril je tudi na zbiranje finančnih sredstev za oboroževanje OVK v številnih državah. Zanimivo pa je, da odbor ni omenil ZDA in njihove podpore v obliki finančnih sredstev ter orožja za OVK (Cortright in Lopez 2000, 83).

Embargo v primeru ZRJ ni imel niti pogajalskega potenciala, ki ga določene druge vrste sankcij pogosto imajo. Za razliko od obsežnih sankcij, ki so Miloševića pripeljale za pogajalsko mizo v primeru vojne v BiH, je bil embargo na orožje v primeru kosovske vojne neučinkovit in ni prispeval k pogajanju, kaj šele k rešitvi krize. Zdi se, da so ključno vlogo

odigrale grožnje s silo in dejanska uporaba sile, ki so Miloševića prisilile k umiku iz Kosova in ga privedle za pogajalsko mizo.

Zahodne sile očitno niso imele politične volje, da bi poleg neučinkovitega embarga na orožje proti ZRJ uvedle še dodatne sankcije. Vprašanje, ali bi kakršnekoli druge sankcije pripomogle k rešitvi kosovske krize, tako ostaja brez odgovora. Še več, zdi se, da velesile niso imele niti toliko politične volje, da bi sprejele ukrepe, ki bi bili potrebni za učinkovito implementacijo embarga. Poznavalci se strinjajo, da je odločitev o uvedbi embarga na orožje odražala željo VS ZN, da v luči vse hujšega nasilja na Kosovu pokaže, da ukrepa, pa četudi s tako skromnim ukrepom, kot je orožarski embargo (Cortright in Lopez 2000, 83). Odražala je tudi minimalni skupni imenovalec med močno razdeljenimi članicami VS ZN, med katerimi so nekatere želele odločnejše ukrepe proti Srbiji, druge pa so nasprotovale vsakršnemu vmešavanju v 'notranje' zadeve ZRJ (*ibid.*). **Drugo sankcijsko epizodo v ZRJ zaradi navedenih argumentov uvrščam med primere politično neučinkovitih sankcij.**

4.2.7 ETIOPIJA IN ERITREJA

VS ZN je sankcije proti sosednjima državama Etiopiji in Eritreji uvedel 17. maja 2000, nekaj dni po tem, ko je Etiopija sprožila vojaško operacijo proti Eritreji. Državi Afriškega roga sta se zaradi mejnega spora s presledki borili že od maja 1998, ob vnovični zaostritvi spopadov pa je VS ZN februarja 1999 najprej sprejel neobvezujočo resolucijo 1227, v kateri je odločno pozval države, naj prepovedo prodajo orožja in streliva Etiopiji ter Eritreji (Varnostni svet ZN 1999b). Dobro leto kasneje, maja 2000, pa je v skladu s VII. poglavjem UL ZN sprejel resolucijo 1298 in za obe državi uvedel embargo na orožje (Arderly 2000; Varnostni svet 2000a).

Resolucija je prepovedala prodajo ali dobavo orožja, streliva, vojaških vozil in druge opreme Etiopiji ter Eritreji. Tehnična podpora in dobava rezervnih delov, povezanih z omenjenimi izdelki, sta bili prav tako prepovedani. Cilj resolucije je bilo končanje spopadov med Etiopijo in Eritrejo ter čim prejšnja obnovitev mirovnih pogovorov pod okriljem OAU. Z resolucijo je bil ustanovljen tudi sankcijski odbor, ki je imel nalogo poročati o

(ne)spoštovanju embarga s strani držav članic ZN. Trajanje embarga je bilo omejeno na 12 mesecev oz. dokler generalni sekretar ZN ne poroča o mirovnem sporazumu (Varnostni svet 2000a).

Sosednji državi sta 18. junija 2000 dosegli dogovor o prekinitvi ognja, temu so sledili mirovni pogovori, 12. decembra pa sta v Alžiriji podpisali še mirovni sporazum. Zaradi napredka na političnem prizorišču se VS ZN ni odločil podaljšati enoletnega embarga na orožje. Ta je tako nehal veljati 16. maja 2001. VS ZN je kljub temu posvaril, da bo znova ukrepal, če se bo konflikt spet razvnel.

VS ZN pa je na krizno žarišče še pred sklenitvijo mirovnega sporazume poslal mirovno misijo UNMEE (*United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea*). Misija je bila ustanovljena julija 2000 z resolucijo 1312 (Varnostni svet ZN 2000b); septembra istega leta je bila z resolucijo 1320 okrepljena na 4.200 članov, med njene naloge pa je sodil tudi nadzor začasne varnostne cone (Varnostni svet 2000c). Mandat misije je bil večkrat podaljšan, število njenih pripadnikov pa zmanjšano. UNMEE je z delovanjem prenehala julija 2008, ko je VS ZN v resoluciji 1827 končal njen mandat (Varnostni svet ZN 2008a). Obe državi sta namreč zaostriili nasprotovanje prisotnosti misije ZN na njunem ozemlju in sta se upirali zahtevam VS ZN po demarkaciji meddržavne meje.

Temeljni problem – mejni spor med državama – pa je ostal nerešen. Še več, poznavalci se bojijo, da bi se z umikom UNMEE napetosti lahko še zaostriile, čeprav obe državi zatrjujeta, da nimata namena znova sprožiti vojne. Bojazen se je še okrepila, ko sta se tako Etiopija ko Eritreja vpletli v vojno v bližnji Somaliji. VS ZN je v primeru etiopijsko-eritrejskega spora na koncu ubral pristop 'čakaj in glej' (*wait-and-see approach*) (Varnostni svet ZN 2008b).

4.2.7.1 Ocena vpliva sankcij

Embargo na orožje, ki ga je VS ZN uvedel proti Etiopiji in Eritreji, se je izkazal kot precej jalov ukrep. Uvedli so ga šele, ko je bila vojna že v teku, obe sprti državi pa sta zadnja leta

pred vojno s pridom izrabili za intenzivno oboroževanje.⁸⁵ Brezglava poraba sredstev za oboroževanje se je povrh vsega dogajala v dveh globoko revnih državah, katerih prebivalci so trpeli hudo lakoto. Oboroževanje je bilo tako prekomerno, da je celo Mednarodni denarni sklad prekinil svoj program pomoči v Etiopiji (Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002b, 7). Kljub vsemu temu VS ZN sprva dolgo časa ni storil ničesar, sprejel je le neobvezujočo resolucijo 1227.

Tudi ko je VS ZN ukrepal in sprejel embargo na orožje, ta pomembnejšega učinka na konec spopadov in rešitev mejnega spora ni imel. Trajal je le eno leto, saj članice VS ZN očitno niso imele dovolj politične volje, da bi njegovo veljavnost podaljšale. Ko so bile sankcije odpravljene, so lahko države obnovile ali na novo sklenile pogodbe o prodaji orožja Etiopiji in Eritreji. Priložnost so izkoristile mnoge prejšnje pogodbenice. Po podatkih, ki jih navaja Register ZN o konvencionalnem orožju, je Rusija prodajala težko topniško oborožitev Etiopiji, letalsko oborožitev pa obema državam. Belorusija in Bolgarija sta Etiopiji dobavili vsaka po 40 do 50 tankov, obema državam pa sta orožje v zadnjih letih prodajali še Kitajska, Izrael, Severna Koreja, Romunija in Ukrajina (Arms Control Association 2000).

Etiopsko-eritrejski konflikt je tesno povezan s spori v sosednjih državah.⁸⁶ Etiopija in Eritreja podpirata rivalske milice v somalijskem konfliktu, prav tako sta povezani tudi s sudanskimi uporniki. S temi konflikti je povezano tudi delovanje ene najpomembnejših sil, ki bi lahko vplivale na rešitev etiopsko-eritrejskega spora – ZDA. Prioritete ZDA so bile v času najhujše zaostritve spopadov med omenjenima državama skoncentrirane drugod, zlasti v Sudanu. Etiopsko-eritrejski konflikt je bil tako zanje bolj obstranska stvar (Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002b, 7). Poleg tega sta obe državi podpirali ameriške cilje v Sudanu (podpora upornikom proti vladi v Kartumu), zato z morebitnim posredovanjem niso želel ogroziti tega odnosa. ZDA so na koncu koncev zabeležile poraz na vseh frontah: niso preprečile izbruha vojne med Etiopijo in Eritrejo, niso rešile konflikta v Sudanu, neuspešne

---

⁸⁵ Vojaški proračun Etiopije je v poznih 90. letih minulega stoletja strmo rasel, leta 2000 pa je že presegel 500 milijonov dolarjev. Podobne vsote denarja je za vojsko namenjala tudi Eritreja (Cortright, Lopez in Gerber 2002b, 6).

⁸⁶ V ameriškem varnostnem besednjaku se je za območje Afriškega roga uveljavila besedna zveza 'integrirana konfliktna cona' (Cortright, Lopez in Gerber 2002b, 7).

so bile tudi v Somaliji. Neuspeh ameriške politike v regiji je gotovo prispeval tudi k neuspehu politike ZN na tem območju.

Je pa primer Etiopije in Eritreje postregel z novostjo v sankcijski politiki VS ZN, t. j. s časovnimi omejitvami (Bone 2000).⁸⁷ Resolucija 1298 iz leta 2000 tako predvideva embargo na orožje za čas enega leta oziroma manj, če generalni sekretar ZN poroča, da je prišlo do miroljubne rešitve konflikta. Za časovne omejitve so si nekatere članice VS ZN – zlasti Francija in Rusija – prizadevale predvsem zaradi bojazni, da bi se ponovila 'iraška slepa ulica' (Cortright, Lopez in Gerber-Stellingwerf 2002b, 8). V Iraku so se namreč sankcije nadaljevale, ne da bi bil na vidiku njihov konec, saj se VS ZN ni mogel dogovoriti o njihovi ukinitvi.

Kljub krhkosti premirja med Etiopijo in Eritrejo in številnih dokazih o kršitvah embarga na uvoz orožja je VS ZN dopustil, da se je maja 2001 iztekla veljavnost embarga. VS ZN je države le pozval, naj ravnajo odgovorno in ne spodbujajo trgovine z orožjem na konfliktnem območju. To pa so bile le prazne besede, ki so še dodatno osvetlile nezmožnost VS ZN, da bi se dogovoril o učinkoviti politiki preprečevanja trgovine z orožjem v regiji. **Etiopijo in Eritrejo tako uvrščam med primere politično neučinkovitih sankcij.**

---

⁸⁷ Takratni ruski veleposlanik pri ZN Sergej Lavrov je sprejetje časovne omejitve v primeru sankcij proti Etiopiji in Eritreji označil celo za zgodovinski dogodek za VS ZN (Cortright, Lopez in Gerber 2002b, 8).

5 PRIMERJAVA UČINKOV(ITOSTI) SPLOŠNIH IN PAMETNIH SANKCIJ

Po opravljeni analizi vseh enajstih sankcijskih režimov lahko primerjamo njihove učinke in učinkovitost ter tako skušamo ugotoviti, kateri tip sankcij – splošne ali pametne – pogosteje privedejo do zastavljenih ciljev. Na ta način bomo preverili hipotezo te naloge, ki pravi, da *uporaba pametnih sankcij v okviru VS ZN pogosteje privede do (zelene) spremembe obnašanja subjektov, ki kršijo mednarodne norme, kot uporaba splošnih (vseobsegajočih) ekonomskih sankcij, saj pametne sankcije ciljajo in prizadenejo neposredno tiste, ki so odgovorni za kršitve*. Pred tem pa je nujno opozoriti na nekatere ovire in dileme, ki spremljajo primerjavo primerov splošnih ekonomskih in pametnih sankcij. Prav te dileme in način njihove razrešitve imajo namreč lahko bistven vpliv na sklepe. Veljavnost sklepov bi bila brez upoštevanja teh omejitev veliko bolj vprašljiva.

5.1 OMEJITVE PRI RAZVRŠČANJU IN PRIMERJAVI UČINKOVITOSTI SANKCIJSKIH REŽIMOV

V tem podpoglavju navajam štiri temeljne omejitve, ki so se pojavile med zbiranjem informacij o sankcijskih režimih, razvrščanju in njihovi medsebojni primerjavi.

Prvič: dejstvo je, da je izjemno težko ugotoviti, ali je bila uvedba sankcij VS ZN (tako splošnih kot pametnih) proti neki državi ali drugemu subjektu učinkovita. Tudi če je prišlo do zelene spremembe obnašanja sankcioniranega subjekta (države, nedržavnega akterja), težko ugotovimo vzročno-posledično zvezo in trdimo, da so do te spremembe privedle prav sankcije. Morda so sankcionirani subjekt v spremembo obnašanja prisilili drugi dejavniki, na primer grožnja s silo ali uporaba sile, pritisk domače opozicije ipd. In če že ugotovimo, da so sankcije imele nek vpliv na spremembo, kako lahko sklepamo, ali je bil ta vpliv odločilen ali pa le postranski? Pri tem sem se morala opreti na sekundarne vire in ocene strokovnjakov ter poznavalcev, ki so proučevali sankcijske primere. Njihove ocene pa se pogosto močno razhajajo, zato sem se oprla na tiste argumente, ki so bili bolj prepričljivi – in na podlagi teh naredila sklepe. To pomeni, da tudi moji sklepi (prav tako kot sklepi

omenjenih avtorjev) vsebujejo noto subjektivnosti; to sem v analizi sicer skušala minimizirati tako, da sem navajala vse argumente *za* in *proti*, ki so bili na voljo – in šele nato sklepala.

Drugič: tudi če ugotovimo, da so sankcije vplivale na spremembo obnašanja sankcioniranega subjekta, je težko ločiti vpliv multilateralnih sankcij, ki jih je uvedel VS ZN, od enostranskih sankcij, ki so jih proti ciljnemu subjektu uvajale posamične države ali druge organizacije in so lahko trajale dlje ali manj časa kot sankcije VS ZN. Tudi to je potrebno vzeti 'v zakup' pri presojanju sklepov, hkrati pa se zavedati, da diplomsko delo obravnava le sankcije VS ZN, vseh ostalih pa ne.

Tretjič: med analiziranjem posamičnih sankcijskih režimov se je kot izjemno problematično izkazalo njihovo razvrščanje v skupine oz. kategorije. Nekateri primeri so sicer neproblematični in jih zlahka uvrstimo (npr. Irak, ZRJ 1991-96 kot primera vseobsegajočih/splošnih sankcij, Libija kot primer pametnih sankcij), druge pa je razvrstiti precej težje. Vprašljiva je zlasti kategorizacija tistih primerov, kjer so bile sicer uvedene selektivne sankcije, ampak jih je bilo sčasoma že toliko, da so pokrile večino področij in imele učinek vseobsegajočih sankcij (mejna primera sta npr. Haiti in Angola). Odločitev, ali bom nek primer uvrstila v kategorijo pametnih ali splošnih sankcij, je torej bistvenega pomena za sklep, hkrati pa je precej subjektivna. Pri razvrščanju sem se opirala na kategorizacijo različnih avtorjev in lastno presojo, utemeljeno na dostopnih podatkih.

Četrto: ugotovitve bi bile najverjetneje precej drugačne, če bi v analizo vključila tudi primere sankcij, ki še trajajo. Dejstvo, da še trajajo in se vlečejo, vsaj v nekaterih primerih gotovo ne govori v prid njihovi učinkovitosti. Če bi torej te primere vključila v analizo, bi skupini pametnih sankcij najverjetneje še znižale stopnjo učinkovitosti. Ker pa še niso končani, njihovega vpliva in posledic ne moremo v celoti ugotavljati, zato sem jih iz analize raje izključila in s tem proučevani vzorec omejila na že končane sankcijske režime.

5.2 PRIMERJAVA PROUČEVANIH SANKCIJSKIH REŽIMOV

Posploševanje in 'predalčkanje' je sila znanstveno občutljivo (in tudi sicer nevhaležno!) delo, a za oblikovanje sklepov včasih nujno; vkolikor se omejitev zavedamo in jih izpostavimo, kot sem naredila v prejšnjem podpoglavju, je manj sporno. Proučevani primeri se med seboj močno razlikujejo, vsak je na nek način *sui generis*, vendar sem jih za potrebe diplomskega dela razvrstila glede na tip sankcij in glede na politično učinkovitost oz. neučinkovitost sankcij. Učinkovitost v tem primeru razumem predvsem kot pritrđen odgovor na vsaj eno od vprašanj:

- Ali so sankcije v celoti ali vsaj v večji meri sankcionirani subjekt prepričale v spoštovanje zahtev VS ZN (izraženih v resolucijah)?
- Ali so sankcije prispevale k uspehu pogajalskega procesa, ki je nato privedel do rešitve konflikta?

Ugotovitve o (ne)učinkovitosti proučevanih primerov sankcij, ki sem jih naredila na podlagi analize in navedenih argumentov, povzema Tabela 5.1.

Tabela 5.1: Ocena politične učinkovitosti proučevanih sankcijskih režimov

VRSTA SANKCIJ	SANKCIONIRANA DRŽAVA	NEUČINKOVITE SANKCIJE	DELNO/OMEJENO UČINKOVITE SANKCIJE	UČINKOVITE SANKCIJE
SPLOŠNE	Južna Rodezija ⁸⁸	X		
	Irak			X
	ZRJ (1991-1996)			X
	Haiti ⁸⁹		X	
PAMETNE	JAR		X	
	Somalija	X		

⁸⁸ Primer Južne Rodezije sem med vseobsegajoče/splošne sankcije uvrstila kljub temu, da so bili ukrepi, ki jih je VS ZN sprejemal proti državi, postopni in do neke mere selektivni. Ukrepov je bilo namreč toliko in so zajemali tako številna področja, da je bil njihov učinek bliže splošnim sankcijam.

⁸⁹ Haiti sem prav tako uvrstila med primere vseobsegajočih/splošnih sankcij, čeprav ta država velja za prvi primer, kjer je VS ZN uporabil pametne, usmerjene sankcije, ki so ciljale na predstavnike vojaške hunte. Ukrepi VS ZN so namreč zajeli skoraj vsa področja političnega, vojaškega in gospodarskega življenja, zato so imeli vseobsegajoč učinek.

Libija			X
Angola ⁹⁰		X	
Sudan	X		
ZRJ (1998-2001)	X		
Etiopija in Eritreja	X		

Potrebno je poudariti, da v nobenem od obravnavanih primerov sankcije niso dosegle ciljev VS ZN v celoti, prav tako ciljev niso dosegle takoj. V grobem pa nekaj primerov vseeno lahko štejemo za uspešne. Kot je razvidno iz tabele, sem med politično učinkovite primere sankcij uvrstila dva primera splošnih ekonomskih sankcij (Irak in ZRJ 1991-1996) in le en primer pametnih sankcij. V skupino delno učinkovitih sankcij oziroma sankcij z zelo omejenim učinkom sem uvrstila en primer splošnih sankcij (Haiti) in dva primera pametnih sankcij (JAR in Angola). Kot neučinkovite pa sem označila en primer splošnih sankcij (Južna Rodezija) in kar štiri primere pametnih sankcij (Somalija, Sudan, ZRJ 1998-2001 ter Etiopijo in Eritrejo).

Ugotovimo lahko, da je **stopnja učinkovitosti splošnih sankcij 50-odstotna oziroma celo do 75-odstotna**, če poleg dveh učinkovitih primerov upoštevamo tudi primer delne/omejene učinkovitosti sankcij. Neučinkovitih je najmanj 25 odstotkov splošnih sankcij. Pri **pametnih sankcijah pa je stopnja učinkovitosti okoli 14-odstotna oz. do 43-odstotna**, če poleg enega uspešnega primera upoštevamo še dva primera delno učinkovitih sankcij. Politično neučinkovitih pa je okoli 57 odstotkov oziroma celo do 86 odstotkov primerov pametnih sankcij, če primerov omejene učinkovitosti ne štejemo.

Ob podajanju omenjenih ugotovitev se mi zdi pomembno nekaj besed nameniti embargu na orožje, ki predstavlja najpogosteje uporabljeno vrsto pametne sankcije v proučevanih primerih. Hkrati se je izkazal tudi kot najbolj impotenten ukrep v teh primerih. K temu je prispevalo predvsem njegovo nedosledno izvajanje, saj države (svetovne velesile in države,

⁹⁰ Angolo sem uvrstila v skupino pametnih sankcij, čeprav bi lahko bila, podobno kot Haiti, zaradi številnih ukrepov VS ZN morda vključena v skupino vseobsegajočih sankcij. V tem primeru 'zmaga' argument usmerjenosti in selektivnosti sankcij. VS ZN je namreč uvedel ene od najbolj tipičnih pametnih sankcij (finančne, potovalne) na zelo usmerjen način (proti voditeljem gibanja UNITA, njihovim družinskim članom in sodelavcem). Prav tako ni uvedel splošnega trgovinskega embarga, ampak selektivni embargo na orožje in nafto in celo na izvoz diamantov, ki je za Angolo posebnega pomena.

ki so v neposredni okolici sankcioniranega subjekta) niso bile sposobne ali niso želele zagotoviti spoštovanje embarga. Če bi ga dosledno izvajale, bi bila tudi njegova učinkovitost veliko večja, prav tako tudi njegov prispevek k rešitvi konflikta v sankcionirani državi. Torej ne gre za neučinkovitost orožarskega embarga kot vrste pametne sankcije, ampak predvsem za neučinkovitost izvajanja tega ukrepa s strani držav.

Primeri embarga na orožje kot samostojnega in edinega ukrepa (t. i. *stand-alone arms embargos*) so še posebej znani po prepozni uvedbi, slabem izvajanju in nadzoru (Cortright in Lopez 2000, 210-211). Pogosto so rezultat zgrešene politike VS ZN, ko ta nima politične volje oziroma ne more doseči soglasja o učinkovitejših ukrepih (drugih sankcijah ali vojaškem posredovanju), hkrati pa ni sposoben zagotoviti niti učinkovitega nadzora nad izvajanjem embarga (Tostensten in Bull 2002, 383). Sprejetje resolucij VS ZN daje v mednarodni skupnosti občutek proaktivnosti, hkrati pa v praksi ne pripomore k izboljšanju kriznih razmer, zaradi katerih so bile te resolucije sprejete. To meče slabo luč na kredibilnost VS ZN, ki določene ukrepe sprejema kljub zavedanju, da ne bodo resno in učinkovito implementirani.⁹¹

Kakorkoli že, na podlagi podatkov iz tabele lahko vidimo, da **vseobsegajoče/splošne ekonomske sankcije po politični učinkovitosti prekašajo pametne sankcije**. Toda za kako ceno? Pri proučevanju sankcij ni pomembna zgolj njihova politična učinkovitost v smislu doseganja ciljev, zapisanih v resolucijah VS ZN, ampak so pomembni tudi njihovi humanitarni učinki oziroma vprašanje, kako močno so sankcije prizadele nedolžno civilno prebivalstvo sankcionirane države. Prav zmanjšanje negativnih posledic sankcij na civilno prebivalstvo je namreč najpomembnejši cilj pametnih sankcij. Poglejmo si torej oceno humanitarnih učinkov sankcij v Tabeli 5.2, **ki sem jo oblikovala na podlagi analize (primarnih in sekundarnih virov)**.

---

⁹¹ Zaradi številnih neučinkovitih primerov sankcij v zadnjih letih nekateri (Wallensteen 2000, 18) menijo, da se države za sankcije proti drugim državam ne bodo več odločale, ker bi v njih videle učinkovit način za rešitev problemov brez uporabe sile, ampak bolj zaradi potrebe po tem, da svoji domači in mednarodni javnosti sporočijo, da aktivno ukrepajo in problemov ne opazujejo križem rok.

Tabela 5.2: Ocena humanitarnih učinkov proučevanih sankcijskih režimov

VRSTA SANKCIJ	SANKCIONIRANA DRŽAVA	BREZ HUMANITARNIH UČINKOV	MALO HUMANITARNIH UČINKOV	RESNI HUMANITARNI UČINKI
<i>SPLOŠNE</i>	Južna Rodezija		X	
	Irak			X
	ZRJ (1991-1996)			X
	Haiti			X
<i>PAMETNE</i>	JAR	X		
	Somalija	X		
	Libija		X	
	Angola	X		
	Sudan	X		
	ZRJ (1998-2001)	X		
	Etiopija in Eritreja	X		

Kot je razvidno iz zgornje tabele, so sankcije v največji meri k zaostitvi humanitarnih razmer prispevale v treh primerih splošnih sankcij (Irak, ZRJ 1991-1996 in Haiti). Pri tem je treba poudariti, da za najhujši primer humanitarne krize, povezane s sankcijami, velja Irak, za njim pa Haiti. V ZRJ je gospodarstvo doživelo kolaps, kar se je močno odrazilo pri socialnih razmerah, ni pa bilo humanitarne krize v takih razsežnostih kot v Iraku.⁹² Kot vidimo, **so splošne sankcije k zaostitvi humanitarnih razmer prispevale v 75 odstotkih primerov ali celo v vseh primerih**, če upoštevamo tudi manjše negativne humanitarne učinke.

V skupini pametnih sankcij pa je do manjših negativnih humanitarnih učinkov prišlo le v 14 odstotkih proučevanih primerov, natančneje v enem primeru – Libiji. Pa še v tem primeru je o hujših negativnih posledicah poročala predvsem libijska vlada, podatki ZN ali kakih drugih neodvisnih inštitucij pa ne prikazujejo takega stanja.⁹³ Iz tabele je razvidno, da **pametne sankcije večinoma – kar v 86 odstotkih primerov – niso prispevale k**

⁹² Več o tem v poglavju 4.1.

⁹³ Več o tem v poglavju 4.2.

zaostritvi humanitarnih razmer oziroma povzročitvi humanitarne krize. To pa nikakor ne pomeni, da v teh državah ni bilo humanitarne krize: v Angoli, Somaliji, ZRJ, Etiopiji in Eritreji so gotovo vladale nevzdržne humanitarne razmere, a so bile te predvsem posledica vojn, ki so tam divjale, in ne sankcij. Tehtnih dokazov, da bi v teh primerih sankcije prispevale k zaostritvi humanitarnih razmer, namreč ni.

Kot vidimo, so **pametne sankcije vsaj v obravnavanih primerih izpolnile enega svojih najpomembnejših ciljev: zmanjšati negativne posledice sankcij za civilno prebivalstvo** na najnižjo možno raven. Hkrati pa **so se izkazale za precej neučinkovite v političnem smislu doseganja ciljev VS ZN v sankcionirani državi. Veliko bolje so se glede politične učinkovitosti odrezale splošne ekonomske sankcije.** Na prvi pogled se ponuja naslednji **sklep: večja je ekonomska, socialna in humanitarna kriza, ki jo povzročijo sankcije** (torej večje je trpljenje civilnega prebivalstva, ki v primeru krize vedno potegne najkrajšo), **večja je politična učinkovitost sankcij.** O tem govorijo številni avtorji (Hoskins 1997, Weiss 1999), za omenjeno vzročno-posledično zvezo pa se je uveljavila tudi fraza *political gain and civilian pain*, torej politična korist na račun trpljenja civilistov. Ali drugače rečeno: bolj 'humane' so sankcije, manj so politično učinkovite; učinkovite sankcije pa se negativnim humanitarnim posledicam ne morejo izogniti.

Z omenjeno logiko pa se sama ne strinjam. Stopnjo ekonomske škode (posledično tudi socialno in humanitarno krizo), ki jo povzročijo sankcije, ne moremo preprosto pretvoriti v stopnjo politične učinkovitosti sankcij. To dokazujeta vsaj dva primera držav, kjer so bile uvedene vseobsegajoče/splošne ekonomske sankcije, ki so imele kup negativnih posledic na gospodarstvo ter družbo, hkrati pa niso dosegle svojega političnega cilja oziroma so ga dosegle v zelo omejenem obsegu. To sta primera Južne Rodezije in Haitija – pri slednjem je bila za dosego cilja kljub sankcijam potrebna še vojaška intervencija. Pa tudi ko so sankcije, ki povzročijo veliko škodo civilistom, politično učinkovite, trpljenje nedolžnega prebivalstva zasenči njihov politični uspeh, zato se tak razplet bolj kot resnična zmaga zdi pirova zmaga.

Logika politične učinkovitosti na račun trpljenja civilistov se opira na t. i. naivno teorijo sankcij (Lektzian 2003, 8). Ta klasična sankcijska teorija temelji na predpostavki, da bo trpljenje, ki ga sankcije povzročijo civilnemu prebivalstvu v sankcionirani državi, prebivalce prepričalo v stopnjevanje pritiska na njihovo vlado, naj ta spremeni svoje ravnanje in se pokori zahtevam tistega, ki sankcije uvaja (v naših primerih so to zahteve VS ZN) (Tostensen in Bull 2002, 375). V skladu s to miselnostjo naj bi veljalo: večje je breme za nedolžne civiliste, večja je verjetnost, da bodo sankcije privedle do spremembe politike sankcioniranega subjekta. Naivno teorijo sankcij v nekoliko poenostavljeni obliki povzema Shema 5.1.

Shema 5.1: Naivna teorija sankcij

(prirejeno po Lektzian 2003, 8)

Kot smo videli v obravnavanih primerih (zlasti v Iraku in ZRJ 1991-1996), je tako razumevanje sankcij v praksi povezano s številnimi tveganji v obliki neželjenih negativnih posledic: povzročitev humanitarne krize, oslabitev opozicijskih skupin, okrepitev sankcionirane vlade v smislu učinka *rally around the flag*, oblikovanje črnega trga z namenom izognitve sankcijam, dolgoročno negativne posledice za države, ki sankcije uvajajo, itd. Tovrstne posledice lahko močno ogrozijo uspešnost splošnih sankcij, pri pametnih sankcijah pa do takih posledic (načeloma) ne pride. Te namreč ne temeljijo na trpljenju prebivalstva kot sredstvu za doseg spremembe politike sankcioniranega subjekta, ampak je njihov cilj prizadeti neposredno voditelje, odgovorne za zgrešeno politiko, ki je privedla do uvedbe sankcij.

Namen pametnih sankcij je torej minimizirati trpljenje nedolžnih prebivalcev in hkrati maksimizirati pritisk na izvajalce zgrešene politike, da bi ti spremenili svoje ravnanje. Če pri

tem škodo utrpijo tudi nedolžni civilisti (pogosto jo nanje preusmerijo prav voditelji), je to predvsem neželen stranski učinek in ne sredstvo za doseganje cilja (Lektzian 2003, 15).⁹⁴ Pri pametnih sankcijah se trpljenje nedolžnih prebivalcev skuša preprečiti tako z njihovo usmerjenostjo neposredno na krivce, kot tudi z določitvijo humanitarnih izjem (npr. pri embargu na določene dobrine se izvzame hrano ali zdravila) (Tostensen in Bull 2002, 374).

Kot vidimo, vseobsegajoče sankcije zaradi številnih negativnih posledic ne zagotavljajo uspeha pri doseganju cilja. Skoraj zagotovo pa povzročijo veliko trpljenja nedolžnemu prebivalstvu. Pametne sankcije skušajo to trpljenje preprečiti in imajo – pod pogojem, da so dosledno izvajane – vsaj take ali celo večje možnosti za uspeh pri doseganju cilja kot vseobsegajoče sankcije. V teoriji vse to zveni zelo privlačno, a kaj ko so izkušnje pokazale, da je pametne sankcijske režime zelo težko vzpostaviti in izvajati.

Pri sankcijah ZN je to deloma posledica pomanjkanja izkušenj držav članic pri nadziranju in uveljavljanju pametnih sankcij, pomanjkanja finančnih sredstev ter tehničnih, pravnih in institucionalnih zmogljivosti za učinkovito izvajanje sankcij.⁹⁵ Poleg tega pa je to tudi posledica narave političnega procesa odločanja v VS ZN. Sankcije ZN so namreč rezultat političnega barantanja med zelo različnimi in tudi nasprotujočimi si interesi sil, ki sestavljajo VS ZN. Včasih so zaradi sklepanja kompromisov že same sankcijske resolucije zelo zvodenele, kaj šele izvajanje sankcij v praksi.

---

⁹⁴ Drezner (2003, 108) svari, da bi pametne sankcije lahko tudi v prihodnje predstavljale nekakšne 'plemenite', a neuspešne ukrepe (*noble failure*), saj bi še vedno prinašale visoke stroške za nedolžne prebivalce ciljne države. Tudi Brzoska (2003) trdi podobno; med drugim navaja primer uvedbe embarga na orožje, ki seveda poveča stroške nabave orožja, kar običajno vpliva na prioritete vlade sankcionirane države glede porabe sredstev. Posledično ostane manj sredstev za dobrobit prebivalstva, saj se ta usmerijo v dobavo orožja. Prepoved poletov v tujino in iz nje je tudi lahko škodljiva, saj lahko opoziciji oteži delovanje.

⁹⁵ Tudi Drezner (2003, 108) kot enega od vzrokov za neuspeh številnih primerov uvedbe usmerjenih sankcij v 90. letih minulega stoletja navaja dejstvo, da večina držav in mednarodnih organizacij takrat ni imela ne potrebnih izkušenj ne mehanizmov za pravilno implementacijo pametnih sankcij. Mednarodne sankcije pa so lahko le toliko močne in učinkovite kot najšibkejši člen v verigi akterjev, ki jih uvajajo. Drezner (2003, 109) izpostavlja tudi problem počasnosti pri uvajanju pametnih sankcij v multilateralnih institucijah in opozarja, da se hkrati z učenjem in pridobivanjem izkušenj s strani uvajalcev sankcij, učijo tudi subjekti, ki kršijo mednarodne norme in so zato tarča sankcij. Posledično se znajo bolje in pravočasno zaščititi pred sankcijami ali omiliti njihove posledice. Lahko bi rekli, da 'pametnejše' kot postajajo sankcije, 'pametnejše' postajajo tudi njihove tarče.

6 SKLEP

Analiza izbranih sankcijskih režimov je privedla do več pomembnih ugotovitev.

Prvič: v mednarodni skupnosti je sredi 90. let prejšnjega stoletja prišlo do **tranzicije od uporabe splošnih ekonomskih sankcij k uporabi vse bolj usmerjenih in selektivnih, torej pametnih sankcij**. Od leta 1994 naprej so bile vse sankcije, ki jih je VS ZN sprejel, usmerjene. Splošne trgovinske sankcije so zamenjale finančne sankcije, prepovedi potovanj, embargo na orožje in bojkoti specifičnega blaga. Glavni vzrok za ta prehod je skrb zaradi trpljenja in kratenja človekovih pravic, ki ju civilnemu prebivalstvu pogosto prinesejo sankcije. Pa čeprav so sankcije – ironično – najpogosteje uvedene prav za to, da bi zaščitile človekove pravice.

Drugič: VS ZN je v zadnjih letih precej izboljšal svojo sankcijsko politiko v smislu **zmanjševanja negativnih posledic za civilno prebivalstvo**. Med najvidnejšimi ukrepi so: natančnejše oblikovanje sankcij, uporaba bolj usmerjenih ukrepov, okrepitev nadzora nad izvajanjem sankcij in večja skrb za posledice sankcij na civilno prebivalstvo. Pomen tega napredka pa zamegljujejo nekatere slabosti sankcijske politike VS ZN: posamične (pogosto zelo različne) politične agende med stalnimi članicami VS ZN, ki velikokrat onemogočajo delovanje tega telesa, nezadostno sodelovanje držav članic ZN pri izvajanju sankcij in pomanjkljive institucionalne zmogljivosti ZN za nadzor ter izvajanje sankcij.

Tretjič: analiza izbranih primerov je pokazala, da so **sankcije idealen ukrep, ko države nekega ciljnega subjekta (npr. nekega kriznega žarišča) ne doživljajo kot svoj strateški interes in nimajo politične volje za vojaško posredovanje oziroma niso pripravljene plačati stroškov posredovanja**. Sredstvo tedaj postane cilj. Sankcije kot ukrepi, ki naj ne bi vključevali sile, dajo državam možnost, da 'nekaj storijo' proti subjektu, ki krši mednarodne norme, in se pokažejo kot proaktivne, hkrati pa se izognejo resnejšemu (ter zahtevnejšemu, dražjemu in bolj tveganemu) vojaškemu posredovanju v nekem kriznem žarišču. Problem politične volje pa ni v ospredju le, ko se države odločajo o tem, ali sankcije uvesti ali ne, ali vojaško posredovati ali ne. Politična volja je še kako pomembna tudi po tem, ko že

sprejmejo odločitev o sankcijah, tj. pri njihovem izvajanju in nadzoru nad njimi. Ne glede na to, ali so sankcije vseobsegajoče ali selektivne, splošne ali usmerjene, njihova učinkovitost ni toliko povezana z značilnostmi sankcijskega inštrumenta kot takega, ampak je odvisna predvsem od političnih dejavnikov, ki spremljajo uvedbo in izvajanje sankcij. Skratka, od politične volje držav, ki sankcije uvajajo.⁹⁶ V primerih, kjer države spoštujejo sankcijski režim in sodelujejo pri izvajanju sankcij, je možnost za uspeh sankcij veliko večja, ne glede na to, ali gre za pametne ali splošne sankcije. Dejstvo je, da tudi 'najpametnejše sankcije na svetu' ne morejo premostiti pomanjkanje politične volje in konsenza v mednarodni skupnosti.

Četrtič: sankcije so pravzaprav le eden v nizu političnih inštrumentov, namenjenih uresničevanju neke politične strategije. Na podlagi proučenih primerov ocenjujem, da so **sankcije zato najučinkovitejše v kombinaciji z drugimi inštrumenti, zlasti s spodbudami, ki so del strategije 'korenčka in palice'**. Včasih je najučinkovitejša spodbuda za sankcionirani subjekt prav obljuba o umiku sankcij, če je pripravljen spremeniti svoje obnašanje in ugoditi zahtevam uvajalca sankcij (v naših primerih gre za zahteve VS ZN). Sankcije prav tako ne bi smele biti le inštrument kaznovanja, ampak predvsem prepričevanja.

Po orisu ključnih ugotovitev, do katerih sem prišla s pomočjo analize sankcijskih režimov, je potrebno še **ovrednotiti hipotezo**, ki sem jo postavila na začetku diplomskega dela. Ta pravi, da *uporaba pametnih sankcij v okviru VS ZN pogosteje privede do (želene) spremembe obnašanja subjektov, ki kršijo mednarodne norme, kot uporaba splošnih (vseobsegajočih) ekonomskih sankcij, saj pametne sankcije ciljajo oz. prizadenejo neposredno tiste, ki so odgovorni za kršitve.*

Analiza izbranih sankcijskih režimov je pokazala, da te **teze ne morem potrditi. Izkazalo se je namreč ravno nasprotno – pri doseganju ciljev so politično učinkovitejše splošne**

---

⁹⁶ Pomembno je ugotoviti, ali so politični cilji realno zastavljeni, ali imajo širšo legitimnost, ali obstaja oblast, ki lahko sankcije ustrezno izvaja itd. 'Pametnost' sankcij je neposredno povezana z legitimnostjo širšega političnega okvira, v katerem se sankcije izvajajo.

ekonomske sankcije. Hkrati pa se je izkazalo, da imajo tovrstne sankcije izjemno uničujoče posledice za civilno prebivalstvo sankcionirane države, medtem ko pametne sankcije take škode običajno ne povzročijo.

Pametne sankcije lahko torej gotovo razumemo kot 'pametne' v smislu zmanjševanja negativnih učinkov na nedolžne in ranljive segmente civilnega prebivalstva, ne pa nujno tudi v smislu politične učinkovitosti. Gledano zgolj skozi prizmo cilja spremeniti politiko neke neubogljive države so se pametne sankcije pokazale kot šibko orodje. Prav zato je v zadnjih letih v ospredju prizadevanj mednarodne skupnosti *dvotirni pristop k sankcijam*: te naj zmanjšajo neželene negativne posledice in postanejo politično učinkovitejše.

V svetu vse večje medsebojne odvisnosti se zdi, da *bodo sankcije še naprej pogost instrument zunanje politike držav in organizacij, tudi VS ZN*. Ta jih razume kot pomembno alternativo uporabi sile z namenom ohranjanja miru in stabilnosti. Ker pa so sankcije predmet vse pogostejših kritik, je *reforma tega instrumenta nujna*. S konceptom pametnih sankcij je bil storjen korak v tej smeri, vendar ga je treba še nadgraditi, saj pametne sankcije v sedanji obliki in glede na način izvajanja niso panacea, tj. čudežno zdravilo za vse 'bolezni' sankcij. Te v teoriji ponujajo številne razloge za optimizem, v praksi pa se soočajo z mnogimi izzivi in ovirami, tako tehnične kot politične narave. *Največji izziv je torej pametne sankcije oblikovati tako, da bodo politično učinkovite, hkrati pa ne bodo ogrozile ranljivih skupin civilnega prebivalstva*. In ko že govorimo o reformi sankcij VS ZN, gotovo ni odveč omeniti potrebo po reformi samega VS ZN. Njegova obstoječa – za sodobno politično realnost neprimerna – sestava namreč posledično spodkopava tudi legitimnost sankcij, o katerih VS ZN odloča.

7 LITERATURA

- Al Samarrai, Bashir. 1995. Economic Sanctions against Iraq: Do they Contribute to a Just Settlement? V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 133-139. Boulder in Oxford: Westview Press.
- Andreas, Peter. 2005. Criminalizing Consequences of Sanctions: Embargo Busting and Its Legacy. *International Studies Quarterly* 49 (2): 335-360.
- Arderly, Breck. 2000. UN Ethiopia-Eritrea Embargo. *GlobalSecurity.org*, 18. maj. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2000/05/000518-eritrea5.htm> (17. avgust 2008).
- Arms Control Association. 2000. UN Imposes Arms Embargo on Ethiopia and Eritrea. *Armscontrol.org*, junij. Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/act/2000_06/briefsjun (8. september 2008).
- 2001. UN Lifts Arms Embargo on Ethiopia, Eritrea. *Armscontrol.org*, junij. Dostopno prek: http://www.armscontrol.org/act/2001_06/briefsjun01 (8. september 2008).
- Bailey, Sydney D. in Sam Daws. 1998. *The Procedure of the United Nations Security Council*. Oxford: Clarendon Press.
- Baldwin, David Allen. 1985. *Economic statecraft*. Princeton: Princeton University Press.
- BBC. 2001a. *Libya in Ferment Over Lockerbie*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/1153055.stm (7. januar 2008).
- 2001b. *UN lifts Sanctions on Sudan*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1569308.stm> (8. april 2008).
- 2003. *UTA 277: The Forgotten Flight*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/3163621.stm (7. januar 2008).
- 2005. *1970: Ian Smith declares Rhodesia a republic*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/march/2/newsid_2514000/2514683.stm (14. avgust 2007).
- 2006. *Flashback to Kosovo's war*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/5165042.stm> (25. maj 2009).
- 2009. *Kosovo profile*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3524092.stm (25. maj 2009).

- Bengtsson, Maria. 2002. *Economic Sanctions Go Smart – A Human Rights Perspective*. Linköping: Department of Management, Economics and Business Law, Linköping University.
- Benko, Vlado. 1997. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bone, James. 2000. Eritrea-Ethiopia Arms Embargo Shows UN 'Iraq Syndrome'. *The London Times*, 30. maj. Dostopno prek: http://www.unwire.org/unwire/20000530/9070_story.asp (8. september 2008).
- Bonn International Center for Conversion. 2007. *Design and Implementation of Arms Embargoes and Travel- and Aviation-Related Sanctions*. Dostopno prek: <http://www.bicc.de/events/unsanc/> (3. marec 2007).
- British Foreign and Commonwealth Office. 2007. *Sub Saharan Africa: Namibia*. Dostopno prek: <http://www.fco.gov.uk/en/about-the-fco/country-profiles/sub-saharan-africa/namibia/?profile=history&pg=3> (17. avgust 2007).
- Brzoska, Michael. 2003. From Dumb to Smart? Recent Reforms of UN Sanctions. *Global Governance* 9 (4): 519-535.
- Bučar, Bojko. 1984. Namibija. V *Pravica narodov do samoodločbe*, ur. Ernest Petrič, 143-157. Ljubljana: Založba Obzorja.
- Burri, Jürg. 1998. *Introductory Paper for the Expert Seminar on Targeting United Nations Sanctions*. Interlaken: Swiss Federal Office for Foreign Economic Affairs, Department of Economy. Dostopno prek: <http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/00641/index.html?lang=en> (15. avgust 2006).
- Caplan, Richard. 1998. International Diplomacy and the Crisis in Kosovo. *International Affairs* 74 (4): 745-761.
- Casi.org – Campaign Against Sanctions on Iraq. 2006. *UN Security Council Resolutions Relating to Iraq*. Dostopno prek: <http://www.casi.org.uk/info/scriraq.html> (13. oktober 2008).
- Conroy, Richard W. 2000a. Flawed UN Arms Embargoes in Somalia, Liberia and Rwanda. V *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 181-201. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

- 2000b. Angola's Agony. V *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 147-165. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- 2002. The UN Experience with Travel Sanctions: Selected Cases and Conclusions. V *Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 145-170. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Cordon, Matthew C. 2004. *West's Encyclopedia of American Law - Second edition*. Farmington Hills, Michigan: The Gale Group. Dostopno prek: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Sunset+clause> (12. januar 2008).
- Cortright, David in George A. Lopez. 1995. *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?* Boulder in Oxford: Westview Press.
- 2000. *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- 2002. *Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Cortright, David, George A. Lopez in Linda Gerber-Stellingwerf. 2001. *Refinement and Reform in UN Sanctions: The State of the Art*. Referat na seminarju 'Sanctions and the Political Economy of Crises', 22.-23. novembra. Pariz: Center for International Studies and Research in International Peace Academy.
- 2002a. *Sanctions and the Search for Security: Challenges to UN Action*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- 2002b. *Sanctions Sans Commitment: An Assesment of UN Arms Embargoes*. Ontario: Project Ploughshares.
- 2008. The Security Council's Use of Economic Sanctions. V *The United Nations Security Council and War*, ur. Vaughan Lowe. Oxford: Oxford University Press.
- Dashti-Gibson, Jaleh. 2000. Helping Haiti? V *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 87-106. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- Dashti-Gibson, Jaleh in Richard W. Conroy. 2000. Taming Terrorism: Sanctions Against Libya, Sudan and Afganistan. V *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in*

- the 1990s*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 107-133. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.
- Davis, Jennifer. 1995. Sanctions and Apartheid: The Economic Challenge to Discrimination. V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 173-184. Boulder in Oxford: Westview Press.
- De Jonge Oudraat, Chantal. 2000. Making Economic Sanctions Work. *Survival: Global Politics and Strategy* 42 (3): 105-128.
- De Waal, Alex. 1998. U. S. War Crimes in Somalia. *New Left Review* 28 (4): 131-144.
- Drezner, Daniel W. 1999. *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2003. How Smart are Smart Sanctions? *International Studies Review* 5 (1): 107-110.
- Eisemann, Pierre Michel. 1992. Article 41. V *La Chartre des Nations Unies – Commentaire article par article* (2. izdaja), ur. Jean-Pierre Cot in Alain Pellet, 691-704. Pariz: Economica.
- Elliot, Kimberly Ann, Gary Clyde Hufbauer in Barbara Oegg. 1993. *Sanctions: The Concise Encyclopedia of Economics*. Dostopno prek: <http://www.econlib.org/library/Enc/Sanctions.html> (20. avgust 2007).
- Elliot, Kimberly Ann. 2002. Analyzing the Effects of Targeted Sanctions. V *Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 171-182. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Generalna skupščina ZN. 1960. *Deklaracija o zagotavljanju neodvisnosti kolonialnim državam in narodom – Declaration on the Granting of Independence to colonial countries and peoples*, sprejeta na 947. plenarnem zasedanju 14. decembra 1960 z resolucijo GA/RES/1514 (XV). Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/152/88/IMG/NR015288.pdf?OpenElement> (29. avgust 2008).
- 1966. *Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, sprejeta 16. decembra 1966 z resolucijo GA/RES/2200A (XXI), v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ceschr.htm (15. oktober 2007).

- 1973. *Mednarodna konvencija o zatiranju in kaznovanju zločina apartheida – International Convention on the Supression and Punishment of the Crime of Apartheid*, sprejeta 30. novembra 1973 z resolucijo GA/RES/3068 (XXVIII), v veljavi od 18. julija 1976. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/11.htm> (10. avgust 2008).
- 1989. *Ekonomski ukrepi kot sredstva politične in ekonomske prisile proti državam v razvoju – Economic measures as a means of political and economic coercion against developing countries*, sprejeta 22. decembra 1989 z resolucijo GA/RES/215 (XLIV). Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r215.htm> (15. oktober 2007).
- Holbrooke, Richard. 1998. *To End a War*. New York: Random House.
- Hoskins, Eric. 1997. The Humanitarian Impact of Economic Sanctions and War in Iraq. V *Political Gain and Civilian Pain: Humanitarian Impacts of Economic Sanctions*, ur. Thomas G. Weiss, David Cortright, George A. Lopez in Larry Minear, 91-147. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Hufbauer, Gary Clyde, Jeffrey J. Schott in Kimberly Ann Elliott. 1990. *Economic Sanctions Reconsidered, History and Current Policy*. Washington DC: Institute for International Economics.
- Human Rights Watch. 2003. *Use of Children in the War since 1998*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/reports/2003/angola0403/Angola0403-03.htm> (5. januar 2008).
- 2004. *Angola: Between War and Peace in Cabinda – A Human Rights Watch Briefing Paper*. Dostopno prek: <http://hrw.org/backgroundunder/africa/angola/2004/1204/cabinda122104.pdf> (5. december 2007).
- Iraqanalysis.org. 2007. *UN Resolutions on Iraq*. Dostopno prek: <http://www.iraqanalysis.org/info/343> (13. oktober 2008).
- Jonathan, Gerard Cohen. 1992. Article 39. V *La Chartre des Nations Unies – Commentaire article par article* (2. izdaja), ur. Jean-Pierre Cot in Alain Pellet, 645-666. Pariz: Economica.
- Kegley, Charles W. 1997. *World Politics: Trend and Transformation* (6. izdaja). New York: St. Martin's Press in Houndmills: Macmillian Press.

- Lektzian, David. 2003. *Making Sanctions Smarter: Are Humanitarian Costs an Essential Element in the Success of Sanctions?* Oslo: Norwegian Red Cross in International Peace Research Institute.
- Lewis, Paul. 1996. Mild Sanctions on the Sudan Approved by U. N. Council. *The New York Times*, 26. april. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9803E3DB1639F934A15757C0A960958260> (5. april 2008).
- Licht, Sonja. 1995. The Use of Sanctions in Former Yugoslavia: Can They Assist in Conflict Resolution? V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 153-160. Boulder in Oxford: Westview Press.
- Lynch, Colum. 2005. Oil-for-Food Panel Rebukes Annan, Cites Corruption - Secretary General Faulted For Management of Program. *The Washington Post*, 8. september. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/09/07/AR2005090701646.html> (16. oktober 2008).
- Marks, Stephen P. 1999. Economic Sanctions as Human Right Violations: Reconciling Political and Public Health Imperatives. *American Journal of Public Health* 89 (10), 1509-1513. Dostopno prek: <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1508798> (28. junij 2006).
- Martin, Lisa L. in Jeffrey Laurenti. 1997. *The United Nations and economic Sanctions: Improving Regime Effectiveness*. New York: UN Association of the United States of America.
- McFerran, Ann. 2007. Curse of the Janjaweed. *Times Online*, 23. september. Dostopno prek: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/africa/article2489206.ece> (15. december 2008).
- Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ngobi, James C. 1995. The United Nations Experience with Sanctions. V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 17-27. Boulder in Oxford: Westview Press.
- Pakt Društva narodov – The Covenant of the League of Nations*. 1919. Podpisan v Parizu 28. aprila 1919, v veljavi od 10. januarja 1920. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/leagcov.htm> (11. oktober 2006).

- Pape, Robert A. 1997. Why Economic Sanctions Do Not Work. *International Security* 22 (2): 90-136.
- Polgreen, Lydia. 2003. Angolans Come Home to 'Negative Peace'. *The New York Times*, 30. julij. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C02EEDF173EF933A05754C0A9659C8B63&sec=&spon=&pagewanted=3> (5. januar 2008).
- Protokol 1, dodatek k Ženevski konvenciji – Protocol 1, Additional to the Geneva Convention*. 1977. Sprejet 8. junija 1977, v veljavi od 7. decembra 1979. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/93.htm> (15. oktober 2007).
- Putnam, Robert D. 1988. Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Games. *International Organisation* 42 (3), 427-460.
- Reuther, David E. 1995. UN Sanctions Against Iraq. V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 121-132. Boulder in Oxford: Westview Press.
- Riggs, Robert E. in Jack C. Plano. 1994. *The United Nations: International Organization and World Politics* (2. izdaja). Fort Worth, Texas: Harcourt Brace College Publishers.
- Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča – Rome Statute of the International Criminal Court*. 1998. Sprejet 17. julija 1998, v veljavi od 1. julija 2002. Dostopno prek: <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/rome fra.htm> (10. avgust 2008).
- Rohde, David S. 1997. *Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica*. New York: Farrar Straus Giroux.
- Rothschild, Donald S. 1997. *Managing Ethnic Conflict in Africa: Pressures and Incentives for Cooperation*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press.
- Simons, Geoffrey Leslie. 1999. *Imposing Economic Sanctions: Legal Remedy or Genocidal Tool?* London in Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Splošna deklaracija človekovih pravic – Universal Declaration of Human Rights*. 1948. Sprejeta in razglašena 10. decembra 1948 z resolucijo Generalne skupščine ZN št. 217 A (III). Dostopno prek: <http://www.un.org/Overview/rights.html> (15. oktober 2007).
- State Secretariat for Economic Affairs. 2007. *Smart sanctions – targeted sanctions*. Dostopno prek: <http://www.seco.admin.ch/themen/00513/00620/00639/index.html?lang=en> (3. marec 2007).

- Stevenson, Jonathan. 1996. Mogadishu Duet. *Joint Force Quarterly* 4 (1): 124-132.
- The Special Program on the Implementation of Targeted Sanctions. 2007. *About the Stockholm Process*. Dostopno prek: <http://www.smartsanctions.se/> (17. maj 2007).
- Tostensen, Arne in Beate Bull. 2002. Are Smart Sanctions Feasible? *World Politics* 54 (3): 373-403.
- Tweedie, Neil. 2009. Kosovo War: Thousands killed as Serb Forces tried to keep Control of Province. *Telegraph*, 31. marec. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/kosovo/5084374/Kosovo-War-Thousands-killed-as-Serb-forces-tried-to-keep-control-of-province.html> (25. maj 2009).
- United Nations. 2007. *Security Council Sanctions Committees: An Overview*. Dostopno prek: <http://www.un.org/sc/committees/> (7. februar 2007).
- United Nations Department of Humanitarian Affairs. 1997. *Note from the Department of Humanitarian Affairs Concerning the Possible Humanitarian Impact of the International Flight Ban Decided in the Security Council Resolution 1070 (1996)*, 20. februar. New York: United Nations.
- United Nations Department of Political Affairs. 1998. *Informal Background Paper for the Symposium on Targeted Sanctions*, 7. december. New York: United Nations.
- United Nations Department of Public Information. 2004. *Basic Facts about the United Nations*. New York: United Nations.
- United Nations Observation Mission in Angola. 2001. *MONUA – Background*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Monua/monua.htm> (5. december 2007).
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 1999. *Enhancing the Capacity of the United Nations System – Toward More Humane and Effective Sanctions Management*. Dostopno prek: http://www.reliefweb.int/ocha_ol/pub/misc/index.html (10. april 2008).
- United Nations Sanctions Secretariat. 2000a. *A Brief Overview of Security Council Applied Sanctions (background paper)*. Drugi strokovni seminar, Berlin, 3.-5. december. New York: United Nations.

- 2000b. *The Experience of the United Nations in Administering Arms Embargoes and Travel Sanctions (background paper)*. Prvi strokovni seminar, Bonn, januar. New York: United Nations.
- Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations*. 1945. Podpisana 26. junija 1945, v veljavi od 24. oktobra 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/charter/> (5. september 2006).
- Ustava Svetovne zdravstvene organizacije – Constitution of World Health Organisation*. 1946. Sprejeta 22. julija 1946, v veljavi od 7. aprila 1948. Dostopno prek: http://whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf (15. oktober 2007).
- Varnostni svet ZN. 1966a. *Resolucija 221*, S/RES/221/1966, sprejeta na 1277. zasedanju VS ZN, 9. aprila 1966. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/227/44/IMG/NR022744.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).
- 1966b. *Resolucija 232*, S/RES/232/1966, sprejeta na 1340. zasedanju VS ZN, 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/227/55/IMG/NR022755.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).
- 1968. *Resolucija 253*, S/RES/253/1968, sprejeta na 1428. zasedanju VS ZN, 29. maja 1968. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/34/IMG/NR024834.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).
- 1970. *Resolucija 277*, S/RES/277/1970, sprejeta na 1535. zasedanju VS ZN, 18. marca 1970. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/260/28/IMG/NR026028.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).
- 1977a. *Resolucija 409*, S/RES/409/1977, sprejeta na 2011. zasedanju VS ZN, 27. maja 1977. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/296/92/IMG/NR029692.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).
- 1977b. *Resolucija 418*, S/RES/418/1977, sprejeta na 2046. zasedanju VS ZN, 4. novembra 1977. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/sc/res/1977/sres77.htm> (16. avgust 2007).
- 1979. *Resolucija 460*, S/RES/460/1979, sprejeta na 2181. zasedanju VS ZN, 21. decembra 1979. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/70/74/IMG/NR037074.pdf?OpenElement> (14. avgust 2007).

- 1980. *Resolucija 473*, S/RES/473/1980, sprejeta na 2231. zasedanju VS ZN, 13. junija 1980. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/399/66/IMG/NR039966.pdf?OpenElement> (16. avgust 2007).
- 1990a. *Resolucija 661*, S/RES/661/1990, sprejeta na 2933. zasedanju VS ZN, 29. novembra 1990. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/11/IMG/NR057511.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1990b. *Resolucija 678*, S/RES/678/1990, sprejeta na 2963. zasedanju VS ZN, 6. avgusta 1990. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1991a. *Resolucija 687*, S/RES/687/1991, sprejeta na 2981. zasedanju VS ZN, 3. aprila 1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1991b. *Resolucija 706*, S/RES/706/1991, sprejeta na 3004. zasedanju VS ZN, 15. avgusta 1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/42/IMG/NR059642.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1991c. *Resolucija 712*, S/RES/712/1991, sprejeta na 3008. zasedanju VS ZN, 19. septembra 1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/48/IMG/NR059648.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1991č. *Resolucija 713*, S/RES/713/1991, sprejeta na 3009. zasedanju VS ZN, 25. septembra 1991. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1992a. *Resolucija 731*, S/RES/731/1992, sprejeta na 3033. zasedanju VS ZN, 21. januarja 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/90/IMG/NR001090.pdf?OpenElement> (9. november 2007).
- 1992b. *Resolucija 733*, S/RES/733/1980, sprejeta na 3039. zasedanju VS ZN, 23. januarja 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement> (23. oktober 2007).
- 1992c. *Resolucija 751*, S/RES/751/1992, sprejeta na 3069. zasedanju VS ZN, 24. aprila 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement> (23. oktober 2007).

- 1992č. *Resolucija 752*, S/RES/752/1992, sprejeta na 3075. zasedanju VS ZN, 15. maja 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/11/IMG/NR001111.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1992d. *Resolucija 757*, S/RES/757/1992, sprejeta na 3082. zasedanju VS ZN, 30. maja 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1992e. *Resolucija 778*, S/RES/778/1992, sprejeta na 3117. zasedanju VS ZN, 2. oktobra 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/486/45/IMG/N9248645.pdf?OpenElement> (4. oktober 2008).
- 1992f. *Resolucija 784*, S/RES/784/1992, sprejeta na 3063. zasedanju VS ZN, 31. marca 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/07/IMG/NR001107.pdf?OpenElement> (9. november 2007).
- 1992g. *Resolucija 787*, S/RES/787/1992, sprejeta na 3137. zasedanju VS ZN, 16. novembra 1992. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1993a. *Resolucija 820*, S/RES/820/1993, sprejeta na 3200. zasedanju VS ZN, 17. aprila 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/222/97/IMG/N9322297.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1993b. *Resolucija 841*, S/RES/841/1993, sprejeta na 3238. zasedanju VS ZN, 16. junija 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement> (13. september 2007).
- 1993c. *Resolucija 861*, S/RES/861/1993, sprejeta na 3271. zasedanju VS ZN, 27. avgusta 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/473/12/IMG/N9347312.pdf?OpenElement> (13. september 2007).
- 1993č. *Resolucija 864*, S/RES/864/1993, sprejeta na 3277. zasedanju VS ZN, 15. septembra 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/502/71/PDF/N9350271.pdf?OpenElement> (3. december 2007).
- 1993d. *Resolucija 873*, S/RES/873/1993, sprejeta na 3291. zasedanju VS ZN, 13. oktobra 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/555/41/PDF/N9355541.pdf?OpenElement> (13. september 2007).

- 1993e. *Resolucija 883*, S/RES/883/1993, sprejeta na 3312. zasedanju VS ZN, 11. novembra 1993. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/626/78/PDF/N9362678.pdf?OpenElement> (9. november 2007).
- 1994a. *Resolucija 917*, S/RES/917/1994, sprejeta na 3376. zasedanju VS ZN, 6. maja 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/207/93/PDF/N9420793.pdf?OpenElement> (13. september 2007).
- 1994b. *Resolucija 919*, S/RES/919/1994, sprejeta na 3379. zasedanju VS ZN, 26. maja 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/230/47/PDF/N9423047.pdf?OpenElement> (16. avgust 2007).
- 1994c. *Resolucija 940*, S/RES/940/1994, sprejeta na 3413. zasedanju VS ZN, 31. julija 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement> (13. september 2007).
- 1994č. *Resolucija 942*, S/RES/942/1994, sprejeta na 3428. zasedanju VS ZN, 23. septembra 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/372/72/PDF/N9437272.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1994d. *Resolucija 943*, S/RES/943/1994, sprejeta na 3428. zasedanju VS ZN, 23. septembra 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/372/78/PDF/N9437278.pdf?OpenElement> (4. december 2008).
- 1994e. *Resolucija 944*, S/RES/944/1994, sprejeta na 3430. zasedanju VS ZN, 29. septembra 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/380/17/PDF/N9438017.pdf?OpenElement> (13. september 2007).
- 1994f. *Resolucija 954*, S/RES/954/1994, sprejeta na 3447. zasedanju VS ZN, 4. novembra 1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/431/95/PDF/N9443195.pdf?OpenElement> (24. oktober 2007).
- 1995a. *Resolucija 986*, S/RES/986/1995, sprejeta na 3519. zasedanju VS ZN, 14. aprila 1995. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/109/88/PDF/N9510988.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 1995b. *Resolucija 1021*, S/RES/1021/1995, sprejeta na 3595. zasedanju VS ZN, 22. novembra 1995. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/368/59/PDF/N9536859.pdf?OpenElement> (19. december 2008).

- 1995c. *Resolucija 1022*, S/RES/1022/1995, sprejeta na 3595. zasedanju VS ZN, 22. novembra 1995. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/368/65/PDF/N9536865.pdf?OpenElement> (19. december 2008).
- 1996a. *Resolucija 1044*, S/RES/1044/1996, sprejeta na 3627. zasedanju VS ZN, 31. januarja 1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/021/72/PDF/N9602172.pdf?OpenElement> (5. april 2008).
- 1996b. *Resolucija 1054*, S/RES/1054/1996, sprejeta na 3660. zasedanju VS ZN, 26. aprila 1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/107/86/PDF/N9610786.pdf?OpenElement> (5. april 2008).
- 1996c. *Resolucija 1070*, S/RES/1070/1996, sprejeta na 3690. zasedanju VS ZN, 16. avgusta 1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/214/20/PDF/N9621420.pdf?OpenElement> (5. april 2008).
- 1996č. *Resolucija 1074*, S/RES/1074/1996, sprejeta na 3700. zasedanju VS ZN, 1. oktobra 1996. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/259/27/PDF/N9625927.pdf?OpenElement> (19. december 2008).
- 1997a. *Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 3 of Resolution 1111* (S/1997/935, 72. odstavek), 28. november. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/335/81/IMG/N9733581.pdf?OpenElement> (10. oktober 2008).
- 1997b. *Resolucija 1111*, S/RES/1111/1997, sprejeta na 3786. zasedanju VS ZN, 4. junija 1997. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/148/81/PDF/N9714881.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 1997c. *Resolucija 1127*, S/RES/1127/1997, sprejeta na 3814. zasedanju VS ZN, 28. avgusta 1997. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/226/93/PDF/N9722693.pdf?OpenElement> (3. december 2007).
- 1998a. *Resolucija 1153*, S/RES/1153/1998, sprejeta na 3855. zasedanju VS ZN, 20. februarja 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/039/34/PDF/N9803934.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 1998b. *Resolucija 1160*, S/RES/1160/1998, sprejeta na 3860. zasedanju VS ZN, 31. marca 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf?OpenElement> (13. januar 2009).

- 1998c. *Resolucija 1173*, S/RES/1173/1998, sprejeta na 3891. zasedanju VS ZN, 12. junija 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/166/52/PDF/N9816652.pdf?OpenElement> (3. december 2007).
- 1998č. *Resolucija 1192*, S/RES/1192/1998, sprejeta na 3920. zasedanju VS ZN, 27. avgusta 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/251/64/PDF/N9825164.pdf?OpenElement> (12. november 2007).
- 1998d. *Resolucija 1199*, S/RES/1199/1998, sprejeta na 3930. zasedanju VS ZN, 23. septembra 1998. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (13. januar 2009).
- 1999a. *Letter Dated 26 February 1999 from the Chairman of the Security Council Committee Established Pursuant to Security Council Resolution 1160 (1998) Addressed to the President of the Security Council*, S/1999/216, 4. marec 1999. Dostopno prek: <http://www.un.org/Docs/sc/committees/res1160/216e.pdf> (25. maj 2009).
- 1999b. *Resolucija 1227*, S/RES/1227/1999, sprejeta na 3975. zasedanju VS ZN, 10. februarja 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/035/07/PDF/N9903507.pdf?OpenElement> (17. avgust 2008).
- 1999c. *Resolucija 1237*, S/RES/1237/1999, sprejeta na 3999. zasedanju VS ZN, 7. maja 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/134/03/PDF/N9913403.pdf?OpenElement> (5. december 2007).
- 1999č. *Resolucija 1244*, S/RES/1244/1999, sprejeta na 4011. zasedanju VS ZN, 10. junija 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (25. maj 2009).
- 1999d. *Resolucija 1284*, S/RES/1284/1999, sprejeta na 4084. zasedanju VS ZN, 17. decembra 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/396/09/PDF/N9939609.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 1999e. *Review and Assessment of the Implementation of the Humanitarian Programme Established Pursuant to Security Council Resolution 986 (1995)*, 28. april 1999. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/oip/background/reports/OIP%20note%20nov%202002.pdf> (10. oktober 2008).

- 1999f. *Statement by the President of the Security Council*, S/PRST/1999/10, sprejeta na 3992. zasedanju VS ZN, 8. aprila 1999. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/100/47/PDF/N9910047.pdf?OpenElement> (12. november 2007).
- 2000a. *Resolucija 1298*, S/RES/1298/2000, sprejeta na 4144. zasedanju VS ZN, 17. maja 2000. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/437/11/PDF/N0043711.pdf?OpenElement> (17. avgust 2008).
- 2000b. *Resolucija 1312*, S/RES/1312/2000, sprejeta na 4181. zasedanju VS ZN, 31. julija 2000. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/583/66/PDF/N0058366.pdf?OpenElement> (17. avgust 2008).
- 2000c. *Resolucija 1320*, S/RES/1320/2000, sprejeta na 4197. zasedanju VS ZN 15. septembra 2000. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/644/95/PDF/N0064495.pdf?OpenElement> (17. avgust 2008).
- 2001a. *Resolucija 1356*, S/RES/1356/2001, sprejeta na 4332. zasedanju VS ZN, 19. junija 2001. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/417/27/PDF/N0141727.pdf?OpenElement> (24. oktober 2007).
- 2001b. *Resolucija 1367*, S/RES/1367/2001, sprejeta na 4366. zasedanju VS ZN, 10. septembra 2001. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/532/69/PDF/N0153269.pdf?OpenElement> (13. januar 2009).
- 2001c. *Resolucija 1372*, S/RES/1372/2001, sprejeta na 4384. zasedanju VS ZN, 28. septembra 2001. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/556/46/PDF/N0155646.pdf?OpenElement> (24. oktober 2007).
- 2001č. *Resolucija 1373*, S/RES/1373/2001, sprejeta na 4385. zasedanju VS ZN 28. septembra 2001. Dostopno prek: <http://www.unodc.org/images/resolution%201373.pdf> (7. maj 2007).
- 2002a. *Resolucija 1412*, S/RES/1412/2002, sprejeta na 4536. zasedanju VS ZN, 17. maja 2002. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/387/20/PDF/N0238720.pdf?OpenElement> (5. december 2007).
- 2002b. *Resolucija 1425*, S/RES/1425/2002, sprejeta na 4580. zasedanju VS ZN, 22. julija 2002. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/488/79/PDF/N0248879.pdf?OpenElement> (24. oktober 2007).

- 2002c. *Resolucija 1432*, S/RES/1432/2002, sprejeta na 4603. zasedanju VS ZN, 15. avgusta 2002. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/525/22/PDF/N0252522.pdf?OpenElement> (5. december 2007).
- 2002č. *Resolucija 1441*, S/RES/1441/2002, sprejeta na 4644. zasedanju VS ZN, 8. novembra 2002. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 2002d. *Resolucija 1448*, S/RES/1448/2002, sprejeta na 4657. zasedanju VS ZN, 9. decembra 2002. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/728/29/PDF/N0272829.pdf?OpenElement> (5. december 2007).
- 2003a. *Resolucija 1483*, S/RES/1483/2003, sprejeta na 4761. zasedanju VS ZN, 22. maja 2003. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 2003b. *Resolucija 1506*, S/RES/1506/2003, sprejeta na 4820. zasedanju VS ZN, 12. septembra 2003. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/498/81/PDF/N0349881.pdf?OpenElement> (15. november 2007).
- 2003c. *Resolucija 1511*, S/RES/1511/2003, sprejeta na 4844. zasedanju VS ZN, 16. oktobra 2003. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/563/91/PDF/N0356391.pdf?OpenElement> (5. oktober 2008).
- 2006. *Resolucija 1725*, S/RES/1725/2006, sprejeta na 5579. zasedanju VS ZN, 6. decembra 2006. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/646/11/PDF/N0664611.pdf?OpenElement> (24. oktober 2007).
- 2007. *Resolucija 1790*, S/RES/1790/2007, sprejeta na 5808. zasedanju VS ZN, 18. decembra 2007. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/650/72/PDF/N0765072.pdf?OpenElement> (7. oktober 2008).
- 2008a. *Resolucija 1827*, S/RES/1827/2008, sprejeta na 5946. zasedanju VS ZN, 30. julija 2008. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/443/91/PDF/N0844391.pdf?OpenElement> (8. september 2008).
- 2008b. *Update Report No. 5: Ethiopia-Eritrea*, 31. julij 2008. Dostopno prek: http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.4386219/k.4F06/Update_Report_No_5brEthiopiaEritreabr31_July_2008.htm (8. september 2008).

- Vsestranski zakon proti apartheidu – Comprehensive Anti-Apartheid Act*. 1986. Sprejet 2. oktobra 1986. Dostopno prek: [http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d099:HR04868: @@@L&summ2=m&](http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d099:HR04868:@@@L&summ2=m&) (18. avgust 2007).
- Wallensteen, Peter. 2000. *A Century of Economic Sanctions: A Field Revisited*. Uppsala: Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University.
- Weiss, Thomas G. 1999. Sanctions as a Foreign Policy Tool: Weighing Humanitarian Impulses. *Journal of Peace Research* 36 (5): 499-509.
- Weiss, Thomas G., David P. Forsythe in Roger A. Coate. 2004. *The United Nations and Changing World Politics* (4. izdaja). Boulder in Oxford: Westview Press.
- Werleigh, Claudette Antoine. 1995. The Use of Sanctions in Haiti: Assessing the Economic Realities. V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 161-171. Boulder in Oxford: Westview Press.
- Woodward, Susan L. 1995a. *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press.
- 1995b. The Use of Sanctions in Former Yugoslavia: Misunderstanding Political Realities. V *Economic Sanctions: Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, ur. David Cortright in George A. Lopez, 141-151. Boulder in Oxford: Westview Press.